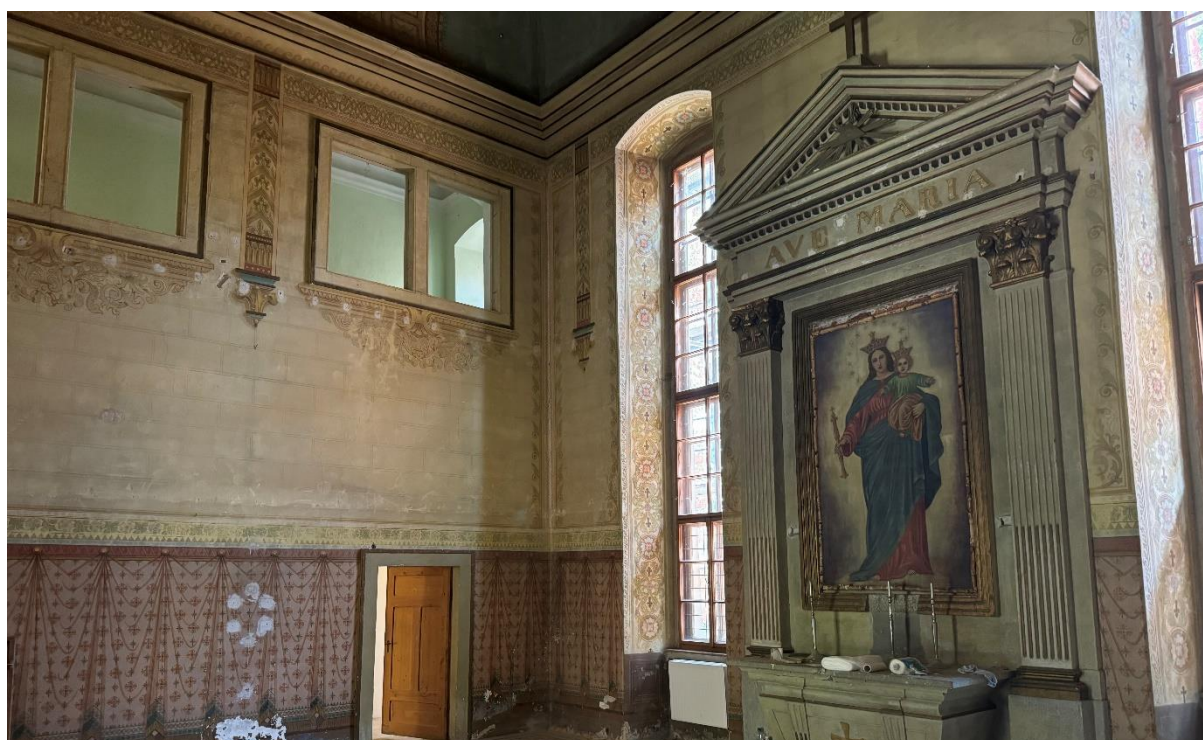
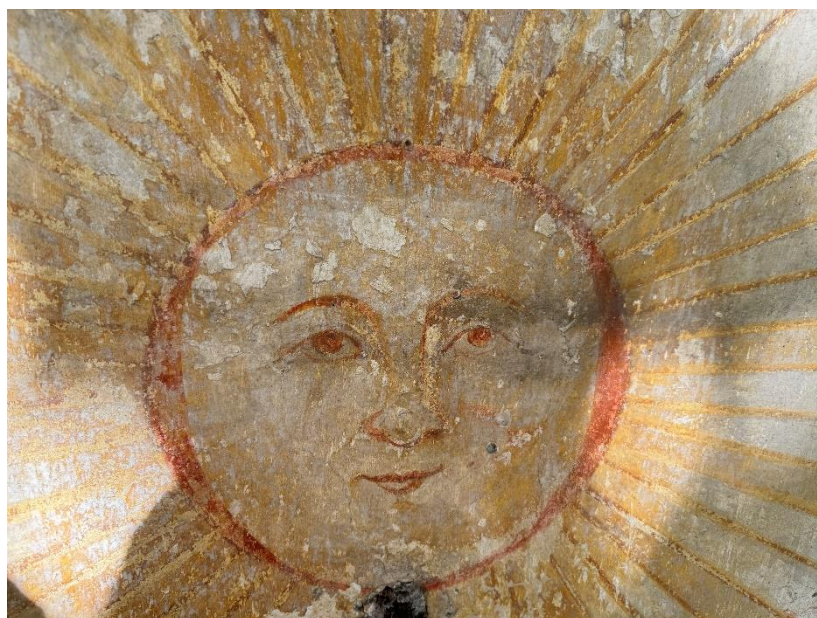

SPRÁVA Z REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU A NÁVRH NA REŠTAUROVANIE PAMIATKY, 2. časť:

slnéčné hodiny a kaplnka
obnovy kaštieľa v Žiari nad Hronom, č. ÚZPF 2383/1

Spracoval: Mgr. art. Rudolf Boroš
2024

Dokumentácia je vypracovaná na základe zámeru vlastníka pamiatky vykonať obnovu objektu. Objekt je zapísaný ako národná kultúrna pamiatka pod ÚZPF číslom 2383/1.

Príslušný Krajský pamiatkový úrad v Banskej Bystrici vydal k zámeru obnovy rozhodnutia a záväzné stanovisko, ktoré tvoria neoddeliteľnú súčasť predmetnej dokumentácie (viď bod VII).

V rámci rozhodnutí (o zámere a o návrhu na reštaurovanie) boli presne identifikované podmienky, za ktorých je možné výskum a reštaurovanie realizovať.

V rámci predmetnej druhej časti je pozornosť venovaná slnečným hodinám a kaplnke.

Predložená reštaurátorská dokumentácia – prvý stupeň pod názvom „Správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie, 2. časť“ je spracovaná v súlade so zákonom č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len pamiatkový zákon), ktorým sa mení a dopĺňa pamiatkový zákon a zároveň aj s vykonávacou Vyhláškou MK SR – č. 231/2014 Z. z., ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon.

OBSAH:

I. Základné identifikačné a technické údaje o predmete reštaurovania

II. Historické súvislosti viažúce sa k pamiatke a umelecko-historický opis

III. Charakteristika reštaurátorského výskumu a opis jeho vykonania (metodika výskumu, nedeštruktívny výskum, deštruktívny výskum)

IV. Zhodnotenie technického stavu a charakteristiku pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výsledkov výskumu

V. Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania kultúrnej pamiatky

VI. Návrh postupu a technológie reštaurovania kultúrnej pamiatky a ich odôvodnenie

VII. Rozhodnutia, záväzné stanovisko Krajského pamiatkového úradu a zápisnice (zo dňa: 17.06.2024, 26.07.2024 a 01.08.2024, 05.09.2024 a 19.09.2024)

VIII. Osvedčenie reštaurátora

I. Základné identifikačné a technické údaje o predmete reštaurovania

1. Názov NKP:	kaštieľ
2. Zaužívaný názov NKP:	kaštieľ
3. Druhové určenie PO:	architektúra
4. Č. ÚZPF:	1280/1
5. Katastrálne územie:	Žiar nad Hronom
6. Adresa:	Ulica SNP č. 42/16, 965 01 Žiar nad Hronom
7. Parcelné číslo:	C-KN č. 1638/1
8. Súčasť:	Ochranného pásma
9. Kraj:	Banskobystrický
10. Okres:	Žiar nad Hronom
11. Obec:	Žiar nad Hronom

Dokumentáciu spracoval: Mgr. art. Rudolf Boroš, reštaurátor
Odborné konzultácie ku štukovej výzdobe: Mgr. art. Ondrej Lipták

II. Historické súvislosti viažúce sa k pamiatke, Umelecko-historický opis a vyhodnotenie pamiatky

Historické súvislosti viažúce sa k pamiatke

Vzhľadom k predmetu reštaurátorského výskumu je nutné uviesť, že všetky informácie – uvedené v predchádzajúcej dokumentácii z reštaurátorského výskumu fasád objektu ostávajú naďalej v platnosti, preto ich ponechávame bez zmeny:

V dostupnej literatúre nachádzame identické informácie k objektu: „Pôvodné menšie stredoveké opevnené sídlo vo Sv. Kríži bolo okolo roku 1631 prestavané na Biskupský kaštieľ arcibiskupom Petrom Pázmáňom a stalo sa sídlom biskupov. Počas tureckého nebezpečenstva dal ostrihomský arcibiskup Juraj Lipaj okolo kaštieľa vybudovať opevnenie s baštami. Kaštieľ bol v polovici 17. storočia významnou pevnosťou na ceste hore Pohroním. Kaštieľ dlho slúžil ako letné sídlo ostrihomských arcibiskupov a neskôr banskobystrických biskupov. Od roku 1851 tu pôsobil a v roku 1869 i zomrel Dr. Štefan Moyses, prvý tajomník Matice slovenskej. Súčasťou kaštieľa bolo aj cenné zariadenie, kaplnka, knižnica, archív a zaujímavé obrazy. Od roku 1918 sa často striedali užívatelia kaštieľa, čo spôsobilo, že sa väčšina cenností zničila. Po roku 1950 tu sídlila ekonomická škola. Od roku 2018 je kaštieľ vo vlastníctve mesta Žiar nad Hronom, ktoré má za cieľ záchranu pamiatky“.

Biskupský kaštieľ (Renesančno-barokový kaštieľ) je najvýznamnejšia pamiatka mesta. Do súčasnosti si zachoval výraz z klasicistickej prestavby. Ide o blokovú stavbu, poschodovú, s prevýšenými vežami, s pôdorysom tvaru „U“ a arkádovou chodbou na nádvorí. Na fasádach na poschodí sa zachovalo barokové členenie okien a lizénové rámovanie na vežiach. Ukončenie veží oblúčkovým vlysom a pseudogotickým cimburím pochádza z romantizujúcich úprav.

Pohľad na kaštieľ a mlyn (podľa Vasámapi ujság 1872)

Pohľad na Svätý Kríž podľa maľby z roku 1872

Najdostupnejšie informácie o objekte, ako aj o historických súvislostiach nachádzame na stránke:

<https://kastielzh.szm.com/>. Vzhľadom na obsažnosť textu a komplexnosť informácií - si ho dovoľujeme citovať:

„História mesta Žiar nad Hronom s pôvodným názvom Svätý Kríž nad Hronom je nielen v širšom, ale i v užšom kontexte spojená s kaštieľom a história kaštieľa so Svätým Krížom. Kaštieľ má však pritom aj svoje vlastné osudy. Svojou monumentálnosťou priťahoval už od svojho vzniku rôznych vodcov, bojovníkov i zlodejov. Navyiac to bola šťastno-nešťastná poloha Svätého Kríža, ktorá spôsobila, že toto mestečko postihli skoro všetky vojnové pohromy. A tak ani kaštieľ nebol ušetrený od stavovských povstaní, vojnových udalostí, zmien majiteľov, účelov používania a architektonických zásahov. V priebehu stáročí uskutočňovali sa v ňom dôležité stretnutia, rokovania a návštevy.

Terajší kaštieľ dal postaviť ostrihomský arcibiskup kardinál Peter Pazmáň v r. 1631 na staršom stredovekom základe. Už niekoľko storočí predtým tu stáli objekty slúžiace Ostrihomskému arcibiskupstvu pre správu majetkov Šúšolí (pôvodné pomenovanie územia, do ktorého patrili aj Svätý Kríž).

Nachádzal sa tu aj letohrádok arcibiskupa, o ktorom sa hovorí aj ako o kaštieli. Zo Svätého Kríža nad Hronom sa vďaka kaštieľu stalo administratívne a kultúrne centrum tohto dištriktu, čo prispelo aj k rozvoju obchodu. V roku 1456 bola v kaštieli husitská posádka. Informácie o kaštieli z tohto storočia, ako aj zo storočia nasledujúceho, sú viac ako skromné.

Počnúc 17. storočím sa zachovalo o kaštieli i Svätom Kríži ďaleko viac hodnoverných správ ako v predchádzajúcich storočiach. Tragická udalosť, ktorá zasiahla kaštieľ, sa stala hneď na začiatku 17. storočia počas povstania Štefana Bocskayho. Jeho vojsko pod velením Františka Rédyho obsadilo v r. 1705 Svätý Kríž. Práve v kaštieli museli zástupcovia Kremnice zložiť hold vodcovi povstania Štefanovi Bocskayovi. Jeho vojsko neušetřilo ani kaštieľ, ktorý bol nimi rozbitý a spustošený ako sa o tom píše v správe kráľovských komisárov z r. 1607. Po skončení tzv. päťnásťročnej vojny s Turkami (1593-1608), ktorí podnikali lúpežné výpady na stredné Slovensko, došlo k ustáleniu hospodárskych pomerov a k celkovému vzrastu. Začalo sa aj s renováciou kaštieľa. Opravy robil na vlastné náklady ostrihomský arcibiskup František Forgách, ktorý tu v r. 1605 náhle zomrel.

Obyvatelia Svätého Kríža si ešte dobre pamätali na škody, ktoré im spôsobilo povstanie Štefana Bocskaya, keď v roku 1619 došlo k novému vojenskému vystúpeniu proti Habsburgom. Vojská Gabriela Betlena sa dostali aj do Svätého Kríža, kde sa utáborili až do r. 1621. Po ich dočasnom odchode v arcibiskupskom kaštieli podpísali vyslanci Kremnice v mene siedmich banských miest vernosť cisárovi Ferdinandovi II. Vojnové pomery vo Svätom Kríži a jeho okolí sa zachovali až do r. 1626. Občiansky a hospodársky život začal prichádzať do normálnych koľají až po odchode nemeckých žoldnierov, ktorých sem poslal cisár proti G. Betlenovi.

Prišiel rok 1631, o ktorom sme už hovorili. V tomto roku ostrihomský arcibiskup (OA) Peter Pazmáň prijal rozhodnutie o vybudovaní stavby veľkolepej koncepcie.

Na jar 1644 sa pri Svätom Kríži utáborilo silné vojsko Juraja II. Rákocziho, ktoré tu utrpelo ťažkú porážku od cisárskeho generála Paheima. Turecké nebezpečenstvo stále číhalo na Svätý Kríž a jeho okolie, preto OA Juraj Lippay dal opevniť arcibiskupský kaštieľ dvoma baštami. Kaštieľ sa stal významnou pevnosťou na ceste Pohorím.

Začiatkom apríla 1647 Turci podnikli výpravu do Novej Bane. Revišťa a Žarnovice. Napadli aj Svätý Kríž, ktorý vďaka opevneniu a početnej posádke sa im nepodarilo dobyť. A tak mestečko i kaštieľ boli uchránené od vyplienenia a strát na životoch.

V zime 1657-58 prezímovali vo Svätom Kríži a okolí vojská Palffyho. K ďalším vojnovým udalostiam došlo v r. 1664, keď sa rozpútala protiturecká vojna. Už na jar sa v okolí Svätého Kríža usadilo cisárske vojsko pod velením generála Ľudovíta de Sauchesa, ktorý porazil Turkov pri Žarnovici. Kaštieľ slúžil ako poľný lazareť a bol plný chorých a ranených vojakov.

Svätý Kríž nebol ušetřený ani od povstania Imricha Tököliho, ktorého vojská si rozložili tábor v jeho blízkosti v roku 1678 a vydrancovali mestečko. 1. novembra 1678 sa tu odohrala bitka, v ktorej vojská I. Tököliho utrpeli krvavú porážku od cisárskych. O rok neskôr tu táborilo 250 vojakov generála Rabatta, ktorí spôsobili veľké škody obyvateľstvu Svätého Kríža a okoliu. Ešte k väčšej pohrome došlo v r. 1684, kedy vojská I. Tököliho opäť vyplienili

Svätý Kríž a ho i podpálili. Vtedy bol spustošený aj arcibiskupský kaštieľ, ktorý zostal po určitú dobu opustený. Za obeť padlo veľa obyvateľov mestečka, domov i dobytká. Vojnové útrapy vo Svätom Kríži a okolí prestali až po porážke Tököliho a jeho osmanských spojencov.

Vlámanie do kaštieľa

Ďalšie roky boli pokojné a počas nich sa zotavovalo tak mestečko ako i kaštieľ, ktorý dostal svoj pôvodný vzhľad. Možno, že to bol práve vzhľad kaštieľa, ktorý prilákal dvoch zlodějov, Štefana Slaninu z Terchovej a sluhu Šášovského panstva Jána Telgartského, ktorí sa vlámali do kaštieľa. Za tento čin boli v Kremnici odsúdení a 17. 9. 1691 v tomto meste obesení. Do 18. storočia vstupuje Svätý Kríž do ustálených hospodárskych pomerov. Obnovili sa jarmoky, ožili remeslá a obchod. Za takýchto priaznivých okolností sa zišla v dňoch 15. a 16. mája 1700 v kaštieli honorácia Tekovskej stolice, aby na svojom zhromaždení (generálnej kongregácii) prerokovala stoličné záležitosti. Toto rokovanie značne zvýšilo prestíž Svätého Kríža v Tekovskej stolici. Pokojné časy však netrvali dlh.

Kaštieľ v období Františka II. Rákocziho

Na jeseň 1703 vojská Františka II. Rákocziho gen. Alexander Károlyi s 5000 husármi obsadili Svätý Kríž a v bitke 20. 11. 1703 rozprášili cisárske vojská. Rákocziho posádka sa tu usadila až do druhej polovice r. 1706, kedy cisárske vojská generála Stahremberga po obliehaní mestečka a krutej bitke, počas ktorej zhorela značná časť mestečka i starý gotický kostol, porazili rákocziovcov a obsadili Svätý Kríž. V auguste r. 1708 sa v kaštieli ubytoval vrchný veliteľ cisárskych vojsk gen. Siegbert Heister, ktorý odtiaľto niekoľkokrát vyzval príslušníkov rákocziovskej armády (v ktorej bojovalo v niektorých obdobiach až 60.000 vojakov), aby sa vzdali. Mnoho útrap znášalo mestečko za ofenzívy proti Rákocziimu v októbri a novembri toho istého roku. V týchto krušných časoch sa v kaštieli opäť uskutočnila od 6. až do 8. 12. 1708 generálna kongregácia Tekovskej stolice, ktorá sa zaoberala vyúčtovaním vojenských výdavkov za r. 1708 a zabezpečením cisárskeho vojska, ktoré sa utáborilo v blízkosti Kremnice. Boje s Rákocziim mali za následok takmer vyľudnenie Svätého Kríža. V mestečku bolo v r. 1710 len 130 ľudí nad 16 rokov. V tomto roku sa vo Svätom Kríži konala aj tretia kongregácia stolice. Po vyhnaní Turkov z Uhorska a porážke Františka II. Rákocziho mestečko tak ako viackrát predtým sa začalo vzťahovať. Pokiaľ ide o arcibiskupský kaštieľ došlo za panovania Márie Terézie k významnej udalosti, ktorej dosah sa prejavil na poli náboženskom a neskoršie i národnom.

Z ostrihomskej arcidiecézy sa v r. 1776 vyčlenilo značné územie, na ktorom vznikli 3 biskupstvá, medzi nimi aj biskupstvo banskobystrické. Prvým banskobystrickým biskupom sa stal František Berchtoldt, ktorý pôvodne sídlil v Banskej Bystrici. Z arcibiskupského kaštieľa OA sa stal biskupský kaštieľ, ktorý mal slúžiť na správu biskupských majetkov a letné sídlo. Biskup Berchtoldt si po určitom čase zvolil za svoje stále sídlo práve svätokrížsky kaštieľ. V priebehu rokov 1782 až 1794 sa vykonali v kaštieli opravy a rekonštrukčné práce v hodnote cca 42.000 florénov.

Berchtoldtove úprav a mlyn v parku

Do tohto obdobia spadajú aj úprava arkádneho nádvorja a pravdepodobne aj zasadenie platana, ktorý tam rastie dodnes. V r. 1780 bývala v kaštieli rodina úradníka, kľúčiaru, záhradníka, hájnika, zlatníka, dve rodiny panských drábov. Kaštieľ bol v tej dobe zariadený vzácnym nábytkom. Uschovával sa tu i archív panstva, bola tu i knižnica s cca 1100 zväzkami a viaceré cenné listiny, viažúce sa k dejinám kaštieľa. V druhej polovici 18. storočia vybudovali pri kaštieli park s pravidelnou sieťou chodníkov s výraznými hlavnými cestami. Vysadené bolo i množstvo stromov. Pod južnou vežou bol park doplnený terasovitou záhradou, nádržou, uprostred ktorej bola plastika a ďalej menšie stavby. V predĺženej osi s južnou vežou smerom k potoku bol v r. 1777 postavený mlyn, ktorý tu stál nepoškodený až do 21. mája 1990, kedy ho podpálil 19-ročný Pavol Heiler, obyvateľ Žiaru nad Hronom. Objekt mlynu bol do takej miery zničený, že holé múry, ktoré ostali po požiari, boli zrúcané, rumovisko odstránené, terén zrehabilitovaný.

Stavba klasicistického kostola

Prvý banskobystrický biskup **František Berchtoldt** zomrel v kaštieli 19. 9. 1793. Jeho nástupcom sa stal Gabriel Zerdahélyi, ktorý sa často zdržiaval v kaštieli v spojitosti so stavbou svätokrížskeho kostola, o stavbe ktorého sám rozhodol. V r. 1809, na pozvanie biskupa, maľoval v kaštieli viedenský maliar František Schön obraz Povýšenia sv. Kríža, ktorý je umiestnený nad hlavným oltárom v kostole. G. Zerdahélyi založil v kaštieli diecéznu knižnicu v r. 1805, ktorá v minulom storočí mala 4950 zväzkov. G. Zerdahélyi zomrel vo Sv. Kríži na schodoch krypty 5. 10. 1813.

Obdobie napoleonských bojov

Napoleonské vojny, hoci len nepriamo, ale predsa sa dotýkali nášho kaštieľa a to počnúc rokom 1804 až 1810. Táborilo tu niekoľko sto vojakov rakúskeho cisára, ktorých obyvatelia museli zásobovať za vojenské, t.j. nízke ceny. Navyše zo strany vojakov dochádzalo i k drancovaniu. Po porážke rakúskych vojsk 2. 12. 1805 pri Slavkove, keď sa napoleonské vojská približovali k Bratislave, našli útočisko v tunajšom kaštieli aj dvaja fencúzski biskupi, emigranti, ktorí utekali pre napoleonskými vojskami. S nimi prichádzali ku Svätému Krížu niekoľkí členovia bratislavskej kapituly. Nakoľko išlo o veľký sprievod, Križania pri prvom spozorovaní ich považovali za vojakov Napoleonskej armády a naľakali sa ich.

V r. 1816 sa konalo v kaštieli súdne vyšetrovanie proti hlavným vinníkom zbojníckej bandy, ktorá v okolí Sv. Kríža prepadávala hlavne kupcov na cestách. Vinníci boli potrestaní

Návštevy v kaštieli

V r. 1824 vykopali vodný kanál k rybníku v parku, v biskupskom kaštieli boli v tomto období tieto vysoké štátne a politické osobnosti: v auguste r. 1822 arciknieža František. O rok neskoršie uhorský palatín (najvyšší kráľovský úradník). V júli 1825 bol hosťom banskobystrického biskupa Jozefa Belanského portugalské knieža Don Miguel. Belnaský bol v poradí štvrtým biskupom banskobystrickej diecézy a prvým Slovákom na tomto biskupskom stolci. Bol podporovateľom slovenských literárnych snáh, založil nadácie pre slovenských študentov, prestarých kňazov a učiteľov. Zomrel v kaštieli 3. januára 1843.

Revolúcia v r. 1848/49 si síce nevyžiadala vo Sv. Kríži obeť na ľudských životoch, ale neustále presuny vojsk obidvoch nepriateľských táborov spôsobovali obyvateľom hodne útrap. Tak napríklad v januári 1849 prešlo svätokrížskou dolinou cca 50.000 honvédov ako aj cisárskych vojakov. Pohromou bolo aj 20.000 ruských vojakov, ktorí sa toho istého roku utáborili po dobu troch týždňov pod mestečkom (pravdepodobne na lúkach medzi Hronom a Lutilským potokom). Spotrebovali Križanom zásoby potravín, obilia i palivového dreva. Nebol ušetrený ani kaštieľ. V ňom sa usadila jednotka žandárov.

Štefan Moyses a kaštieľ

Najsvetlejším obdobím v dejinách kaštieľa i Sv. Kríža je obdobie rokov 1851-1869, kedy tu pôsobil a zomrel Dr. Štefan Moyses, banskobystrický biskup a prvý predseda Matice slovenskej. Kaštieľ sa stal jedným z významných stredísk slovenského národného pohybu, čo sa prejavilo aj na obyvateľoch nášho mestečka, ktoré bolo prevažne slovenské a jeho národné povedomie v tomto období podstatne stúplo. Po dobu 18 rokov v kaštieli znela slovenská reč.

Jednou z prvých úloh Štefana Moysesova po príchode do Sv. Kríža bolo vystaňovať v kaštieli ubytovaných žandárov. Hospodárske budovy i samotný kaštieľ boli v dezolátnom stave. Nákladom 6.119 zlatých budovy i kaštieľ, dal Štefan Moyses do poriadku. Veže nechal zvýšiť o jedno poschodie a boli ukončené cimburím. Za biskupovania Š. Moysesova kaštieľ dostal v podstate terajšiu podobu.

Štátnu návštevu u biskupa Moysesova vykonal v r. 1851 miestodržiteľ Uhorska L. B. Geringer. V roku 1852 prechádzal cez Svätý Kríž (v súvislosti s návštevou Kremnice) cisár František Jozef I. Bolo to po ničivom požiari v Súhrade. Postihnutým venoval cisár 1.000 zlatých

Arnold Ipolyi-Stummer

Po Štefanovi Moysesovi sa stal banskobystrickým biskupom Maďar Arnold Ipolyi-Stummer. Za jeho pôsobenia sa kaštieľ zmenil na stredisko duchovného pomadžarovania. V r. 1874 mala v kaštieli svoje zhromaždenie Maďarská historická spoločnosť.

Bende, Rimely a Radnai

V roku 1894 navštívil banskobystrického biskupa Imricha Bendeho v kaštieli kaplán Jozef Murgaš, budúci priekopník bezdrôtovej telegrafie a vynálezca. Zúčastnil sa na pozvanie biskupa na rozlúčkovej večeri, na ktorej boli aj zástupcovia štátnej správy. Bende bol mecénom Jozefa Murgaša, financoval jeho štúdiá na maliarskej akadémii v Mníchove. Murgaš pri tejto príležitosti nebojácny spôsobom prejavil svoje slovenské povedomie, čo malo za následok hrubý zásah do jeho životnej cesty. Biskup Bende bol preložený do Nitry a na jeho miesto nastúpil Karol Rimely. Pôsobil tu 10 rokov. Dal urobiť úpravu chodieb a postaviť schodište, ktoré nieslo jeho meno. Zomrel v kaštieli v r. 1904. Posledným biskupom maďarskej národnosti, ktorý sa ešte krátko po prevrate zdržiaval v kaštieli, bol Wolfgang Radnai Farkaš. Postavil sa proti včleneniu Slovenska do nového štátu. Mal záporný postoj

k čl. Štátnosti a ako nositeľ maďarizácie, počas svojho pôsobenia, nemohol vykonávať v nových podmienkach úrad biskupa. Krátko bol internovaný v kaštieli a v r. 1919 vykázaný z ČSR

Marián Blaha

Nová éra dejín diecézy i kaštieľa nastala v r. 1920, keď bol menovaný a 13. 2. 1921 vysvätený za banskobystrického biskupa Marián Blaha. Prvý slovenský biskup v slovenskom štáte. Natrvalo sa usídlil vo Svätom Kríži (do Banskej Bystrice dochádzal viackrát v týždni).

Od čias Moysesova prvý Slovák na banskobystrickom biskupskom stolci a dôstojný nástupca nášho nezabudnuteľného Štefana Moysesova. Okrem mnohých záslužných činov Marián Blaha dal vykonať viaceré úpravy v parku. Niektoré budovy - záhradníctvo, si vyžadovali opravy

....jeho čias tu bola besiedka, , predelený na dve časti, domček, v parku ka nádrž so soškou dieťaťa, ďalej pustovnický domček. Marián Blaha zomrel v kaštieli 21. 8. 1943. Bol posledným biskupom, ktorý sídlil v kaštieli

Počas svojho pôsobenia Marián Blaha prijal v kaštieli mnohé významné návštevy. Takouto návštevou bol Tomáš G. Masaryk, ktorý navštívil nášho biskupa 4. septembra 1923. Masaryk sa viackrát zastavil vo Sv. Kríži cestou do Bystričky alebo Topoľčianok.

V júli 1936 kardinál Karel Kašpar, arcibiskup pražský, počas svojich ciest po Slovensku navštívil aj Sv. Kríž a v kaštieli biskupa Mariána Blahu.

Požiar na kaštieli

Udalosť, ktorá vzrušila obyvateľov Svätého Kríža a jeho okolia, bol požiar, ktorý vznikol na povale kaštieľa 1. 2. 1939 v neskorších odpoľudňajších hodinách. Udávanou príčinou boli otvorené komínové dvierka, ktoré kominár zabudol pravdepodobne zavrieť. Rýchlym a obetavým zákrokom viacerých požiarnych zborov a občanov sa podarilo požiar lokalizovať a zvládnuť.

Požiar vznikol nad čelnou fasádou bližšie k severnej veži. Nebezpečenstvo bolo veľké, pretože kaštieľ v tej dobe bol pokrytý šindľím. Rýchlemu šíreniu požiaru bránila silná snehová prikrývka na streche. Po požiari na celej streche bola odstránená šindľová krytina a nahradená škridlou

II. svetová vojna

Vojnové udalosti, tak ako v minulých storočiach, aj počas II. svetovej vojny zasiahli Sv. Kríž a aj kaštieľ. Počas SNP v ňom sídlil štáb I. partizánskej brigády gen. M. R. Štefánika. Po obsadení Sv. Kríža Nemcami sa v októbri 1944 usadilo v kaštieli nemecké vojenské veliteľstvo. V parku boli umiestnení vojaci i partizáni a zajatci. 6. marca 1945 skupina spojeneckých lietadiel podnikla nálet na Sv. Kríž. Bomby dopadli aj na kaštieľ. Tu zahynul vtedy celý štáb a mnoho nemeckých vojakov. Poškodené boli hlavne vnútorné fasády a rozbité okná. Silné boje prebiehali v okolí kaštieľa z 30. na 31. marca 1945. Po ústupe Nemcov sa do kaštieľa na krátky čas nasťahovali sovietski vojaci

Saleziáni a kaštieľ

Vojnovými udalosťami poškodený kaštieľ z veľkej časti opravili saleziáni, ktorým ho banskobystrický biskup Andrej Škrábik prepožičal na výchovu kňazského dorastu a to počnúc školským rokom 1946/47. Kaštieľ sa za pôsobenia saleziánov stal strediskom kultúrnej i športovej činnosti (divadelné predstavenia, akadémia, viaceré druhy športov a turistika), no ich činnosť bola predovšetkým zameraná na duchovné vedenie a pozdvihnutie mládeže. Táto záslužná práca bol násilne prerušená v známej noci dňa 13. apríla 1950.

Kaštieľ potom menil nájomcov - zmenil i majiteľa - stal sa ním československý štát. V kaštieli ešte za čias saleziánov bola meštianska škola, potom základná škola, neskoršie Stavebné závody Hron, dvojročná ekonomická škola a v súčasnej dobe tu je Obchodná akadémia.

Vojnové udalosti - SNP - partizáni, nemeckí vojaci, sovietski vojaci, nespôsobili na vzácnom mobiliári nejaké veľké škody. Po noci hrôzy nastúpil vandalizmus, ktorý napáchal nenahraditeľné straty. Zlikvidovaná bola biskupská a saleziánska knižnica, stáročný archív, vzácne písomnosti, listiny, cenné obrazy, rôzne dekoratívne predmety, odstránený nábytok

Biskupská kaplnka

Zlikvidovaná bola biskupská kaplnka hrubým stavebným zásahom a premenená na sklad CO. Oltárny obraz Panny Márie bol odstránený a stočený. Niekoľko ho odložil medzi iné predmety, kde sa našiel v r. 1967. Teraz sa nachádza v Kremnickom múzeu a podľa neoverenej informácie ma byť dielom talianskeho (florénskeho) majstra.

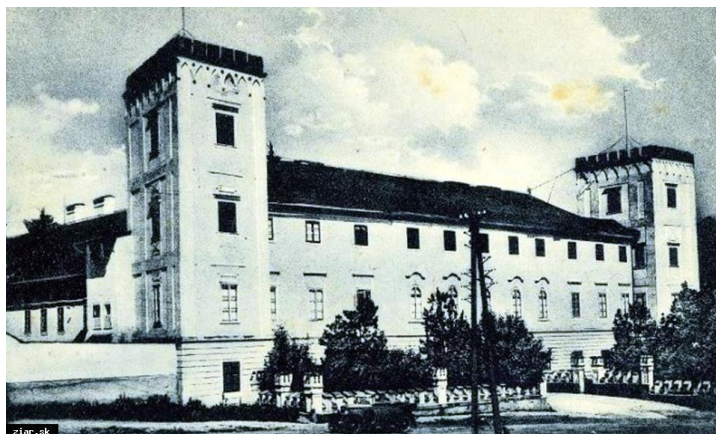
Dnes sotva niekto zistí rozsah nenahraditeľných škôd - bola to krutá daň krutej dobe. Kultúrne dedičstvo nahromadené po stáročia je takmer celé nenávratne preč. Miestny odbor Matice slovenskej v rámci svojich možností prispel aspoň k uchovaniu pamiatky na najslávnejšie obdobie svätokrížskeho kaštieľa - obdobie kedy v ňom žil a pôsobil Štefan Moyses

Interiér kaštieľa v minulosti

Po tom, čo sme písali historické a iné udalosti, viažuce sa ku kaštielu, viacerých čitateľov by iste zaujímalo, ako bol zariadený jeho interiér a k akému účelu slúžili jednotlivé miestnosti“.

Predmetný reštaurátorský výskum bol zameraný na slnečné hodiny, ktoré sa nachádzajú na fasáde vnútorného nádvorja. Je zrejmé, že boli viackrát upravované. Zaujímavá je kompozícia slnečných hodín so slnkom a červenou stuhou. Farebnosť hodín sa nesie v okrovo – čiernej farebnosti. Slnečné hodiny sú tvorené rímskymi číslicami a nápisom.

Ďalším zámerom reštaurátorského výskumu bola kaplnka, ktorá sa nachádza v rámci východného krídla objektu. V interiéri kaplnky sa nachádza prístenná oltárna architektúra s predstavenou menzou a oltárnym obrazom Panny Márie s dieťaťom. Oproti oltáru sa nachádza empóra. Celá kaplnka nesie výzdobu, typickú pre záver 19. a začiatok 20. storočia (predstavuje historizujúci štýl - predorenesančný). V spodnej časti je zobrazený lambrekýn, lemovaný ornamentálnym pásom. Cez šablónovú výzdobu sú naznačené línie drapérie. Nasleduje kvádrovanie, až po dvojice združených okien. Okná sú v spodnej časti dekorované symetrickým, štylizovaným rastlinným ornamentom. Pomedzi okenné pásy sú vyobrazené pilastre na konzolách a hlavicami. Pilastre sú

dekorované štylizovanou šablónovou výmaľbou, podobne ako pásové dekory pod fabiónom. Klenba (korýtková) je dekorovaná pásmi zdobenými kazetovaním, pričom v ich prieniku sa nachádza zobrazenie Baránka Božieho so zástavou. V rámci pásov sú rovnomerne rozmiestnené kazety s vyobrazením 4 evanjelistov. Jednotlivé kazety sú dekorované štylizovanou rozetou. Cvikle sú zdobené $\frac{1}{4}$ rozetou a lúčmi. Ostatné polia sú modré s maľovanými alebo aplikovanými hviezdčkami. Niektoré časti malieb sú povrchovo upravené zlátením, čím ešte viac umocňujú dekoratívnosť maľby. Šambrány okenných otvorov sú celoplošne dekorované ornamentom. Rohy miestnosti sú rovnako vizuálne podporené maľbou. Maľba je svojich charakterom príbuzná maľbám sakrálnych priestorov, akú nachádzame aj v rámci regiónu (napr. v kaplnke sv. Anny v kostole sv. Alžbety v neďalekej Banskej Bystrici, ktorú na začiatku 20. storočia realizoval známy maliar sakrálnych priestorov a oltárnych obrazov Július Adam (Gyula Adam), vychádzajúc pritom zo starších – historických vzorov.

III. Charakteristika reštaurátorského výskumu a opis jeho vykonania (metodika výskumu, nedeštruktívny výskum, deštruktívny výskum)

Z dôvodu prehľadnosti uvádzame najskôr slnečné hodiny a následne kaplnku.

Metodika reštaurátorského výskumu (opis jeho vykonania a odôvodnenia) – SLNEČNÉ HODINY

Reštaurátorský výskum nástenných hodín na severnej fasáde arkádového nádvoria kaštieľa v Žiari nad Hronom je realizovaný v rámci dodatku k výskumu exteriérových fasád kaštieľa a vyplynul z požiadavky prekryť maľbu počas realizácie rekonštrukcie fasád.

METODIKA VÝSKUMU

Samotná metodika výskumu bola určená štandardným spôsobom realizáciou základných metód výskumu, t. j.

- a) Obhliadkového prieskumu – vizuálneho pozorovania a
- b) Sondážnym prieskumom overovacou sondážou možného prevrstvenia.

Ťažiskovou metódou bude obhliadkový prieskum, keďže stav maľby a predpokladaný spôsob jej realizácie si vyžiada skôr zhodnotenie jej súčasného stavu a až v druhom rade jej možnú sekundárnosť potvrdenú sondážou.

a) Obhliadkový prieskum – vizuálne pozorovanie

Maľba slnečných hodín je realizovaná zhruba v strednom poli v medziokennom priestore na exteriéri severnej fasády nádvoria kaštieľa.

Formát je zhruba štvorcový v centre s namaľovaným slnkom s lúčmi, ovinutou stuhou s rímskymi číslicami. Nad maľbou je inštalovaný kovový prút, ktorý svojim vrhnutým tieňom určoval časovú pozíciu v rámci ciferníka s vyznačenými číslami.

Maľba je realizovaná na vápennej stierke, uhladenej štetcovaním v presne vymedzenom pravouhlom tvare. Náter je relatívne hrubý, kompaktný, s menšími výpadkami v ploche a štruktúre. Farebnosť je biela, zoxidovaná UV žiarením a zanesená depozitmi z mikroorganizmov, machov, náletových drevín a prachu zo stavebnej sute. V hmote náteru sú viditeľné jemné ryté línie, vymedzujúce základný rámec a tvar maľby. Tieto ryté linky svedčia o bezprostrednej realizácii po nanosení podkladovej vrstvy.

Samotná maľba je realizovaná v okrovo žltých, červených a čiernych tónoch. Farby sú nanášané v rôznej intenzite s primiešaním vápennej bieloby. Zvinutia stuhy s číslami sú plasticky iluzívne, modelované výraznou šrafúrou v tieňoch. Viditeľné a čitateľné sú ťahy štetcom a spôsob nanášania vrstvením farebných tónov.

Obdobný postup modelácie je viditeľný aj na „tvári“ slnka, ktoré je modelované okrovo žltými tónmi pointovanými vápennou bielobou a červenými linkami očí, obočia, nosa a úst. Maľba je posiatá drobnými výpadkami, prípadne zvyškami mladších náterov, ktoré ju sekundárne pokrývali. V miestach výpadkov sú viditeľné jemné lazúrne retuše, realizované v príslušnom farebnom tóne.

Lúče a jednotlivé čísla sú namaľované precízne v presne vedených líniách intenzívnou sivočiernou farbou. Rovnako, ako aj na ostatných častiach maľby, sú viditeľné výpadky farebnej vrstvy mierne

eliminované retušou. V prípade číslic X a XI je viditeľné sekundárne preškrabanie pozície týchto číslic. Nie je jasný účel tohto preškrabania, v prípade týchto čísel je dobre čitateľný a dochovaný latinský nápis „sine sole sileo“ (bez slnka mlčím), ale pravdepodobne ide iba o druh vandalského grafity, ktorý vytvára dojem vrhnutého tieňa týchto čísel. Kovový ukazovateľ číselnej hodnoty je skorodovaný, ale osadený v primárnej polohe v kovovom zvlaku, zapustenom do omietky pod maľbou slnka.

Celý povrch maľby je silne zanesený a zoxidovaný, čo ovplyvňuje farebnú intenzitu. Napriek tomu, že maľba je realizovaná v exteriéri, je dobre čitateľná a v celku dochovaná v celom svojom rozsahu.

b) Sondážny prieskum

Sondáž bola realizovaná iba v okrajových častiach maľby z dôvodu potvrdenia sekundárnosti vzniku a miery zanesenia depozitom. Sondáž potvrdila predpoklad, že maľba vznikla v určitom časovom odstupe od realizácie fasád. Realizovaná je na samostatnej vrstve, vymedzenej plochou fasády medzi dvomi strednými okennými otvormi.

V rámci sondáže bola zostavená orientačná stratigrafia vrstiev, vzťahujúca sa iba na túto vrstvu maľby. V prípade podkladových omietok platia zistenia a informácie z realizovaného výskumu fasád (Boroš, Lipták, 2024).

N – podkladový náter

M – vrstva maľby.

VYHODNOTENIE VRSTIEV

N1. V prípade maľby slnečných hodín ide o základnú podkladovú vrstvu náteru, respektíve stierky. Náter je masívny a jeho hrúbka vyhladzuje pôvodný filcovaný výraz omietok fasád. Technologicky ide o vápenný základ (vápennú kašu) s prímiesou kazeínu a jemným prachovým plnivom (pravdepodobne preosiate minerálne piesky). Nanesená bola stierkou s následným vyhladením štetcom, ktorý zanechal typickú štetcovú štruktúru na povrchu.

Pri procese doschýnania došlo k vytváraniu trhlín vzhľadom k vysokému podielu vápna v zmesi. Tvar trhlín postupnou degradáciou vytvoril miesta, kde došlo k odpadnutiu tejto vrstvy. Povrchovo je táto vrstva silne zanesená depozitom z mikroorganizmov, machov a prachu zo stavebnej sute. Celkovo, až na popísané poškodenia, je stabilná a pevne prepojená s povrchom omietky fasád.

M1. Samotná maľba je realizovaná priamo na doschýnajúci povrch podkladového náteru N1. Pôvodne bola realizovaná ako vápenné secco pojené kazeínom. Tým, že bola realizovaná na doschýnajúci povrch podkladu má aj charakteristiky vápennej fresky. Celkovo je maľba odolná voči oderu aj vymývaniu zrážkovou vodou. V štruktúre sú viditeľné tenké ryté línie, ktoré vymedzujú základný tvar. Samotná maľba je vrstvená, pointovaná vápennou bielobou a čistými sýtymi tónmi okrovej, červenej a čiernej farby. Hĺbky a tieň sú maľované šrafúrou v rámci modelácie tvaru.

V rámci poškodení sú viditeľné hlavne výpadky farebnej vrstvy, ktoré zasahujú aj podkladovú vrstvu N1. Miesta výpadkov sú opticky scelené jemnou farebnou lazúrou v danom tóne. Tento zásah svedčí o minimálne jednej sekundárnej úprave maľby. Celkovo je maľba dochovaná a čitateľná napriek silnému zaneseniu depozitmi a následnou zmenou, respektíve redukcii farebného koloritu.

Vzhľadom k tomu, že sa jedná o vrstvy primárnych malieb, nie sú graficky značené v záberoch.

1. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail povrchu podkladového náteru N1. Viditeľné praskliny v hmote náteru, štetcová štruktúra povrchu, vzniknutá pri nanášaní a zvyšky zo zoxidovaného náteru z poslednej opravy.

2. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail povrchu podkladového náteru N1. Viditeľné praskliny v hmote náteru, štetcová štruktúra povrchu, vzniknutá pri nanášaní a zvyšky zo zoxidovaného náteru z poslednej opravy.

3. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

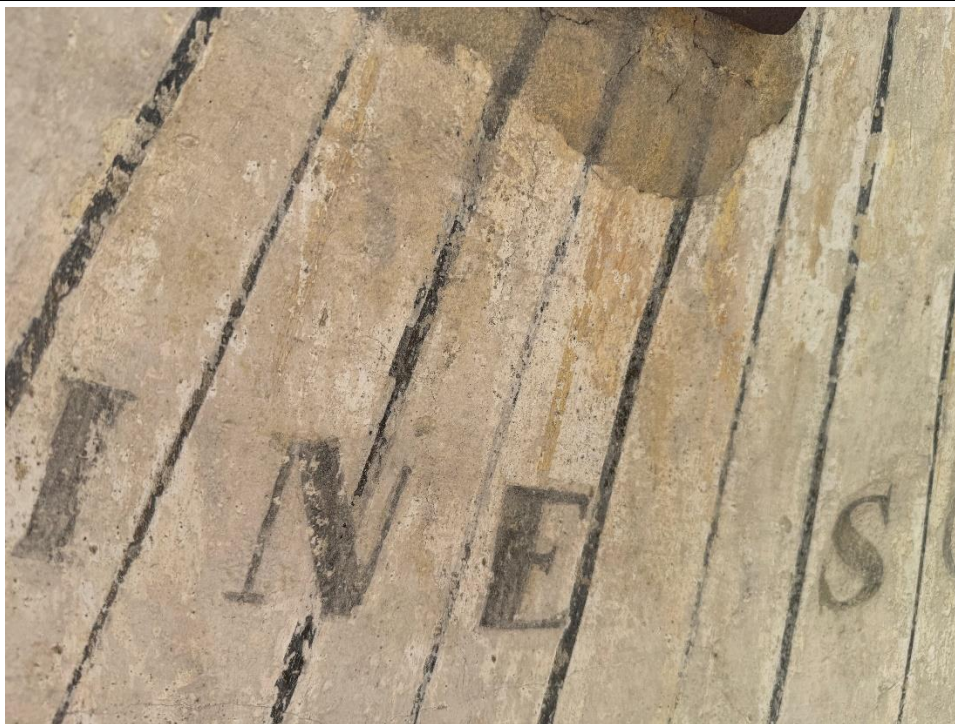

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby ciferníka s latinským nápisom „sine sole sileo“ (bez slnka mlčím).
Viditeľná je miera oxidácie a zanesenia povrchu maľby, ale s čitateľným tvaroslovím.

4. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

V detaile sú viditeľné drobné poškodenia farebnej vrstvy vo forme výpadkov. V hornej časti je viditeľný stmavnutý povrch tmelu kotvenia ukazovateľa číselnej hodnoty na ciferníku.

5. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail prešúchania povrchu maľby. Farebná vrstva je mierne narušená a podkladový náter je prešúchaný na povrch omietky fasády. Dobre viditeľný je kontrast s dochovanou plochou maľby na pravej strane snímku.

6. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

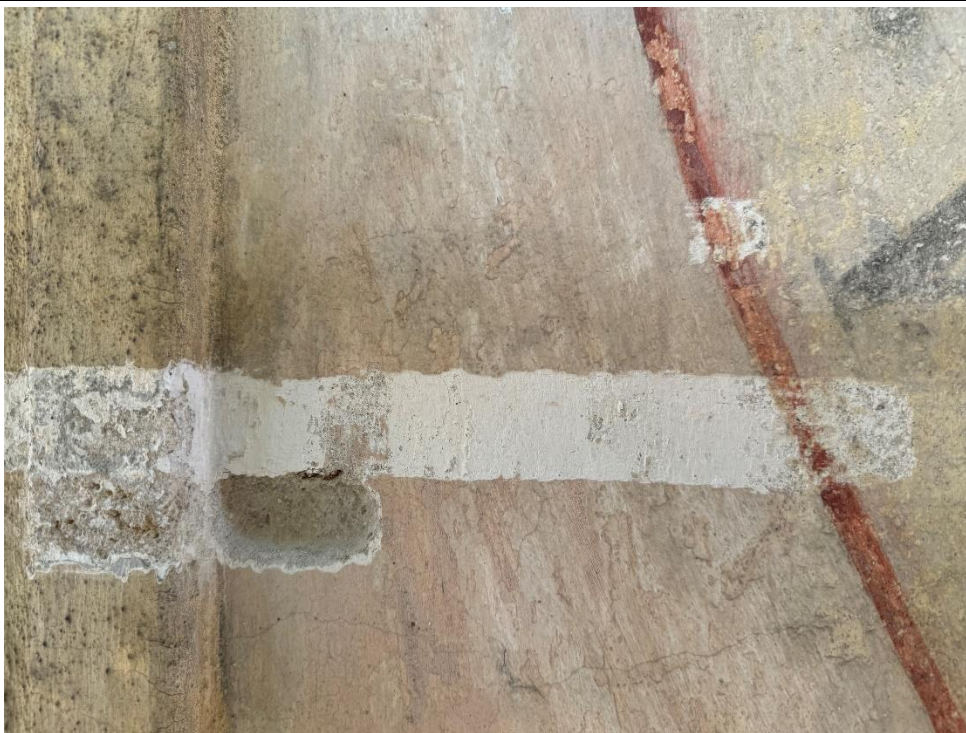

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail cieľeného preškrabania pozícií čísel X a XI. Pravdepodobne nejde o pôvodnú pozíciu čísel na ciferníku, ale cieľené vandalské grafity.

7. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

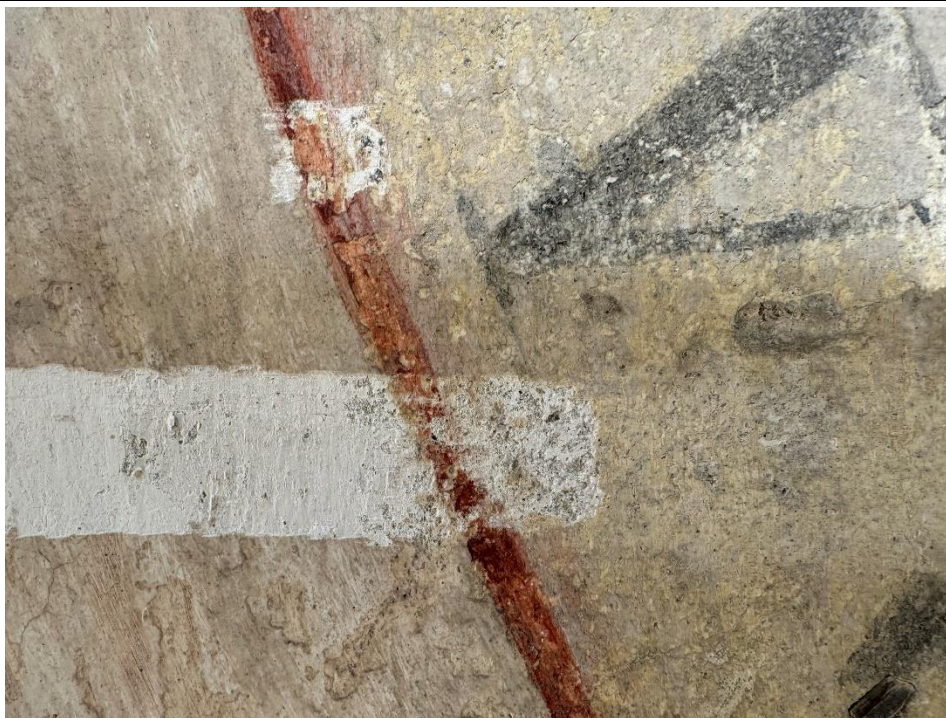
1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail sondy v štruktúre povrchu maľby, dokladajúci sekundárnu pozíciu podkladového náteru N1 k omietke fasády a mieru znečistenia a oxidácie náteru z poslednej opravy.

8. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

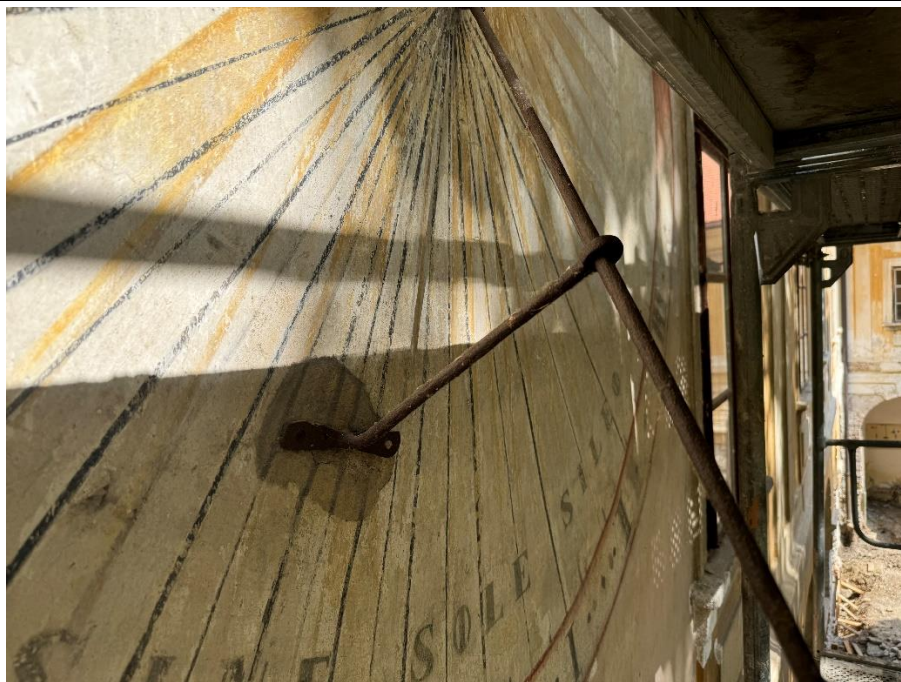
1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby po sprášení depozitu dokladá uvoľnenú farebnú vrstvu v povrchovej štruktúre maľby.

9. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

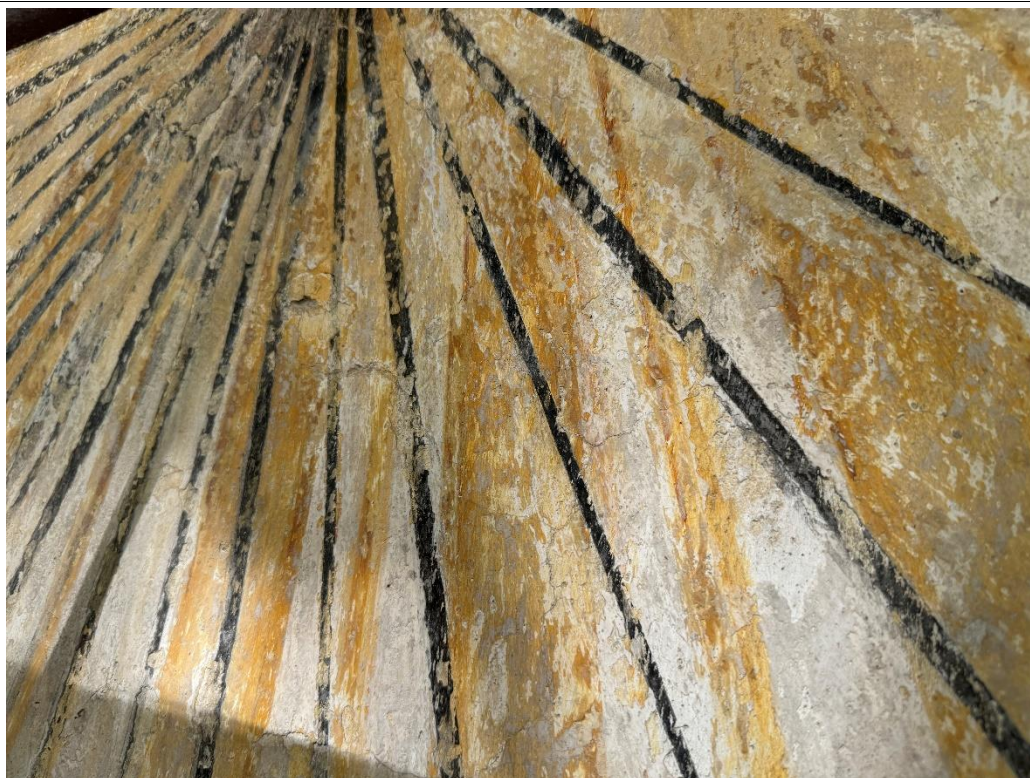

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail kotvenia kovového prútu ukazovateľa číselnej hodnoty. Kovový prút je skorodovaný a podpera je sekundárne preosadená, o čom svedčí stmavnutý povrch tmelu.

10. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

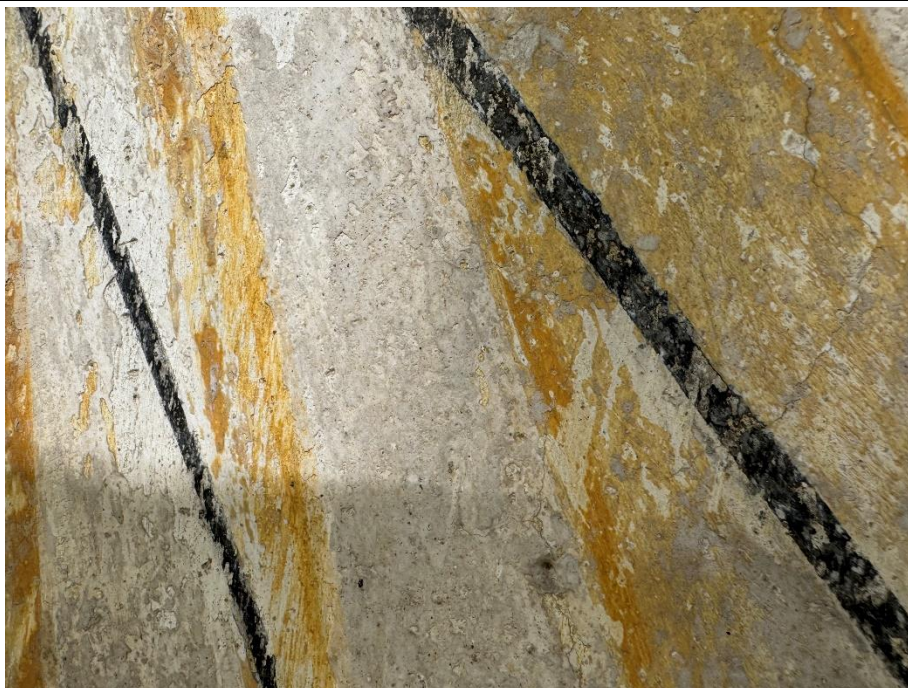

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby dokladajúci spôsob maľby postupným vrstvením farebných tónov od lazúrnych pastelových vrstiev až po intenzívne tóny okrovej a čiernej farby.

11. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail poškodenia farebnej vrstvy s výpadkami vo vrchných častiach štruktúry farby, spôsobené mechanickým oderom.

12. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail poškodenia farebnej vrstvy s výpadkami vo vrchných častiach štruktúry farby, spôsobené mechanickým oderom.

13. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

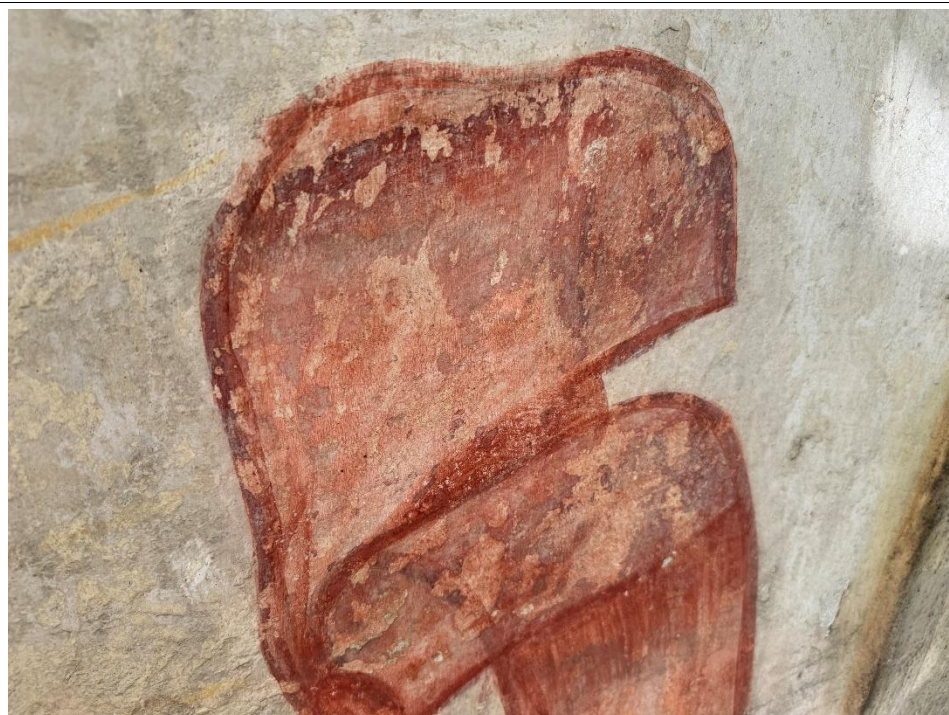

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Malba stuhy ciferníka, vo zvinutí stuhy sú viditeľné výpadky farby, eliminované lazúrnou retušou v identickom farebnom tóne.

14. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

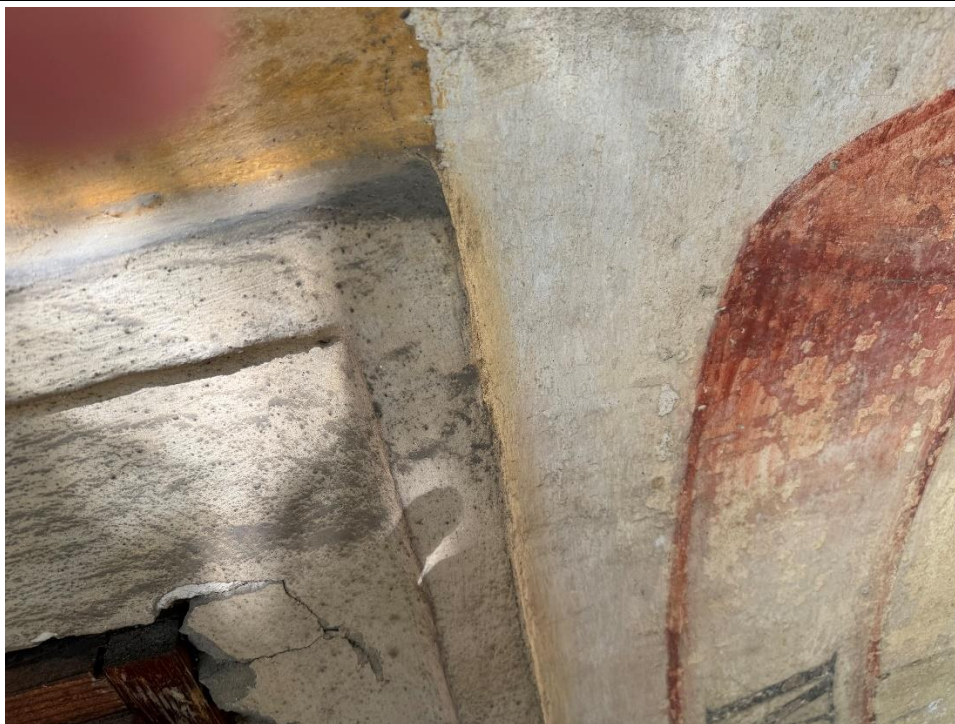

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

V detaile malby je viditeľný spôsob modelácie zvinutia stuhy, dosiahnutý šrafovaním tmavých častí.

15. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail napojenia okraju maľby tvarovo vymedzenej okenným ostením.

16. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

V detaile maľby je viditeľný spôsob modelácie zvinutia stuhy, dosiahnutý šrafovaním tmavých častí. Šrafovanie je zopakované aj v miestach retuší.

17. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Malba tváre slnka s viditeľnými výpadkami a zvyškami sekundárnych náterov na ploche maľby.

18. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, slnečné hodiny

1. Situovanie nálezovej situácie - severná vnútorná dvorová fasáda

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby zachytávajúcej výpadky farebnej vrstvy, zvyšky sekundárnych prevrstvení a mieru oxidácie farebnej vrstvy s mierou usadeného depozitu.

VYHODNOTENIE REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU

Maľba slnečných hodín vznikla s určitým časovým odstupom po realizácii fasád nádvoria (predpokladáme záver 18. storočia). Má samostatný podklad (N1) a bola realizovaná skúseným dekorátérom, ovládajúcim dobové technológie. Namaľovaná je s rutinnou istotou a zvládnutou technológiou. Poškodenia idú na vrub jednak prirodzenej degradácii materiálu a exponovanosti v rámci exteriéru.

Určitú dobu bola maľba prevrstvená mladšími úpravami fasád. Odhalená a reštaurovaná bola pravdepodobne v druhej polovici 20. storočia o čom svedčia zvyšky mladších prevrstvení na povrchu maľby a vyblednuté lazúrne retuše v miestach výpadkov. V súčasnosti je pokrytá vrstvou depozitu z mikroorganizmov, machov a prachovej sute.

METODIKA REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU – KAPLNKA, INTERIÉR

Reštaurátorský výskum interiéru kaplnky kaštieľa v Žiari nad Hronom je realizovaný v dôsledku sanácie časti výmalby interiéru na južnej stene kaplnky. Predkladaný materiál tvorí doplnok reštaurátorského výskumu exteriéru fasád kaštieľa (Boroš, Lipták, 2024) a je v súlade s rozhodnutím KPU č.

METODIKA VÝSKUMU

Samotná metodika výskumu bola určená štandardným spôsobom, realizáciou základných metód výskumu, t. j.

- a) Obhliadkovým prieskumom – vizuálnym pozorovaním a
- b) Sondážnym prieskumom.

Ťažiskovou metódou bude obhliadkový prieskum, keďže stav interiérovej výmalby hlavne v exponovaných častiach dovoľuje vzhľadom k charakteru poškodení zhodnotiť vrstvy murív, omietok, náterov a malieb. Sondáž bude mať iba overovací charakter, primárne zameraný na stav farebnej vrstvy viditeľnej výmalby.

a) Obhliadkový prieskum – vizuálne pozorovanie

Interiér kaplnky má takmer štvorcový pôdorys s pravouhlým členením stien. Výškovo prechádza cez obe poschodia východného krídla kaštieľa. Zaklenutá je korýtkovou klenbou so stlačeným plochým stredom. Nábehy oblúkov zaklenutia dosadajú na profilovanú fabiónovú rímsu.

Interiér je priamo presvetlený dvojicou pozdĺžnych okien s oblúkovým zaklenutím na východnej stene. Ďalšie dvojice okien sú na južnej a severnej stene. Tieto okná umožňujú pohľad do interiéru kaplnky zo susedných priestorov z úrovne 2. NP. Zo strany interiéru sú okná olemované jednoduchým pravouhlým štukovým rámom s obiehajúcou páskou.

Na východnej stene je osadený, resp. vymurovaný klasicistický oltár s klasickým členením, oltárny stôl – menza, po stranách doplnená o pilastre s kanelúrami, hlavicami prepojenými kladím s nápisom AVE MARIA a ukončeným trojuholníkovým štítom s rámovaním a krížom. Oltárny obraz tvorí novodobá kópia maľby, korunovanej Panny Márie s dieťaťom, obklopená rámom z brezových konárov.

Vstup je na západnej stene priamo oproti oltáru. Po stranách vstupu sú znova vymurované kanelúrované štukové pilastre s konzolami, nesúcimi balkónový parapet, prístupný z úrovne 2. NP samostatným vstupom presne v osi hlavného vstupu.

Na severnej stene, v jej východnej časti je vstup do priestorov bývalej sakristie. Vstup je podobne ako okná, olemovaný pravouhlým ostentím s obiehajúcou páskou. Podlaha je keramická, tvorená štvorcami s diagonálnym dekórom rámovania, doplneného o krížové rozety.

Steny a klenba interiéru sú celoplošne riešené dekoratívnou výmalbou. Steny zhruba do výšky 2 metre od úrovne podlahy obieha maľovaný pás štylizovaného závesu – lambrekýnu. Základná farebnosť pásu je ružová, doplnená o hnedé linky riasenia drapérie a šablónový dekór kríža. Opticky a farebne táto časť výmalby korešponduje s dekórom a farebnosťou podlahy, čím tvorí optický základ pre výmalbu stien. Steny sú riešené maľbou iluzívneho kvádrovania okrovo žltej farebnosti, deleného dvojitou linkou, vymedzujúcou skladbu členenia iluzívneho muriva, respektíve obkladu. Vnútorne plochy ostentí okien na východnej stene sú vymaľované štylizovaným rastlinným dekórom s lemovaním, doplneným o rozety s krížmi.

Každá stena je zároveň olemovaná po obvode pásmi s podobne štylizovaným dekórom. Priestory medzi oknami na stenách a na stene s balkónom sú doplnené o maľby iluzívnych pilastrov s hlavicami a konzolami s drikom vymaľovaným rastlinným dekórom. Priestory pod parapetmi okien na južnej a severnej stene sú vymaľované iluzívnym profilovaným parapetom, doplneným o dekoratívny rastlinný festón.

Plocha klenby je rozčlenená iluzívnym kazetovaním s rozetami a rámovaním, pričom v strede kríženia kazetovania je v kruhovom terči realizovaná maľba „Baránka Božieho“ so zástavou, obklopeného zlatými lúčmi. Na jednotlivých poliach kazetovania sú zase vymaľované symboly evanjelistov v pravouhlých rámoch. Cípy klenby mimo kazetovania sú natreté svetlomodrou farbou s osadenými plastickými hviezdami.

Celá oltárna architektúra spolu s architektúrou balkóna je vymurovaná, následne omietnutá a vymaľovaná v súlade s výmaľbou stien. Základné plochy sú natreté lomenou bielou až svetlo okrovou farbou, čím sa znásobuje efekt predsadenia v priestore. Časti štukovej výzdoby sú zlátené, pričom kovová fólia použitá namiesto zlata je opticky silne zoxidovaná. Exponované časti maľby ako napr. lúče, kríže a časti dekorov sú zlátené klasickými plátkami zlata.

Maľba na stenách a ploche stien nad lambrekýnom je kompaktné dochovaná s dobre čitateľným tvaroslovím. Lokálne sú viditeľné mapy po vyzrážanej vlhkosti, stopy po zatečení a odpadnutí farebnej vrstvy a mechanické stopy poškodení po odstránených úchytoch elektro rozvodov. Najvýraznejším viditeľným faktorom poškodzujúcim danú časť maľby je extrémna hrúbka prachu zo stavebnej suty, ktorá je usadená na povrchu maľby. Táto vrstva jednak opticky degraduje a znejasňuje tvaroslovie výmaľby a jednak absorbuje vzdušnú vlhkosť, ktorá následne rozkladá pojivo maľby, čím postupne dochádza k jej spráškovateniu.

V horšom stave je maľba v ploche iluzívneho lambrekýnu. Časť plochy omietky je celoplošne odtrhnutá od muriva a odtlačená v hrubej kruste do priestoru interiéru. Línia uvoľnenia je súvislá v celej ploche steny. Viditeľné je kamenné murivo, ukladané v líniiach do klasickej vápennej malty spolu v vrstvami omietok.

Vrstvenie je klasické z jadra a povrchovej finálnej vrstvy omietky. V jadre omietka obsahuje štrk a kúsky tehlovej drte. Vrchná finálna vrstva omietky je pojená zmesou vyhaseného vápna a cementu. Spracovaná je do roviny s povrchom zahladeným filcovaním. Povrch omietky na stenách je v miernom kontraste so štukovými profiláciami na oltári a balkóne, ktoré nie sú tak precízne vyťahnuté v hmote omietky.

V poškodeniach maľby je viditeľný biely a sivý náter povrchu omietok na stenách v úrovni maľovaného sokla. Ide o technologické nátery, ktorými boli finalizované povrchy omietok a zároveň bola upravená ich savosť. Maľba iluzívneho lambrekýnu má odlišné charakteristiky ako maľba na stenách a klenbe kaplnky.

Na zachovalých miestach je hladká, kompaktná s mierne lesklým povrchom. Prachový depozit je usadený v menšej miere s tendenciou k ľahkému odstráneniu oterom bez poškodenia farebnej vrstvy. V deštruovaných častiach je maľba rozpraskaná jemnou sieťou krakiel, typických pre olejomaľbu. Takto poškodené miesta vykazujú tendenciu k úplnému rozpadu farebnej vrstvy presne v tvare krakiel, kedy dochádza k zvinutiu farebnej vrstvy od okrajov, vymedzených krakelážou a celkovému odpadnutiu farebnej vrstvy od povrchu omietky.

V línii odtrhnutia omietky na južnej stene sú na maľbe viditeľné výkvetvy vodorozpustných solí s nazhromaždenou suťou, absorbujúcou vzdušnú vlhkosť.

b) Sondážny prieskum

Ako bolo konštatované, v metodike reštaurátorského výskumu ťažiskovou metódou výskumu bol obhliadkový prieskum, ktorý konštatoval v zásade celoplošné dochovanie výmaľby interiéru kaplnky. Sondáž ako druhá kontaktná metóda výskumu sa primárne sústredila na reálny fyzický stav dochovania farebnej vrstvy maľby a podkladových omietok. Rovnako cieľom sondáže bolo overenie možnej miery odstránenia depozitu z usadenej stavebnej suty, ktorý postupne narúša súdržnosť výmaľby.

Sondáž nebola orientovaná cielene na zistenie staršej výmaľby interiéru. Jednak z dôvodu, že priestor vznikol prestavbou v 19. storočí a jednak je cielene koncipovaný ako jednotný celok s oltárnou architektúrou, balkónovou emporou, okennými a dvernými otvormi. Zároveň v popísaných poškodeniach neboli viditeľné žiadne stopy po možnej staršej výzdobe mimo technologických náterov bielou a sivou farbou.

V rámci sondáže bola zostavená orientačná stratigrafická tabuľka s následným popisom relevantných vrstiev.

Stratigrafia vrstiev murív, omietok a náterov

M – murivo

O – omietka

N – náter, resp. maľba

K – kamenné prvky

S – štika.

Čísla 1, 2, 3....X označujú poradie a pozíciu vrstvy, malé písmená a, b, cx, poradie v rámci jednej vrstvy.

M1. Murivo – základným stavebným materiálom stien interiéru kaplnky je klasický lomový kameň v kombinácii s tehloou, ktorá je použitá hlavne ako výmurovka vstupu, balkónovej empory, oltárnej architektúry a ostení okien. Vstupy na západnej a severnej stene spolu s oknami na južnej a severnej stene sú navyše osadené opracovanými kamennými ostentami s obiehajúcou páskou (K).

Murivo je viditeľné v miestach poškodení hlavne na južnej stene, kde je dobre čitateľný systém ukladania väčších kusov lomového kameňa, dorovnávaného do línií menšími úlomkami. Okrem zavlhnutia v danej lokalite, neboli spozorované žiadne iné poškodenia, ktoré by sa vzťahovali k murivu stien a klenby miestnosti.

O1 – Omietka je v základe a prierezovej hrúbke viacvrstvomá. Základom je ložná malta Oa, použitá pri samotnom vymurovaní stien. Malta je klasická vápenná, plnená štrkom, úlomkami tehál a vápenným nedopalom. Prebytok ložnej malty je rozotretý na líce muriva a doplnený jadrovou omietkou Ob. Tá zrovnáva povrch muriva, je kontinuálne nanosená na celú plochu stien a klenby interiéru vrátane plochy balkónovej empory, fabiónovej rímsy a oltára.

Povrchovo je stiahnutá do potrebnej roviny a hrúbky. Zmes obsahuje jemnejšiu frakciu štrku, úlomky tehál, spáleného dreva a tehlovú dráž. Pojivo je vápenné, pravdepodobne s prímiesou cementu a plnivom z prevažne riečného prepratého piesku. Znova ide o kontinuálne nanosenú vrstvu, ktorá tvorí finálny povrch aj všetkých štukových profilácií.

Omietka je na stenách uhladená filcovaním, v prípade štukových profilácií štetcovaním s prímiesou vápenného náteru. Omietka je čiastočne zavlhnutá na severnej stene s následným uvoľnením od muriva. Cementové pojivo v zmesi vytvára celistvú krustu omietkového pásu. V mieste trhliny je omietka v okrajoch uvoľnená a odpadnutá s tendenciou k postupnému rozmrveniu. Celkovo je však vrstva omietky v rámci interiéru a rozsahu nanosenia celistvá, bez výraznejších deštrukcií. Mechanické poškodenia sú hlavne v miestach elektroinštalácie, kde sú viditeľné sadrové vysprávky úchyto, presekuté vrstvy omietok a praskliny z vysprávkami.

N1 – Náter – maľba. Povrch omietky je finalizovaný bielym vápenným náterom Na v kombinácii so sivou farbou Nb pod maľbou lambrekýnu. V oboch prípadoch ide o technologické nátery, ktoré upravujú povrch a savosť omietky.

Samotná výmalba stien (Nc) a klenby interiéru kaplnky je kombináciou technologicky dvoch odlišných vrstiev maľby. Prvú predstavuje iluzívna maľba lambrekýnu, ktorá je realizovaná zhruba v dvojmetrovom páse, obiehajúcom celú miestnosť. V prípade pilastrov a ostení vstupu a oltárnej architektúry je obdobnou technológiou realizovaný ich náter. Maľba je pojená olejom, ktorý vytvára hutnú konzistenciu, nanosenú na celú plochu lambrekýnu s presne vyznačenou výškou. V tejto zmesi farby je v jednej vrstve realizovaná maľba riasenia s tieňovaním drapérie, podporená tmavými linkami v hĺbkach. Následne je nanosený šablónový dekór z krížikov, lúčov a horizontálnej prelamovanej pásky.

Najväčší rozsah poškodení je na severnej stene, kde v dôsledku vzliňavej vlhkosti došlo k skrakelovaniu vrstvy maľby jemnou sieťovou krakelážou, pričom farebná vrstva sa postupne uvoľnila od okrajov, zvinula sa a odpadla v malých šupinách. Tento proces postihol hlavne maľbu na severnej stene a príľahlé plochy východnej a západnej steny.

Druhým faktorom sú mechanické zásahy po elektroinštalácii, prípadne bežné odery na exponovaných miestach. Zvyšná časť výmalby je celistvá, dobre dochovaná a čitateľná v detailoch. Opticky je mierne zakalená oxidáciou a prachovým depozitom.

Prevažná časť výmalby stien od úrovne lambrekýnu až po plochu klenby je vymaľovaná technologicky odlišným spôsobom. Ide o tzv. secco maľbu na vyzretý omietkový podklad, kedy sú farebné pigmenty pojené bielkovinovým pojivom, najčastejšie derivátmi kazeínu (zmes mliečnych bielkovín s vápnom).

Maľba je celkovo dochovaná a čitateľná. Pri bližšom pohľade sú viditeľné stopy po uvoľnení pigmentov v dôsledku postupnej degradácie pojiva. Je to spôsobené usádzaním vrstvy prachového depozitu, ktorý absorbuje a udržiava vzdušnú vlhkosť, potupne vyzražávanú v dôsledku klimatických zmien (opakované procesy premrzania

a vyschýnania interiéru v priebehu roka).

Vlhkosť vniká do štruktúry maľby, pričom degraduje pojivo, následkom čoho dochádza k rozpadu a spráškovataniu farieb. Snaha o razantnejšie odstránenie usadeného prachu má za následok aj čiastočne odstránenie farebnej vrstvy, po ktorej zostáva iba pigmentový odtlačok, prípadne negatívny obrys tvaru bez farebnej vrstvy. Z logiky veci vyplýva, že maľba je celistvejšia v menej dosiahnuteľných častiach, v spodných partiách, napríklad v ostení okien je výskyt týchto poškodení častejší.

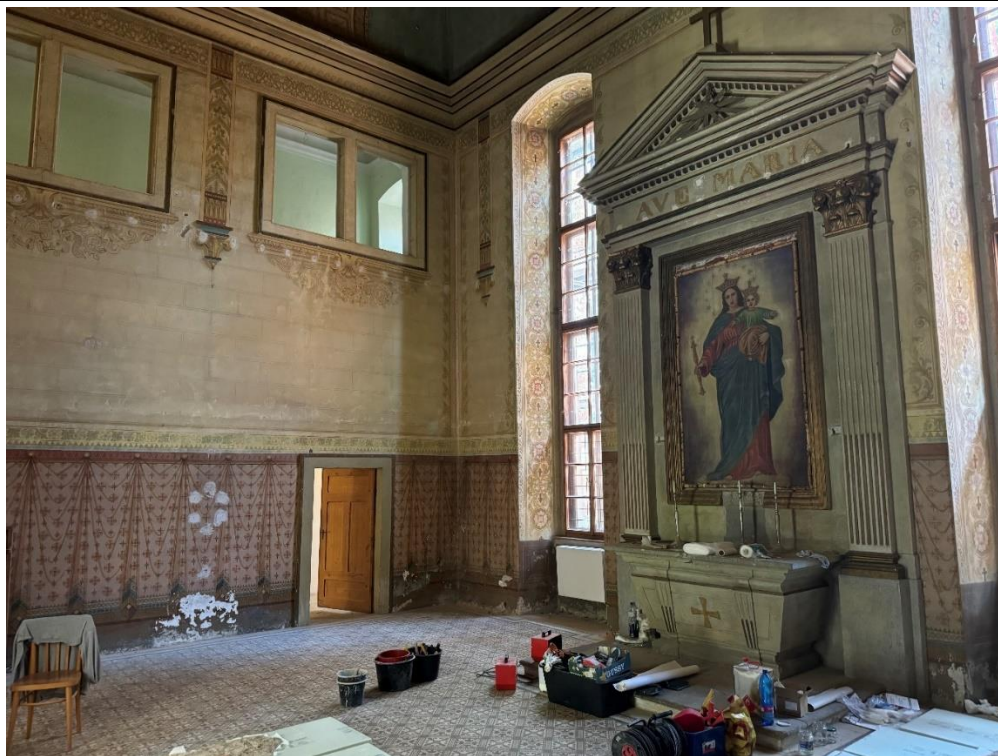
Samotné štukové časti oltárnej architektúry, balkónovej empory a okenných ostení sú riešené jednotným náterom lomenou bielou farbou, doplnenou o zlátenie vystupujúcich častí. Zlátenie je realizované na olejové médium, tzv. mixtion, pričom je na významnejších častiach maľby použité klasické plátkové zlato (napr. lúče v centrálnej časti klenby). Na profilácie oltárnej architektúry, balkónovej empory a rímsy je použitá zlatá nahrážka – tenká kovová fólia metalu. Tá je silne zoxidovaná a stmavnutá. Viditeľná je povrchová korózia a nazelenalé mednaté výkvetvy v dôsledku pretrvávajúcej vlhkosti.

Farebné nátery týchto štukových častí sú monochromatické v lomených tónoch bielej až svetlo okrovej. Rovnako, ako maľba na stenách, aj náter na oltári a balkónovej empore je výškovo technologicky diferencovaný. Hranica medzi olejovou farbou a secco náterom je jasne čitateľná, mierne opticky zaniká pod vrstvou usadeného depozitu.

Vzhľadom k tomu, že sa jedná o vrstvy primárnych malieb, nie sú graficky značené v záberoch.

1. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (SV časť)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Celkový pohľad do interiéru kaplnky s oltárom na východnej stene.

2. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (JZ časť)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Celkový pohľad do interiéru kaplnky s balkónovou emporou nad vstupom.

3. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (pohľad na J časť)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Pohľad na interiér kaplnky z okna v úrovni 2. NP na severnej stene. Okenné otvory na protiľahlej stene sú sekundárne zamurované.

4. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (pohľad na S časť)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Pohľad na dvojicu okien na severnej stene z úrovne 2. NP z balkónovej empyry. Čitateľná je skladba maliarskej výzdoby, opticky redukovanej vrstvou depozitu a trasovanie úchytov elektroinštalácie pod parapetom okien.

5. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (pohľad na Z časť s emporou)

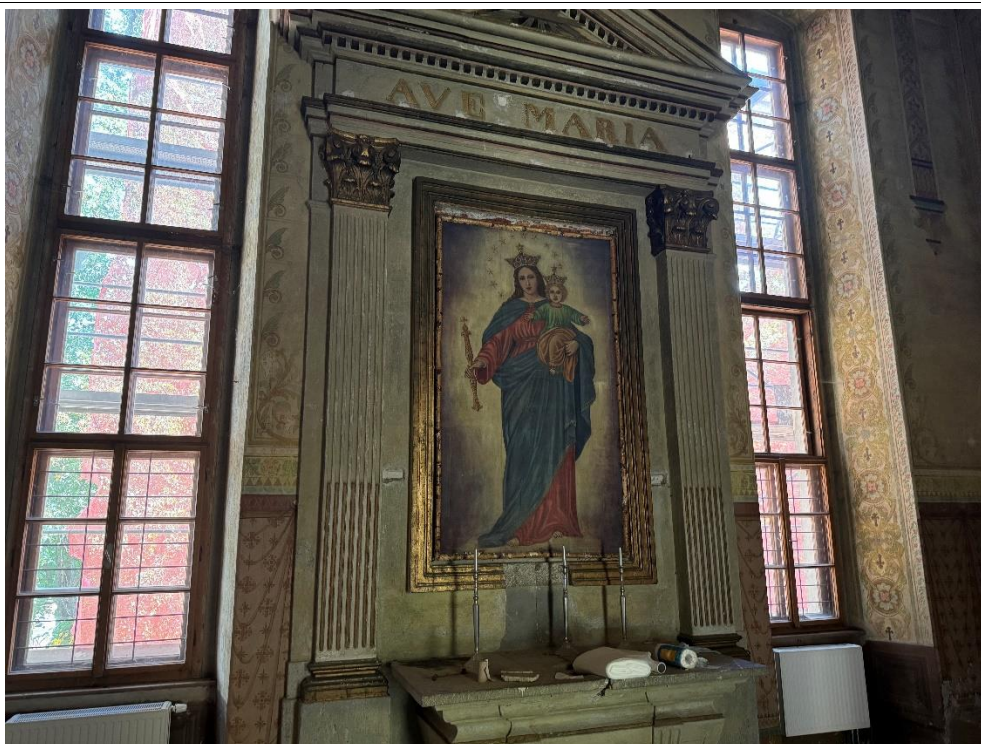

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Pohľad na západnú stenu kaplnky s balkónovou emporou. Viditeľná je miera zanesenia stien depozitom a stopy po trasovaní elektroinštalácie nad líniou maľby lambrekýnu.

6. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (pohľad na V časť s oltárom)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail oltáru s neumelou kópiou maľby Panny Márie.

7. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (klenba)

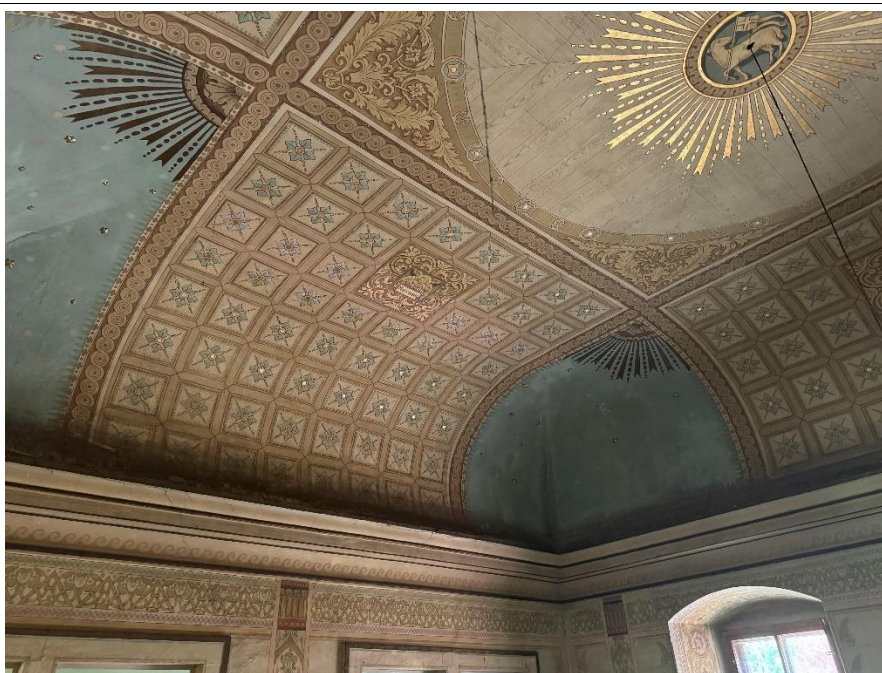

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Pravá strana klenby s iluzívnym kazetovaním. Miera zanesenia depozitom je viditeľná hlavne na modrých plochách klenby. Skladba iluzívneho kazetovania je kompaktná bez výrazných poškodení.

8. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (klenba)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Ľavá strana klenby s iluzívnym kazetovaním. Miera zanesenia depozitom je viditeľná hlavne na modrých plochách klenby. Skladba iluzívneho kazetovania je kompaktná bez výrazných poškodení.

9. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (klenba)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Centrálna časť klenby s kompaktno dochovanou maľbou so zlátením

10. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (klenba)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail skladby maľby so symbolom Baránka Božieho v rozete so zlátenými lúčmi a iluzívnym diagonálnym taľfovaním.

11. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (klenba)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Maľba kazety so symbolom evanjelistu Matúša dokladá dobrý kompaktno dochovaný stav farebných a zlátených vrstiev.

12. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (klenba)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Maľba kazety so symbolom evanjelistu Marka dokladá dobrý kompaktno dochovaný stav farebných a zlátených vrstiev.

13. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (S stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby festónu pod parapetom okna na severnej stene. Maľba je mechanicky narušená trasovaním elektroinštalácie a opticky redukovaná vrstvou depozitu.

14. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby festónu pod parapetom okna na južnej stene. Trhlina v omietke vznikla pravdepodobne v dôsledku zámurovky okenného otvoru a zaťažením parapetu okna. Maľba samotná je narušená trasovaním a prachovým depozitom, navyše splaveným vodou, prípadne sprášením s následkom narušenia farebnej vrstvy.

15. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail stavu maľby pod fabiónovou rímsou s dobre čitateľným tvaroslovím.

16. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (JZ roh)

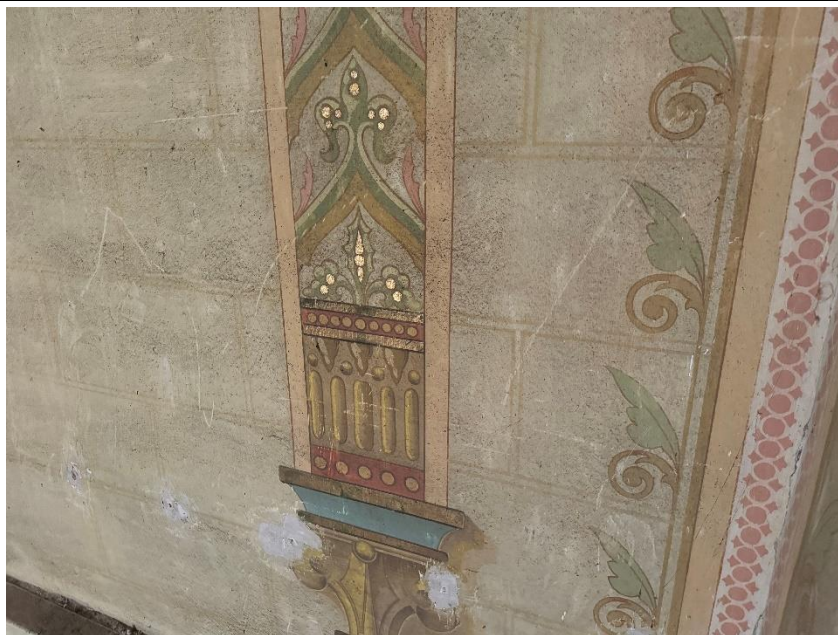

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail profilácie fabiónovej rímsy so stmavnutou zoxidovanou fóliou náhražkového zlátenia. Na ploche klenby je viditeľná miera optickej degradácie modrej farby, spôsobenej nahromadeným depozitom.

17. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

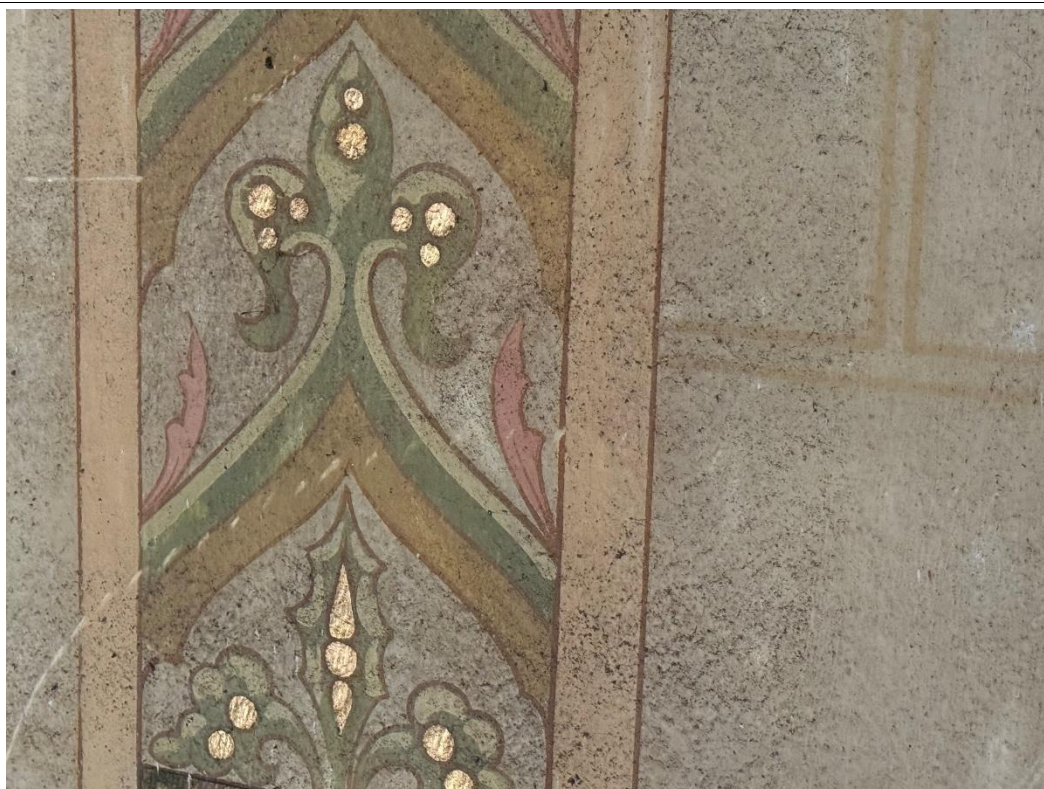

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby na stene kaplnky. Čitateľná je miera usadeného depozitu, ktorý opticky redukuje detaily a farebnosť výmaľby.

18. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail usadeného depozitu, ktorý vytvára husté pole chuchvalcov nasiaknutých vlhkosťou.

19. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby konzoly so zvyškami sadrového kotvenia elektroinštalácie. V detaile je viditeľný spôsob maľby, realizovanej jasnými grafickými líniami s tieňovaním dosiahnutým šrafováním.

20. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

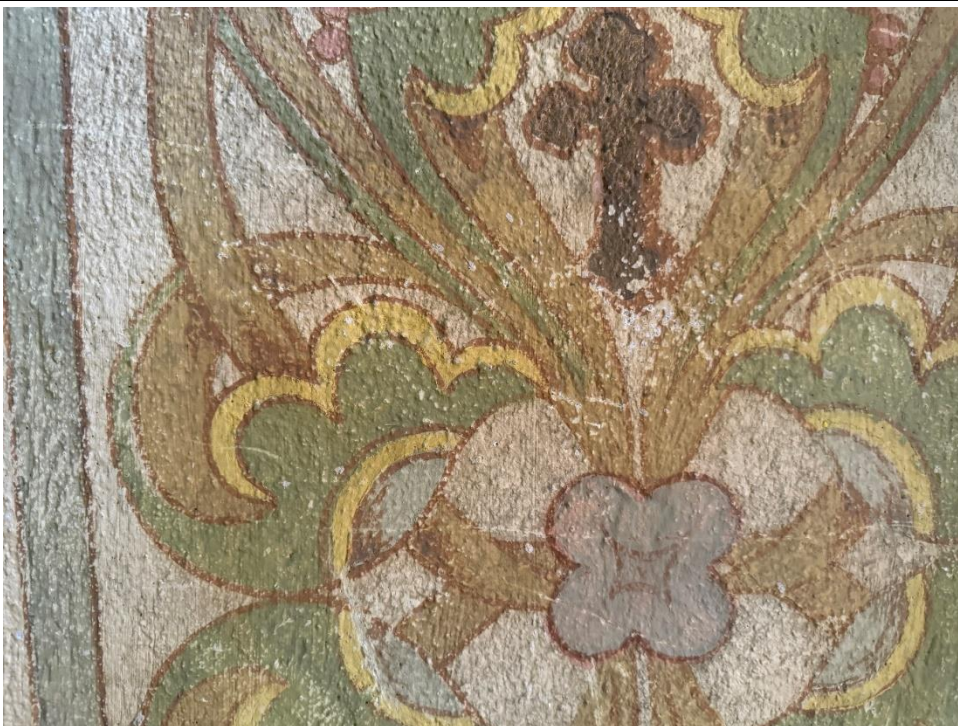

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail rozsiahleho poškodenia maľby a ometky sadrovými vysprávkami úchytovej elektroinštalácie.

21. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (ostenie okna)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail stavu maľby v ostení okna na východnej stene. Rozsah poškodení je minimálny so stopami po mechanickom odere.

22. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (ostenie okna)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Identické ostenie vo výške sokla. Maľba je výrazne narušená sprášením, respektíve vymytím farebnej vrstvy. V najviac poškodených miestach sú viditeľné iba pigmentové odtlačky.

23. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (S stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby lambrekýnu, hranica olejomaľby je tvorená pásom s prelamanou stuhou. Výška rešpektuje horný preklad vstupu ostena na severnej stene.

24. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (S stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby lambrekýnu dokladá dobrý stav maľby na severnej stene, realizovanej ako olejomaľba. Deštrukcie na ľavej strane snímku súvisia s odstránenou elektroinštaláciou.

25. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

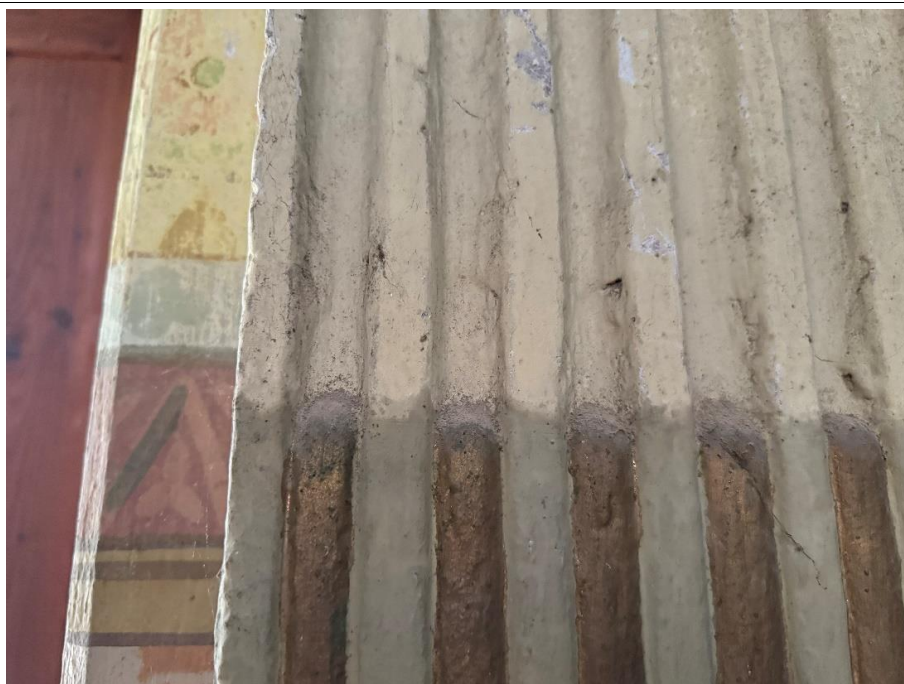

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail kanelúry pilastra balkónovej empory. Povrch náteru je zoxidovaný prirodzeným starnutím olejového pojiva. Kovová fólia náhražkového zlátenia je stmavnutá a skorodovaná.

26. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail kanelúry Viditeľný je mierne rustikálny povrch kanelovania s jasne čitateľnou hranicou náteru secco maľbou v hornej časti snímku a olejom v spodnej časti snímku. Kovová fólia náhražkového zlátenia je výrazne zoxidovaná.

27. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (S stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail zlatej pásky kamenného ostenia vstupu na severnej stene. Viditeľné sú miesta spojov náhražkovej fólie zlátenia, ktoré sú v kontraste so zoxidovanou plochou plátku fólie.

28. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér, empóra (Z stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Identická situácia zachytávajúca stav zlátenia náhražkovou fóliou na balkónovej empore. Na zoxidovanom povrchu je navyše usadená vrstva prachového depozitu.

29. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

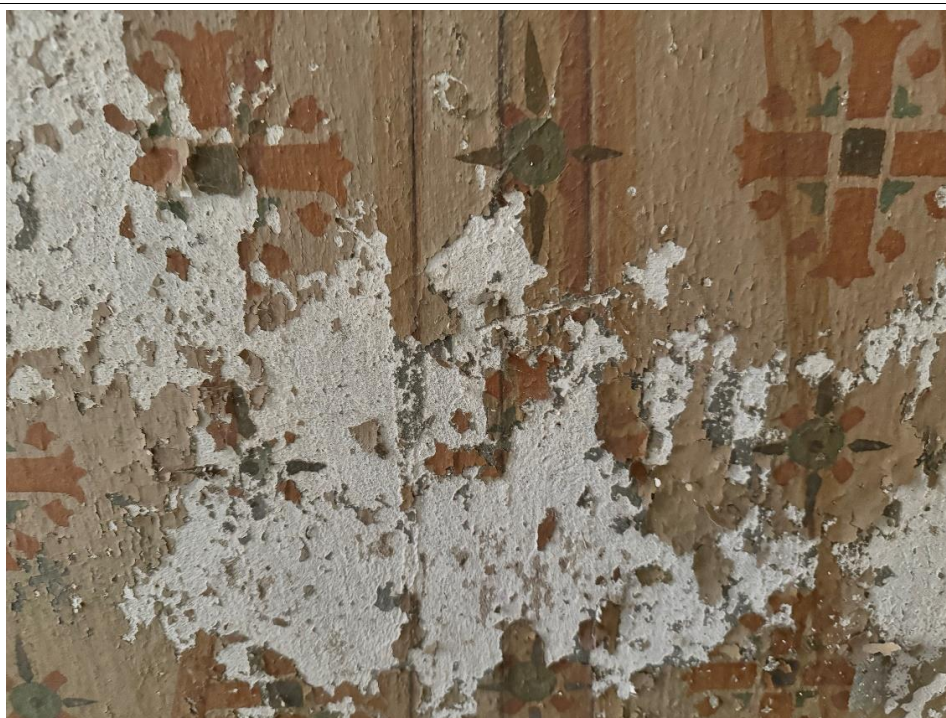
1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail maľby lambrekýnu na južnej stene. Viditeľné rozsiahle plochy rozpadnutej farebnej vrstvy na povrchu maľby, spôsobené vlhkosťou.

30. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

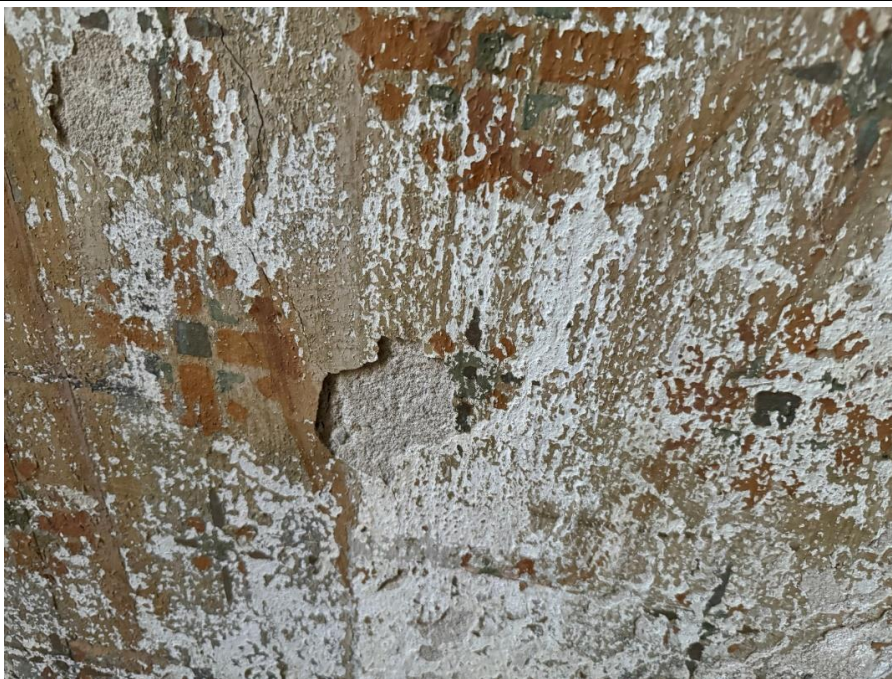
1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail farebnej vrstvy. Poškodenie dokumentuje postupný rozpad v línii krakeláže s uvoľnením a zvinutím farebnej vrstvy s následným odpadnutím v šupinách, čím postupne vznikajú degradované plochy bez maľby.

31. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail poškodenia omietok v priestore malby lambrekýnu. Vzliňavá vlhkosť postupne degraduje pojivo omietok, čím dochádza k postupnému oddeľovaniu jednotlivých vrstiev, vytváraníu kavern medzi jednotlivými vrstvami s postupným rozpadom omietky.

32. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail kaverny spôsobenej oddelením finálnej vrstvy omietky od jadra s postupným naplnením vzniknutej dutiny sprášeným materiálom, ktorý po navlhnutí rozširuje poškodenie omietky.

33. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (Z stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Príklad tvorby krakeláže farebnej vrstvy maľby lambrekýnu. Farebná vrstva sieťovite rozpraská, pričom kraje farby sa zdvihnú a postupne zvinú a odpadnú od podkladu.

34. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail poškodenia farebnej vrstvy s viditeľným náterom sivou farbou v podkladovej vrstve maľby.

35. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Celok poškodenia maľby lambrekýnu vzĺnavou vlhkosťou. Omiетка je odtrhnutá a vytlačená od muriva v súvislom páse s rozpadnutou líniou zlomu.

36. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

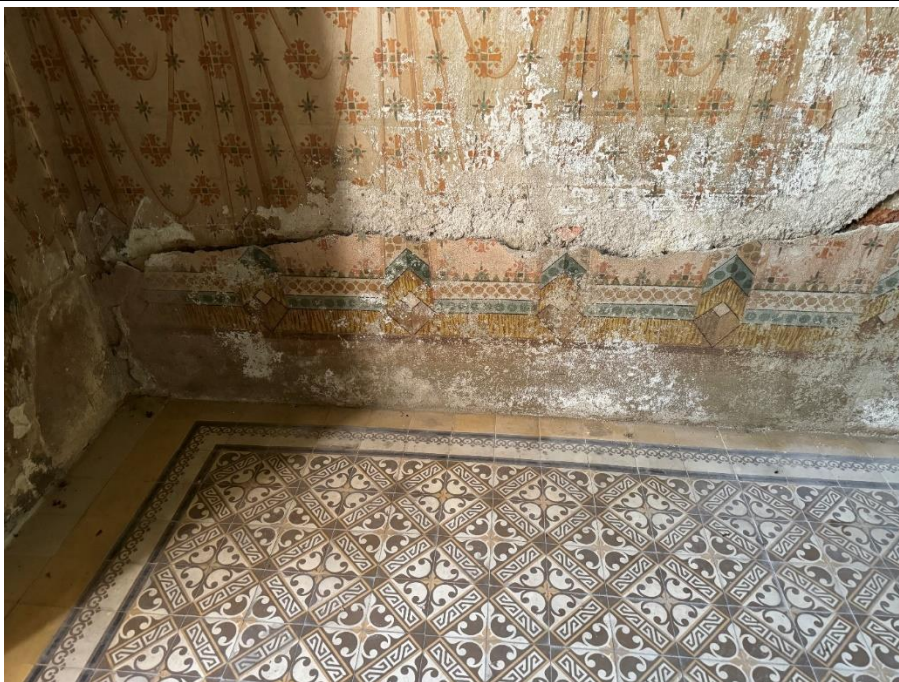

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail poškodenia omiетка vzĺnavou vlhkosťou. Omiетка je odtrhnutá a vytlačená od muriva v súvislom páse s rozpadnutou líniou zlomu.

37. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Celok poškodenia maľby lambrekýnu vzliňavou vlhkosťou. Omietka je odtrhnutá a vytlačená od muriva v súvislom páse s rozpadnutou líniou zlomu.

38. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Detail poškodenia omietky vzliňavou vlhkosťou. Omietka je odtrhnutá a vytlačená od muriva v súvislom páse s rozpadnutou líniou zlomu.

39. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Realizácia ochranného a zabezpečovacieho prelepu – celok.

40. NÁLEZOVÁ SITUÁCIA A SONDÁŽ, kaplnka

1. Situovanie nálezovej situácie - interiér (J stena)

2. Popis nálezu
a vyhodnotenie nálezu

Realizácia ochranného a zabezpečovacieho prelepu – detail.

VYHODNOTENIE REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU

Interiér kaplnky vznikol prestavbou v 19. storočí a bol komplexne pojednaný ako jeden výtvarný celok spolu s oltárnou architektúrou, podlahou a balkónovou emporou.

Výmalba stien, klenby a štukových profilácií architektúry je jednotná, technologicky realizovaná dvomi spôsobmi. Exponovanejšia časť zhruba do výšky dvoch metrov je realizovaná ako olejomaľba z dôvodu lepšej údržby a ochrany pred mechanickým oderom. Prevažná časť plochy je realizovaná ako „secco“ maľba pojením pigmentov vápenným kazeínom s nanosením na vyzretú omietku.

Výskyt cementu v omietkovej zmesi indikuje vznik úprav interiéru do prelomu 19. – 20. storočia. Maľba koncipuje neorenesančné vzory kaziet s rozetami, iluzívne profilácie, murivo a kvetinové štylizované festóny. Výmalba je realizovaná na vysokej remeselnej úrovni, pričom koncepčne a opticky zapadá do celkového výrazu interiéru a dopĺňa architektúru spolu s keramickým obkladom podláh.

V prípade kamenných ostení okien a vstupu na severnej stene môžeme uvažovať o adaptácii starších kamenných ostení kvôli ich tvarovej príbuznosti s ostentami okien na fasádach, ktoré vznikli v 18. storočí.

Poškodenia výmalby zahŕňajú celú škálu deštrukcií, spôsobených vlhkosťou. Ide o vzliňavú vlhkosť na južnej stene v úrovni podlahy, zasahujúcu pás vo výške jedného metra s následkami rozpadu omietok a farebných vrstiev. Ďalšími poškodeniami sú trasovanie a úchyty po odstránenej elektroinštalácii.

Najväčším nepriaznivým faktorom hlavne pre „secco“ maľbu je usadený prachový depozit, ktorý udržiava v sebe vzdušnú vlhkosť a postupne degraduje pojivo maľby. Celkovo je však maľba napriek popísaným poškodeniam dochovaná a čitateľná.

IV. Zhodnotenie technického stavu a charakteristiku pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výsledkov výskumu

SLNEČNÉ HODINY

Maľba je v rámci toho, že ide o exteriérovú exponovanú časť fasády v relatívne dobrom čitateľnom stave. Technologicky ide o zvládnutú realizáciu, ktorá bola určitú dobu prekrytá pod sekundárnymi vrstvami. V súčasnosti jej hrozí postupné schátranie v prípade, že nebude minimálne ošetrená a konsolidovaná v rámci rekonštrukcie fasád objektu.

KAPLNKA

Na základe reštaurátorského výskumu interiéru kaplnky možno konštatovať relatívne celistvo dochovaných výmalbu, doplnenú o štukovú architektúru a keramickú podlahu. Ide o intaktne dochovanú, jednotne koncipovanú výtvarnú výzdobu, ktorá vznikla v dôsledku rozsiahlej úpravy na prelome 19. – 20. storočia. Stavebne je interiér kompaktný s minimom poškodení vo forme statických trhlin alebo absentujúcich murív. Väčšina poškodení ide na vrub vznikajúcej vlhkosti či už vzliňavej, alebo v dôsledku opakovaných atmosférických procesov zavlihania. Mechanické poškodenia sú buď dôsledkom týchto procesov, alebo sekundárných zásahov pri elektroinštalácii.

Celkovo je interiér silne zanesený prachovým depozitom a poškodený vyššie popísanými procesmi a zanedbaním.

Predmetné časti objektu kaštieľa obsahujú: **historickú hodnotu, urbanistickú hodnotu, architektonickú hodnotu, umelecko-remeselnú hodnotu a výtvarnú hodnotu.**

V. Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania kultúrnej pamiatky

SLNEČNÉ HODINY

Základným cieľom bude konsolidácia a následné reštaurovanie maľby v jej dochovanom výraze tak, aby prezentovala vývinovú etapu fasád, vzniknutých pri prestavbe objektu v 18. storočí.

Zásah bude nutné riešiť aspoň v konsolidačnej miere (t. j. očistenie a upevnenie) súbežne s rekonštrukciou fasád (väčšina plochy fasád vnútorného nádvoria je rekonštrukciou z 20. storočia). Pôjde predovšetkým o správne hmotové a tvarové napojenie rekonštrukčných omietok k okrajom maľby tak, aby vznikol tvarovo verný prechod či už priamym prepojením, alebo s miernym odskokom, vymedzujúcim dochovanú autentickú časť s rekonštruovanými plochami.

Samotné reštaurovanie maľby predstavuje štandardný postup, zložený z konsolidačných a konzervátorských postupov (očistenie, upevnenie a vytmelenie) s výtvarným scelením maľby v zodpovedajúcej forme (retuš). Práce bude nutné realizovať buď súbežne, alebo v priamej nadväznosti rekonštrukcie fasád.

KAPLNKA

Cieľom reštaurovania interiéru kaplnky bude hlavne rehabilitácia autentického výrazu v podobe, v ktorej bola výmalba koncipovaná a realizovaná, t. j. z prelomu 19. a 20. storočia. Predmetom reštaurovania bude celá skladba interiéru, t. j. samotná výmalba štuková architektúra, keramická podlaha, dverné výplne vstupov s ostiením a okenné výplne. V nadväznosti s týmito prvkami budú predmetom zásahu aj technologické vrstvy murív, omietok a náterov.

V súlade s vydaným rozhodnutím bola vzhľadom k realizovanej sanácii objektu odborne uvoľnená a zakonzervovaná časť omietok na južnej stene. Pás odtrhutej omietky bol v celej ploche uvoľnený a prelepený ochrannou vrstvou papiera. Na prelep bol použitý buničitý papier, fixovaný vodou rozpustným lepidlom. Po vyschnutí prelepu bol omietkový pás rozrezaný na časti, ktoré boli stabilizované na podložky z extrudovaného polystyrénu. Zdegradovaná a vodou rozpustnými soľami rozpadnutá omietka bola sprášená a odstránená z murív.

Prípadné reštaurovanie sa sústreďí hlavne na odstránenie príčin zavlhania a odstránenie jeho dôsledkov. Tento rozsah prác bude nutné realizovať v kooperácii s projektom sanácie objektu z dôvodu čo najmenších dopadov pre výtvarnú výzdobu. Rovnaká kooperácia bude nutná aj v prípade realizácie nových rozvodov elektroinštalácie. V následných fázach bude reštaurovanie zamerané na stabilizáciu primárnych vrstiev omietok, náterov, štukových prvkov, malieb a zlátiení.

V záverečnej fáze bude realizované celkové doplnenie poškodených častí štruktúr a ich správne výtvarné doplnenie v miere, ktorá odprezentuje čo najautentickejší výraz interiéru.

VI. Návrh postupu a technológie reštaurovania kultúrnej pamiatky a odôvodnenie.

Prioritne je návrh určený na reštaurovanie výmalby interiéru kaplnky. V podstate identický postup je však možné použiť aj v prípade maľby slnečných hodín na fasáde nádvoria kaštieľa.

Postup reštaurátorských prác:

1. Očistiť plochy maľby v oboch prípadoch od depozitov – hlavne od vrstiev usadeného prachového depozitu, uvoľnených a degradovaných častí maľby, zoxidovaných vrstiev masného depozitu (pás iluzívnej maľby lambrekýnu, realizovaného olejom), výkvetov vodou rozpustných solí a zdegradovaných zvyškov omietok.

- Dočistenie je nutné realizovať dostatočne citlivo tak, aby dochádzalo k čo najmenším stratám maliarskych vrstiev. Čistenie navrhujeme realizovať mechanicky postupným odstraňovaním sekundárnych prevrstvení. Čistenie navrhujeme realizovať mechanicky, destilovanou vodou a na odstránenie povrchového masného depozitu navrhujeme použiť riedidlo C6000, prípadne Acetón.
2. Omytie povrchu maľby nástenných hodín a stien a klenby kaplnky vhodným prostriedkom proti spórom plesní.
 3. Povrchovú fixáciu realizovať roztokom akrylátovej živice Sokrat 2802A, prípadne obdobným produktom, dostupným pod iným obchodným názvom (napr. Primal).
V prípade maľby – olejomaľby lambrekýnu odporúčame použiť roztok paraloidu B72 v Ethylacetate (pomer je nutné upresniť na základe skúšok nasiakavosti počas prác).
 4. Hĺbkové upevnenie uvoľnených omietok navrhujeme realizovať injekčnou zmesou Calxnova na vápennej báze. Upevnenie uvoľnených častí omietok je možné realizovať iba bodovo alebo v kombinácii s podstreknutím vápennou zmesou Calxnova. V prípade uvoľnených väčších kusov (na rákosovom podbití stropu) je možné použiť aj moderné stavebné fixačné lepidlá na báze kyanokrylátov, ale výhradne v rámci bodovej fixáže.
 5. Vytmelenie navrhujeme realizovať podľa rozsahu a charakteru poškodení viacfázovo s cieľom dosiahnutia tvarového a povrchového výrazu čo najbližšie verného dochovaným častiam omietok. Odporúčame používať klasickú vápennú omietku, alebo priemyselne vyrábané produkty fi. Keim, Remmers, Cemix a pod. určené na rekonštrukciu historických objektov.
 6. Po zaizolovaní a vyzretí tmelov je možné zrealizovať retuš. Podľa stavu a dochovania a technologickej skladby navrhujeme retuš realizovať znova dvojfázovo. V rámci izolácii, prípadne pojív navrhujeme používať roztok akrylátovej živice Sokrat 2802A z dôvodu zachovania technologickej jednoty (keďže uvedený produkt je navrhovaný na fixáciu malieb).
Prvá fáza vychádza z predpokladu, že podstatnú časť iluzívneho architektonického členenia interiéru je možné podľa dochovaných častí rekonštruovať.
Druhá fáza retuše bude vychádzať z reálneho stavu dochovania vrchných vrstiev maľby s detailmi. Poškodené miesta bude nutné dopĺňať citlivo v požadovanej miere. Miera dopĺňania bude závisieť aj od možnosti prípadných rekonštrukcií na základe analógií. (Vychádzame z predpokladu, že autor malieb použili dobovo známe dekoratívne vzory).
Na realizáciu retuše navrhujeme použiť priemyselne namiešané tóny napr. firmou Keim na vápennej báze, alebo pigmenty spojené akrylátovou živicom Sokrat 2802A, prípadne temperové a akvarelové farby.
V prípade zlátených častí výmaľby a štukovej výzdoby odporúčame celoplošnú rekonštrukciu vzhľadom k stavu oxidácie náhražkovej kovovej fólie zlátenia. Plátky fólie budú kladené na očistený a stabilizovaný povrch zlátených častí, pričom odporúčame ako lepiace médium použiť klasický olejový mixtion.
 7. Vzhľadom k tomu, že interiér kaplnky bol koncipovaný ako jednotný priestor s identickým materiálovým zložením odporúčame identický postup použiť aj v prípade štukových prvkov oltárnej architektúry a balkónovej empy. Obe časti architektúry vykazujú minimálnu mieru poškodenia hmoty a väčšina poškodení povrchových štruktúr je identická s nástennou maľbou.

Záverečné odporúčanie

V prípade reštaurovania je nutná prítomnosť reštaurátora s príslušnou špecializáciou. Rovnako

v prípade interiéru, pri perspektíve obnovy je tak isto nutná prítomnosť reštaurátora, minimálne v miere konzultácii a dozoru.

Všetky reštaurátorské práce je možné realizovať až po celkovej stavebno-technickej stabilizácii objektu.

VII. Rozhodnutia, záväzné stanovisko Krajského pamiatkového úradu a zápisnice

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD BANSKÁ BYSTRICA

Spisové číslo : S-PUSR-003994/2024

Záznam číslo : Z-PUSR-037371/2024- MAR

Vybavuje, kontakt: Ing. arch. J. Maršáľková /+421 048 24 55 830

Banská Bystrica, 10.05.2024

ROZHODNUTIE

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, vecne a miestne príslušný správny orgán na úseku ochrany pamiatkového fondu, podľa § 11 ods. 1 a § 9 ods. 5 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“), v spojitosti s § 46 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „správny poriadok“) vydáva toto

rozhodnutie

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica (ďalej len „KPÚ Banská Bystrica“) podľa § 32 ods. 14 pamiatkového zákona

rozhodol

o n á l e z o c h - nájdených počas realizácie o b n o v y národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“) – pamiatkového objektu – „**kaštieľ**“ v **Žiari nad Hronom**, zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu pod č. 1280/1, na par. C-KN č. 1638/1 k. ú. Žiar nad Hronom; adresa Ulica SNP č. 42/16, 965 01 Žiar nad Hronom, situovanej v území Ochranného pásma národných kultúrnych pamiatok; v rozsahu predmetov nálezov:

- *geometrickej výzdoby vonkajších omietok /náročného kvádrovania linkovaním/* na nároží oboch veží a torza totožných naturálnych hladkých omietok v spodnej časti parteru kaštieľa;
- zamurované *okenné otvory* v spodných častiach kaštieľa (sokla a pod upraveným terénom);
- *tehlové úpravy okenných otvorov* parteru kaštieľa;
- zamurované *kamenné otvory s kamenným zaklenutím stlačeným oblúkom* (na čelnej-západnej a na východnej fasáde) + zamurovaný *malý otvor* vo východnej stene (bez priestorov za múrom) – v spodných častiach;
- zamurované *niky (kapsy)* pravdepodobne po trámoch;
- *malby omietok kaplnky* (poškodených vymrznutím zamočených omietok);
- *historických podlahových vrstiev – tehlovej (klasová skladba – južný trak prízemnia), kamenná dlažba z ryolitových blokov a spodnejšej vrstvy „okruhliakov“ podlahy* (v arkádovej chodbe);
- vonkajšieho (sekundárne nadmurované) vyrovnávacie *kamenné schody* pred južnou fasádou kaštieľa (prechod z troch historických dverných otvorov kaštieľa) na terasu parku; a

u r č u j e

na ich záchranu a ochranu nasledovné podmienky:

1. Realizovať doplnkový architektonicko-historický a umelecko-historický výskum (ďalej len „*pamiatkový doplnkový výskum*“), v zmysle podmienky záväzného stanoviska o prípravnej dokumentácii č. KPUBB-2021/24799-3/103994/FLO zo dňa 30.08.2021: „1. KPÚ Banská Bystrica vydá o potrebe vypracovania reštaurátorského výskumu a doplnkového architektonicko- a umelecko-historického výskumu samostatné rozhodnutia podľa ďalších etáp obnovy.“ a podmienok:

PUSR-003994/2024, Z-PUSR-037371/2024- MAR

10.05.2024

2 z 6

- 1) Pamiatkový doplnkový výskum realizovať nedeštruktívnymi a deštruktívnymi metódami, sondážny, so zdokumentovaním, vyhodnotením stavu nálezu a s návrhom spresnenia obnovy (sanácie murív), zameraný na zachovanie, obnovu a prezentovanie hodnôt NKP a s uvedením potreby ďalších reštaurátorských prác; prípadne je možné i plošné odkrytie novodobých cementových omietok a podláh za účasti zástupcov KPÚ Banská Bystrica a odborného výskumného pracovníka alebo reštaurátora; v celom rozsahu obnovy kaštieľa – t.j.
 - zistenie/doplnenie architektonicko-historického vývoja objektu, historických úprav architektonických prvkov vo vývoji objektu;
 - zistenie úrovne a skladby pôvodných podláh v miestnostiach kaštieľa, najmä na 1.NP a v arkádovej chodbe,
 - zistenie stavu a rozsahu pôvodných (historických) omietok a výmalby priestorov a plôch fasád;
- 2) nakladanie s nálezmi: bude určené po ich odkrytí a vyhodnení, v osobitnom vyjadrení KPÚ Banská Bystrica, ako podklad na aktualizáciu projektovej dokumentácie obnovy v stupni projekt pre stavebné povolenie a realizačný projekt, so zapracovanými výsledkami prípravnej dokumentácie;
- 3) lehota na odovzdanie výskumnej dokumentácie: v priebehu obnovy (jednotlivých etáp prác) ju spracovať do 5 pracovných dní a základné údaje zaslať elektronickou poštou na KPÚ Banská Bystrica; po ukončení výskumnej činnosti - kompletnú doplnkovú dokumentáciu spolu so stanoviskom Pamiatkového úradu vlastníka odovzdať KPÚ Banská Bystrica do 60 po ukončení terénnej časti výskumu; ak z objektívnych dôvodov nie je možné v uvedenej lehote dokumentáciu odovzdať, písomne požiadať o jej predĺženie;
- 4) zvolávať vstupnú, priebežnú a záverečnú komisiu výskumu za prítomnosti zástupcu KPÚ Banská Bystrica.
- 5) Vypracovať a predložiť na posúdenie aktualizovanú projektovú dokumentáciu obnovy v stupni projekt pre stavebné povolenie (zmena stavby pred jej dokončením) a realizačný projekt so zapracovanými výsledkami prípravnej dokumentácie a reštaurátorskej dokumentácie (viď tiež bod II. – reštaurátorský výskum) a archeologického výskumu.

II. Realizovať reštaurátorský výskum nálezov (predmet – bod a), f) a h) – t.j. historických „*natural*“ *nietok s nárožným kvádrovaním (linkovaním, bielou)* na vonkajších fasádach kaštieľa; a *vymrznutím zrušených malieb stien kaplnky a kamenných stupňov schodov* na terase; v zmysle podmienok uznesenia č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR,RUS zo dňa 20.02.2023 (bod 4./) s doplnením predmetu/rozsahu a podmienok:

- 1) Reštaurátorský výskum bude realizovaný nedeštruktívnymi a deštruktívnymi metódami, pričom vzhľadom na stav nálezu, musia byť využité najmä nálezové situácie.
- 2) V rámci reštaurátorského výskumu budú nálezové situácie: zdokumentované, vyhodnotené - jednak vo vzťahu k ďalším vývojovým omietkovým/maliarskym vrstvám a jednak z hľadiska kvality omietok, podľa dostupných možností identifikovaný typ geometrickej výzdoby z hľadiska regionálnych a časovo-slohového zaradenia.
- 3) Výsledky reštaurátorského výskumu musia byť spracované v prvom stupni reštaurátorskej dokumentácie – v Správe z reštaurátorského výskumu a návrhu na reštaurovanie – najmä podľa posúdenie skutkového stavu a návrhu stability/spevnenia a zafixovania hodnotných - historických omietkových vrstiev s výzdobou, - s nástennými maľbami, s návrhom etáp/postupnosti reštaurovania – v prvom rade spevnenia, stabilizovania a zosúladenia so stavebnými prácami; v primeranej miere prezentovania, pri prezentovaní celkového výrazu najmä čelnej(západnej) fasády zo stavebnej vývojovej etapy z pol. 19.storočia a v detailoch prezentovanie (vo „výreze“ omietok) fragmenty etapy z prelomu 17.-18.storočia; - kamenných stupňov terasy – s odstránením nadmurovania (zarovnania kameňom výšky- ako bývalý základ dvojpodlažnej drevenej prístavby/verandy), ktorý bude obsahovať najprv na mieste

S-PUSR-003994/2024, Z-PUSR-037371/2024- MAR

10.05.2024

3 z 6

prerokovanie s KPÚ Banská Bystrica a následne dokumentáciu s vyhodnotením zrealizovaného reštaurátorského výskumu.

- 4) Spracované jednotlivé stupne reštaurátorskej dokumentácie predložiť na posúdenie a na vydanie rozhodnutia KPÚ Banská Bystrica.
- 5) Do obdobia uskutočnenia reštaurátorského výskumu nálezu a vydania rozhodnutia o návrhu na reštaurovanie príslušným KPÚ Banská Bystrica je nutné zastaviť všetky tie práce, ktoré by poškodili alebo inak ohrozili nálezy historických omietok a nástenných malieb.
- 6) Reštaurátorský výskum a následne aj reštaurovanie môže vykonať fyzická osoba odborne spôsobilá na reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry (M1), reštaurovanie štukových plastík, štukových architektonických článkov a súvisiacich omietok v interiéroch a exteriéroch objektov historickej architektúry (S9), zapísanou v zozname členov Komory reštaurátorov SR.
- 7) Označiť KPÚ Banská Bystrica 5 pracovných dní vopred začiatok reštaurátorského výskumu; v priebehu reštaurovania pravidelne zvolávať kontrolné dni.

III. Dodržiavať podmienky rozhodnutie č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR,RUS zo dňa 20.02.2023, najmä body:

2./ -/10. Prvky z bodov 3./ a 4./ určené na URO alebo reštaurovanie počas stavebných prác odborne chrániť, spôsob a rozsah určí UR pracovník alebo reštaurátor pred začatím prác.

2./ -/11. Zmeny počas obnovy NKP zapracovať do kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy a odovzdať ju bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác KPÚ Banská Bystrica.

4./ Reštaurovanie :

a/ pripravovať reštaurovanie v rozsahu architektonických častí a cenných detailov (CD) kaštieľa

= t.j.: kamenné/omietkové časti portálov; – klenieb s hrebienkami a štukovou výzdobou, - podlahu kaplnky; - maľovanej výzdoby stien, klenby, balkóna a oltára kaplnky; „slnecných hodín“, „kvádrovanie renesančných omietok“ veže; tvaroslovie renesančného zábradlia,

- s ich doplnením o nový rozsah – n á l e z v a ich aktuálneho stavu poškodenia – viď bod II. tohto rozhodnutia:

- 1) rozšírením predmetu záväzného stanoviska č. KPÚBB-2023/2575-6/19507/MAR, RUS
06.04.2023 – v predmete **na reštaurovanie** - bod II. sa dopĺňajú o body (výroku rozhodnutia na str. 1):
 - a) *vonkajšie renesančné omietky „natural“ s kvádrovaním (v linke) na nárožniach veží;*
 - f) kamenné stupne južnej terasy (južný prechod na terasu záhrady);
 - h) *namrznuté omietky s výmaľbou v kaplnke.*

IV. Dodržiavať podmienky rozhodnutie č. č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR,RUS zo dňa 20.02.2023, najmä body:

5./ Vykonať pamiatkový výskum podľa § 35 ods. 4 písm. a) a b) pamiatkového zákona: - druh výskumu: **a r c h e o l o g i c k ý** predstihový, záchranný (priebežný);

Poznámka: výskum prebieha, **s nálezmi :**

g) - historické podlahové vrstvy – *tehlová (klasová skladba – južný trak prízemia), kamenná dlažba z ryolitových blokov* a spodnejšej vrstvy „okruhlíakov“ *podlahy (v arkádovej chodbe);*

- rozsah prezentovania, prípadne návrhu kópie (vo vyššej nivelete) podlahy bude spresnený KPÚ Banská Bystrica až po ukončení výskumu predmetných častí a zosúladení s technickými možnosťami vývoja vrstiev a návrhu architektonicko-stavebného riešenia pamiatky.

7./ V prípade *odkrytia nepredpokladaného nálezu* v priebehu obnovy, nález oznámiť KPÚ Banská Bystrica najneskôr na druhý pracovný deň po jeho odkrytí.

8./ Podmienky pre prípravu a vykonávanie obnovy/reštaurovania môžu byť na základe aktuálnej úrovne poznania spresnené alebo doplnené KPÚ Banská Bystrica aj v štádiu prípravy, projektového spracovania alebo počas realizačných prác.

S-PUSR-003994/2024, Z-PUSR-037371/2024- MAR

10.05.2024

4 z 6

9./ Vlastník jedno vyhotovenie kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy odovzdá bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác KPÚ Banská Bystrica.

10./ Každú zmenu zámeru posudzovaného v tomto rozhodnutí je vlastník povinný prerokovať s KPÚ Banská Bystrica.

11./ Začiatok jednotlivých etáp obnovy/URO/reštaurovania a predpokladaný jej koniec písomne oznámí KPÚ Banská Bystrica 5 dní vopred.

Odôvodnenie:

KPÚ Banská Bystrica na základe začatých prípravných stavebných prác na obnove kaštieľa a sledovania stavebných (búracích) prác potvrdil dňa 25.04.2024 na severnej a západnej fasáde a 02.05.2024 na južnej a východnej fasáde kaštieľa nové nálezy (najmä bod a) náročné kvádrovanie linkovaním); zistený stav zapísal do stavebného denníka dňa 25.04. a 02.05.2024, pozastavil alebo obmedzil pokračovanie v stavebných prácach a inicioval spracovateľa pamiatkového výskumu o aktívnu účasť na stavbe, so začistením nálezov a ich zdokumentovanie.

Spracovateľ „Architektonicko - historického a umelecko - historického výskumu“ v roku 2020 – Ing. arch. Ivan Gojdič dňa 03.05.2024 bol účasný na stavbe, ďalšie nálezy boli zapísané do stavebného denníka dňa 03.05.2024 s tým, že Ing. arch. Gojdič do 06.05.2024 potvrdí na KPÚ Banská Bystrica výkresové a fotografické zdokumentovanie nálezov; (ďalej viď podmienky tohto rozhodnutia). Dňa 06.05.2024 Ing.arch. Gojdič e-mailom potvrdil zameranie a spracovanie fotodokumentácie, že je v poriadku, ale podklady na KPÚ Banská Bystrica do dnešného dňa nezaslal. KPÚ Banská Bystrica dňa 07.05.2024 e-mailovým podnetom inicioval o zaslanie terénne spracovaných podkladov.

Nakoľko ide o stavebné práce a nálezy zatiaľ len v časti parteru objektu, KPÚ Banská Bystrica požaduje pre celý rozsah obnovy fasád (po postavení lešenia) vykonať **reštaurátorský výskum**; zároveň doplnil predmet zdokumentovania nálezov pamiatkovým výskumom, zabezpečenia uvoľnených omietok a možnosti (v štádiu poznania) prezentovania nálezov.

Po ukončení výskumov, prerokovaní rozsahu a hodnôt nálezov - KPÚ Banská Bystrica vo výroku tohto rozhodnutia požaduje zvolať záverečné prerokovanie za účasti spracovateľov výskumov a vlastníka - pre spresnenie výrazu a spôsobu obnovy/prípadne prezentácie nálezov.

KPÚ Banská Bystrica vydal:

A/ K výskumu „Architektonicko - historický a umelecko - historický výskum“ (ďalej len „pamiatkový výskum“), realizovaný Ing. arch. Ivanom Gojdičom, Mgr. Silviou Paulusovou a Mgr. Petrom Budayom, v termíne máj 2020 - záväzné stanovisko o prípravnej dokumentácii č. KPUBB-2021/24799-3/103994/FLO zo dňa 30.08.2021 – s podmienkou:

„ 1. KPÚ Banská Bystrica vydá o potrebe vypracovania reštaurátorského výskumu a doplnkového architektonicko- a umelecko-historického výskumu samostatné rozhodnutia podľa ďalších etáp obnovy.“

Poznámka: Pamiatkový výskum bol spracovaný na základe určenej podmienky č. 2 právoplatného rozhodnutia KPÚ Banská Bystrica č. KPUBB-2018/22333-3/98975/FLO, RUS zo dňa 10.12.2018, t.j. vykonávania výskumu v celom rozsahu obnovy – sanácie murív.

V odôvodnení na str. 2 je tiež uvedené:

Vzhľadom na to, že KPÚ Banská Bystrica rozhodol o vykonaní výskumu v rozsahu zámeru – sanácie zavlhnutých murív kaštieľa v úrovni 1. nadzemného podlažia, a predložený výskum bol zrealizovaný v rámci celého objektu kaštieľa, KPÚ Banská Bystrica upozorňuje, že v prípade nálezových situácií a tiež podľa ďalších predložených zámerov na obnovu, bude správnym orgánom predpísaný doplnkový pamiatkový výskum pre zistenie poznatkov, ktoré predložený pamiatkový výskum neobsahuje.

B/ K doplnenému zámeru obnovy a reštaurovaniu kaštieľa a dotknutých parciel okolo **rozhodnutie č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR,RUS zo dňa 20.02.2023**; s podmienkami (najmä body):

1./ Zachovania a prezentovania: - pamiatkových hodnôt NKP; hodnotných detailov a celkovej obnovy;

S-PUSR-003994/2024, Z-PUSR-037371/2024- MAR

10.05.2024

5 z 6

2./ -/7. Spracovať prípravnú a projektovú (realizačnú) dokumentáciu (pre body 2./), so zapracovanými výsledkami prípravnej dokumentácie (pamiatkového výskumu, archeologického, posudkov,...) – v priebehu spracovania ich prerokovať s KPÚ Banská Bystrica, dopracované predložiť so žiadosťou k vydaniu osobitného záväzného stanoviska.

Ďalšie predmetné – dotknuté body sú priamo uvedené vo výrokovvej časti.

C/ K projektovej dokumentácii „ŽIAR NAD HRONOM – kaštieľ obnova – PROJEKT STAVBY“, vypracovanej Ing. arch. Jozefom Sálusom – autorizovaným architektom č. 1681 AA a kolektív, v termíne 09/2022 a 12/2022 (II. etapa PD) a doplnením/aktualizovaných výkresov **záväzné stanovisko o projektovej dokumentácii NKP č. KPÚBB-2023/2575-6/19507/MAR, RUS zo dňa 06.04.2023**, s podmienkami – najmä predmetné body:

4. - **kaplnka** – miestnosť č. 80, č. 11 a susedné m. č. 12 a 128 = jej povrchy sú predmetom celkovej ochrany, preto všetky stavebné práce budú pred začatím realizácie stavebných prác vopred prerokované na pravidelných kontrolných dňoch.

Nakoľko kaplnka susedí s hygienickými priestormi a pravdepodobne došlo k vytečeniu a v nevyužívanom objekte k premrznutiu murív aj v kaplnke, preto je stav v spodnej časti omietok stien kaplnky s maľovanou výzdobou vymrznutý, drolivý, a teda počas realizácie obnovy - injektáže proti vlhkosti by mohlo dôjsť k odpadnutiu celých kusov omietok s výzdobou. Z vyššie uvedeného - boli do bodu II. a III. tohto rozhodnutia doplnené podmienky na vykonanie reštaurátorského výskumu - *posúdenie skutkového stavu a návrhu stability/spevnenia a zafixovania hodnotných - historických omietkových vrstiev s výzdobou, - s nástennými maľbami, s návrhom etáp/postupnosti reštaurovania – v prvom rade spevnenia, stabilizovania a zosúladenia so stavebnými prácami.*

8.1 - vykonať pamiatkový výskum – **predstihový, záchranný (priebežný) archeologický výskum**, dodržať podmienky stanovené v rozhodnutí (viď odôvodnenie);

8.2 - vykonať pamiatkový výskum – **doplnkový architektonicko-historický výskum** podľa ďalších etáp obnovy – odkrytia/nálezy pod omietkovými zavlhnutými soklovými časťami,...

14. - Rozsah a spôsob úprav, konkrétne prvky, materiály, či ich farebnosť (na základe vyhotovených vzoriek), pred začatím prác na mieste stavby **prerokovať / odsúhlasiť** s KPÚ Banská Bystrica.

15. - Podmienky vykonania výskumu (archeologický, PV - AHUH) môžu byť počas jeho realizácie doplnené, prípadne upravené podľa aktuálnej nálezovej situácie. V prípade lokalizácie závažných hnutelných a nehnuteľných archeologických nálezov ďalší postup oprávnená osoba vykonávajúca výskum prerokuje s KPÚ Banská Bystrica.

16. - V prípade odkrytia nepredpokladaného nálezu v priebehu obnovy, nález oznámíť KPÚ Banská Bystrica najneskôr na druhý pracovný deň po jeho odkrytí.

17. - Podmienky pre prípravu a vykonávanie obnovy/URO môžu byť na základe aktuálnej úrovne poznania spresnené alebo doplnené KPÚ Banská Bystrica aj v štádiu prípravy, projektového spracovania alebo počas realizačných prác.

KPÚ Banská Bystrica ďalej uvádza:

a/ Podľa § 32 ods. 14 pamiatkového zákona: Ak v priebehu obnovy alebo úpravy nehnuteľnosti dôjde k odkrytiu nepredpokladaného nálezu, ten, kto práce vykonáva, je povinný ohlásiť nález krajskému pamiatkovému úradu a až do vydania rozhodnutia krajského pamiatkového úradu zastaviť tie práce, ktoré ohrozujú nález alebo nálezovú situáciu. Krajský pamiatkový úrad rozhodne o ďalšom postupe najneskôr do troch pracovných dní od oznámenia nálezu.

b/ Podľa § 40 ods. 1 pamiatkového zákona „Nález na účely tohto zákona je vec pamiatkovej hodnoty, ktorá sa nájde pamiatkovým výskumom pri stavebnej činnosti alebo inej činnosti v zemi, pod vodou alebo v hmote historickej stavby.“

c/ Podľa § 40 ods. 3 pamiatkového zákona „Nález sa musí nechať bezo zmeny až do obhliadky krajským pamiatkovým úradom alebo ním poverenou odborne spôsobilou osobou, najmenej však tri pracovné dni odo dňa oznámenia nálezu. Do obhliadky krajským pamiatkovým úradom je nálezca povinný vykonať

S-PUSR-003994/2024, Z-PUSR-037371/2024- MAR

10.05.2024

6 z 6

všetky nevyhnutné opatrenia na záchranu nálezu, najmä zabezpečiť ho proti poškodeniu, znehodnoteniu, zničeniu a odcudzeniu....“

d/ Reštaurovanie kultúrnej pamiatky podľa § 33 pamiatkového zákona

(1) Reštaurovanie kult pamiatky alebo jej časti (ďalej len „reštaurovanie“) je osobitným druhom obnovy.

(2) Reštaurovanie môže vlastník pripravovať iba na základe predchádzajúceho rozhodnutia krajského pamiatkového úradu o zámere na reštaurovanie.

(3) K žiadosti o rozhodnutie o zámere na reštaurovanie priloží vlastník zámer na reštaurovanie, ktorý obsahuje údaje o kultúrnej pamiatke, údaje o vlastníkovi a vymedzenie a odôvodnenie reštaurátorského zásahu.

(4) Druh reštaurátorskej dokumentácie, rozsah reštaurátorských výskumov, druh, rozsah a podmienky vykonávania reštaurátorských prác určí krajský pamiatkový úrad v rozhodnutí o zámere na reštaurovanie v prípade nehnuteľnej kultúrnej pamiatky najneskôr v rozhodnutí o prípravnej dokumentácii obnovy kultúrnej pamiatky.

(5) Reštaurátorská dokumentácia je súčasťou reštaurovania a spracúva sa v dvoch stupňoch:

a) správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie,

b) dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác.

Náležitosti reštaurátorskej dokumentácie určuje § 5 Vyhlášky MK SR č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon.

(6) Krajský pamiatkový úrad vydá osobitné rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie; o správe z reštaurátorského výskumu môže vydať samostatné rozhodnutie.

(7) Reštaurovanie môže vykonávať a) pamiatkový úrad prostredníctvom fyzických osôb, ktoré sú v pracovnoprávnom vzťahu s pamiatkovým úradom a spĺňajú kvalifikačné predpoklady podľa § 33a, b) člen Komory reštaurátorov33) alebo c) vysoká škola v rámci študijného programu reštaurátorská tvorba uskutočňovaného v študijnom odbore reštaurátorstvo.

= náležitosti reštaurátorskej dokumentácie určuje § 5 a § 6 vyhlášky MK SR č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon;

= reštaurovanie môžu vykonať len fyzické osoby, spôsobilé podľa § 33 ods. 7 pamiatkového zákona a podľa § 5 ods.2 písm. a) až g) zákona NR SR č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a výkone reštaurátorskej činnosti jej členov s oprávnením na príslušný druh reštaurovania M1 a S6 alebo S8.

KPÚ Banská Bystrica konal podľa § 32 ods. 14 pamiatkového zákona, posúdil nálezy a určil ďalšie nakladanie s nálezmi z hľadiska ochrany individuálnych hodnôt NKP a záujmov chránených pamiatkovým zákonom a preto rozhodol tak, ako je uvedené vo výrokovvej časti tohto rozhodnutia.

Štátny pamiatkový dohľad na úseku ochrany pamiatkového fondu podľa § 32 ods. 13 pamiatkového zákona bude vykonávať KPÚ Banská Bystrica.

Poučenie:

Proti tomuto rozhodnutiu je možné podať odvolanie Krajskému pamiatkovému úradu Banská Bystrica, Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica v súlade s § 53 a 54 správneho poriadku v lehote 15 dní odo dňa doručenia. Toto rozhodnutie je preskúmateľné súdom po vyčerpaní riadnych opravných prostriedkov.

Ing. arch. Mária Flórová
riaditeľka
Krajského pamiatkového úradu
Banská Bystrica

Doručuje sa:

1/ Mesto Žiar nad Hronom, primátor mesta Mgr. Peter. Antal, Ulica Štefana Moysesu č. 46, 965 19 Žiar n/ Hr.

Na vedomie

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica; č. tel.: 048/2455111;

Číslo konania: KPÚBB-2023/2575-6/19507/MAR, RUS
 Banská Bystrica, 06.04.2023
 Vybavuje/kontakt: Ing. arch. Maršáľková/+ 421 048 2455 830

Doručuje sa:
 MESTO Žiar nad Hronom
 Ulica Štefana Moysesu č. 46
 965 19 Žiar nad Hronom

Vec:

Žiar nad Hronom, Ulica SNP č. 42/16, na par. C-KN č. 1638/1, 1638/3, 1640/5 a 1640/6 k. ú. Žiar nad Hronom - projektová dokumentácia „ŽIAR NAD HRONOM - kaštieľ OBNOVA – PROJEKT STAVBY“ - záväzné stanovisko o projektovej dokumentácii NKP

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, vecne a miestne príslušný správny orgán na úseku ochrany pamiatkového fondu, podľa § 11 ods. 1 a § 9 ods. 5 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“), vydáva podľa § 32 ods. 10 pamiatkového zákona toto

**záväzné stanovisko
 o projektovej dokumentácii:**

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica (ďalej len „KPÚ Banská Bystrica“) z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom

súhlasí

s projektovou dokumentáciou „*ŽIAR NAD HRONOM – kaštieľ obnova – PROJEKT STAVBY*“, vypracovanej Ing. arch. Jozefom Sálusom – autorizovaným architektom č. 1681 AA a kolektív, v termíne 09/2022 a 12/2022 (II. etapa PD) a doplnením/aktualizovaných výkresov /vid' bod b/; - architektonicko-stavebná časť; k obnove národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“), „**KAŠTIEĽ S AREÁLOM**“, pamiatky zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“) pod č. 1280/1-4, - **pamiatkových objektov (PO):**

A/ - „KAŠTIEĽ“, adresa Ulica SNP č. 42/16, na parcele **C-KN č. 1638/1** k. ú. Žiar nad Hronom, **ÚZPF PO č. 1280/1**, so zmenou funkčného využitia biskupského kaštieľa na administratívne (reprezentačné) a kultúrno-spoločenské účely; Suterén - nie je predmetom zmeny využitia a stavebnej obnovy, okrem uzavretia výplní vetracích otvorov;

B/ - „PARK“ (len predmetná časť v dotyku s kaštieľom - injektáž) - č. **ÚZPF PO č. 1280/2** – o parcely okolo kaštieľa na par. C-KN č. **1638/3** (J terasa), č. **1640/5** (pred J vežou), č. **1640/6** (SV časť parku) k. ú. Žiar nad Hronom –dotknuté predmetnou časťou PD („A“) – časťami PD:

- a/ č. IV - Odvedenie dažďových vôd;
- b/ č. V - Sanácia vlhkosti chemicko-technologická injektáž (ďalej len „CHTI“);

Stavbou sú dotknuté i parcely okolo kaštieľa: – **par. C-KN č. 1635/1** („dvor“ - parkovisko DDS) a č. **1971/3** („dvor“ pred hlavným vstupom do kaštieľa) k. ú. Žiar nad Hronom; situované v území „*Ochranného pásma národných kultúrnych pamiatok (NKP) kaštieľ s areálom, kostol a socha v Žiari nad Hronom*“; dotknuté predmetnou časťou PD („A“) – časťami PD:

- a/ č. IV - Odvedenie dažďových vôd;
- b/ č. V - Sanácia vlhkosti CHTI;

v rozsahu

a/ predloženej projektovej dokumentácie „**ŽIAR NAD HRONOM – kaštieľ obnova – PROJEKT STAVBY**“, vypracovanej Ing. arch. Jozefom Sálusom – autorizovaným architektom č. 1681 AA a kolektív, v termíne 09/2022 a 12/2022 (II. etapa PD) a doplnením/aktualizovaných výkresov /vid' bod b/; **obnovy kaštieľa** č. ÚZPF PO č. 1280/1, na par. C-KN č. 1638/1 k. ú. Žiar nad Hronom – t.j. **objekt kaštieľa s nádvorím, aj plató/teraska** pred JV fasádou (bez odstránenej drevenej verandy; so vstupom z prízemia - z miestnosti č. 56); členenej na časti:

- I. *Spríevodná správa – Architektonicko-stavebné riešenie – 32 strán;*
- II. *Situácia – výkr. č. 1;*
- III. *Súčasný stav – výkr. č. 2 až 13;*
- IV. *Odvedenie dažďových vôd – výkr. č. 14, 15 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 33;*
- V. *Sanácia vlhkosti – výkr. č. 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 34 až 41*
- VI. *Označenie výplní otvorov – okná – dvere : výkr. č. DO-01 až DO-13; = vid' bod b/*
- VII. *Výkresy okná a dvere – detaily - výkr. č. S-01 až S-45; = vid' bod b/*
- VIII. *Plocha fasád – výkr. č. FA-1 až FA-8, t.j. pohľady fasád vonkajšie a nádvoría;*
- IX. *Tepelné izolácie – označenie plôch a miest aplikácie – výkr. č. IZ-01 až IZ-03*
- X. *Osvetlenie*
- XI. *Vykurovanie*
- XII. *Detaily – výkr.č. DO-13 až DO-16 – arkádová chodba a podjazd – podlahy, rekuperačná jednotka; vid' bod b/*

b/ **doplnenej o nové – opravené a doplnené výkresy** (zo dňa 28.02.2023):

- b/1 - pôdorysy – suterén, prízemie, 1.poschodie, 2.poschodie = Označenie výplní otvorov – okná – dvere = výkr. DO-00, DO-01, DO-02, DO-03 – s vyznačením pamiatkových hodnôt, častí na reštaurovanie a na obnovu umelecko-remeselným spôsobom;
- b/2 – stolárske výrobky – okná: S-07, S-10, S-11, dvere (interiér) S-31; S-34; S-35; mreže S-46; S-47
- b/3 – pohľady/rezopohľady = Označenie výplní otvorov – okná – dvere = výkr. č. DO-04 až DO-12;
- b/4 – detail, podlahy, výkr. DO-13 až DO-16
- b/5 – doplnené – obnova nosných prvkov krovu +zateplenie stropu: IZ-04; bleskozvod a odvedenie dažďových vôd – č. 42 a 43;

pri dodržaní nasledovných podmienok:

- 1.** - autorizovaný architekt/hlavný projektant (ďalej len „**zodpovedný projektant**“) zodpovedá, že odovzdá vlastníkovi (pre stavebný úrad a pre dodávateľa) projektovú dokumentáciu - po prerokovaní s KPÚ Banská Bystrica dňa 20.02.2023 a PRIPOMIENKY opravené a zapracované v nových (vymenených) výkresoch; (vid' v odôvodnení – chyby projektu);
- 2.** - začatie prác - **stavbu dodávateľovi odovzdať** za prítomnosti zodpovedného projektanta a KPÚ Banská Bystrica, na stavbe **ďvojfarebne vyznačiť „R – reštaurovanie“ a „URO – umelecko-remeselná obnova“**; prvky „R“, či „URO“ musia byť odborne chránené (zakryté, označené,...) počas stavebných prác;
- 3.** - **ochrana** počas stavebných prác v dotyku s časťami určenými **na reštaurovanie „R“** architektonických častí a cenných detailov – v zmysle vypracovaného pamiatkového výskumu - architektonicko-historického a umelecko-historického (ďalej len „PV – AHUHV“) z roku 2020 = kamenné/omietkové časti portálov; – klenieb s hrebienkami a štukovou výzdobou, - podlahu kaplnky; - maľovaná výzdoba stien, klenby, balkóna a oltára kaplnky; „slniečnych hodín“, „kvádrovanie

renesančných omietok" veže; tvaroslovie renesančného zábradlia, ... spôsob ochrany a ich zrealizovanie bude predmetom prerokovania na 1. vstupnom kontrolnom dni;

4. - **kaplnka** – miestnosť č. 80, č. 11 a susedné m. č. 12 a 128 = jej povrchy sú predmetom celkovej ochrany, preto všetky stavebné práce budú pred začatím realizácie stavebných prác vopred prerokované na pravidelných kontrolných dňoch;

5. - spôsob obnovy - **umelecko-remeselnú obnovu „UR“** architektonických častí a cenných detailov – v zmysle vypracovaného PV – AHUHV z roku 2020 značených ako „UR“ –t.j. = kamenné/ omietkové časti okenných ostiení a komínových otvorov, rímsy a fabióny, „draka“ bleskozvodu; kovových dverí; výmena - kópie okenných a vonkajších dverných výplní; - schodísk - stupne drevené alebo kamenné; terazzotová, drevená podlaha, výplní - okná, dvere/s obloženými zárubňami, kované dvere, mreže, okenice; - a ich detaily (záves, kovania, obrtličky); = spôsob ich obnovy bude pred realizáciou predmetom prerokovania na kontrolných dňoch;

6. - prvky z bodov 3. až 5. určené na URO alebo ochranu „R“ častí počas stavebných prác **odborne chrániť**, spôsob a rozsah môže spresniť URO pracovník alebo reštaurátor pred začatím prác.

7. - na stavbe jednotlivo vyznačiť autentické prvky napr. okná, okenice, mreže, dvere, ... ktoré budú REPASOVANÉ alebo sú VZOROM pre výrobu ďalších; VZORY budú následne PROTOKOLOM odovzdané do muzeálnej časti kaštieľa;

8.1 - vykonať pamiatkový výskum – **predstihový, záchranný (priebežný) archeologický výskum**, dodržať podmienky stanovené v rozhodnutí (viď odôvodnenie);

8.2 - vykonať pamiatkový výskum – **doplnkový architektonicko-historický výskum** podľa ďalších etáp obnovy – odkrytia/nálezy pod omietkovými zavlhnutými soklovými časťami,...

9. - V priebehu obnovy **pravidelne zvolávať kontrolné dni** – za prítomnosti zodpovedného projektanta a KPÚ Banská Bystrica;

10. - Odstrániť sekundárne priečky, členiacich hlavné prezentačné miestnosti; prinavrátiť priestory kaplnky a sakristii;

11. - Odstrániť/obnoviť nevhodne realizované časti rozvodov – električky (staré rozvodné skrine,...), hydranty, rozvody plynu po fasáde, kotolne na prízemí, bývalej kuchyne a hygienických priestorov (kúpeľne, ...)

12. - Modernizáciu technického a technologického zariadenia (rozvody a zariadenia predmety, zdravotníctva, vykurovanie, elektroinštalácia, plyn) – sú riešené len čiastočne, na ďalšie priestory dopracovať projektovú dokumentáciu – prerokovať ju vopred a predložiť na KPÚ Banská Bystrica;

13. - **Priebeh prác a ukončené dielo URO zdokumentovať**, po ukončení prác vypracovanú správu s **fotodokumentáciou** odovzdať KPÚ Banská Bystrica;

14. - Rozsah a spôsob úprav, konkrétne prvky, materiály, či ich farebnosť (na základe vyhotovených vzoriek), pred začatím prác na mieste stavby **prerokovať / odsúhlasiť** s KPÚ Banská Bystrica.

15. - Podmienky vykonania výskumu (archeologický, PV - AHUH) môžu byť počas jeho realizácie doplnené, prípadne upravené podľa aktuálnej nálezovej situácie. V prípade lokalizácie závažných hnutelných a nehnuteľných archeologických nálezov ďalší postup oprávnená osoba vykonávajúca výskum prerokuje s KPÚ Banská Bystrica.

16. - V prípade odkrytia nepredpokladaného nálezu v priebehu obnovy, nález oznámí KPÚ Banská Bystrica najneskôr na druhý pracovný deň po jeho odkrytí.

17. - Podmienky pre prípravu a vykonávanie obnovy/URO môžu byť na základe aktuálnej úrovne poznania spresnené alebo doplnené KPÚ Banská Bystrica aj v štádiu prípravy, projektového spracovania alebo počas realizačných prác.

18. - Zmeny počas obnovy NKP zapracovať **do kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy**. Vlastník jedno vyhotovenie kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy odovzdá bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác KPÚ Banská Bystrica.

19. - Každú ZMENU zámeru posudzovaného v tomto záväznom stanovisku je vlastník povinný prerokovať s KPÚ Banská Bystrica.

20. - Začiatok jednotlivých etáp obnovy/URO a predpokladaný ich koniec písomne **oznámiť** KPÚ Banská Bystrica 5 dní vopred.

21. - **Dodržiavať podmienky vydaných rozhodnutí a záväzných stanovísk:**

21/1 - rozhodnutie č. KPUBB-2018/20530-6/87026/FLO zo dňa 31.10.2018 o zámere obnovy, v rozsahu regenerácie a výmalby fasád kaštieľa s podmienkami najmä: Obnovu omietok a nátery fasád realizovať umelecko-remeselným spôsobom; - technologický postup a použité materiály spresňovať na kontrolných dňoch; - farebnosť fasád spresniť/dosondovať; - priebeh prác obnovy fasád fotograficky zdokumentovať, po ukončení prác dokumentáciu v jednom vyhotovení odovzdať KPÚ Banská Bystrica.

21/2 - rozhodnutie č. KPUBB-2018/22333-3/98975/FLO, RUS zo dňa 10.12.2018 o zámere obnovy, v rozsahu sanácie zvlhnutého muriva kaštieľa, s podmienkami: **bod 2** – počas obnaženia muriva odborne zdokumentovať a vyhodnotiť nálezy (spracovateľom AH a UHV); **bod 5** – **vykonať záchranný archeologický výskum**;

21/3 - záväzné stanovisko č. KPUBB-2019/22333-5/14721/FLO zo dňa 26.02.2019 k prípravnej dokumentácii „Posúdenie vlhkostného a solitného zaťaženia, príčin zvlhnutia a návrh sanácie muriva spodnej stavby objektu“, autora – Ing. Jozefa Baku, CSc., v termíne 02/2019;

21/4 - rozhodnutie č. KPUBB-2019/6470-2/14602/FLO zo dňa 25.02.2019 o zámere obnovy, v rozsahu trasovania elektroinštalácie, obnovy parketových podláh, REPASÁCIU alebo výmenu okenných a dverných výplní s podmienkami: body 1., 2., 3.,

21/5 - záväzné stanovisko č. KPUBB-2019/22333-8/16391/FLO zo dňa 04.03.2019; k projektovej dokumentácii „Žiar nad Hronom – kaštieľ; Obnova fasád a časti interiéru“, vypracovanej Ing. arch. Jozefom Sálusom, autorizovaným architektom, v termíne 12/2018, na par. KN-C č. 1638/1 k. ú. Žiar nad Hronom, PD riešil: sanácie vlhkosti; odvedenia dažďovej vody od objektu; opravy a doplnenia klampiarskych výrobkov dažďových zvodov; obnovy fasád (očistenie povrchu, obnova resp. sanácia profilovaných omietkových vrstiev, obnova náteru, oplechovanie vystupujúcich častí fasády - atiky, rímsy...); repasácie okenných a dverných výplní; vymaľovania miestností č. 4, 6, 7, 8 na 2. nadzemného podlažia (ďalej len „NP“) opravy elektroinštalácie na 2.NP; odstránenia PVC podlahovej krytiny a obnovy drevenej parketovej podlahy na 2.NP; realizácie nových pochôdznych vrstiev v miestnostiach č. 4, 6, 7, 8 na 2.NP a zateplenia stropov minerálnou vlnou nad týmito miestnosťami; odstránenia výplní arkád (parapet a okenná výplň).

21/6 - záväzné stanovisko č. KPUBB-2021/24799-3/103994/FLO zo dňa 30.08.2021 o prípravnej dokumentácii „Žiar nad Hronom, Kaštieľ, Architektonicko - historický a umelecko - historický výskum“ (ďalej len „pamiatkový výskum – PV AHUHV“), realizovaný Ing. arch. Ivanom Gojdičom, Mgr. Silviou Paulusovou a Mgr. Petrom Budayom, v termíne máj 2020 – s podmienkou č. 1, t.j.

- o potrebe vypracovania a doplnkového architektonicko a umelecko-historického výskumu podľa ďalších etáp obnovy

21/7 - záväzné stanovisko č. KPÚBB-2023/2575-4/12369/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023 k časti PD:

a/ č. IV. - Odvedenie dažďových vôd; výkr. č. 14, 15 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 33; - vypracovanej Ing. arch. Jozefom Sálusom;

b/ č. V. - Sanácia vlhkosti; výkr. č. 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29. 31, 34 až 41; - hlavným autor časti V. je Ing. Jozef Bako PhD. = s návrhom horizontálnej tlakovej injektáže (CHTI) v rozsahu 459 bm každých 125 mm (rozsah celej stavby);

na parcelách o k o l o biskupského kaštieľa: – par. C-KN: č. 1635/1 („dvor“ - parkovisko DDS) k. ú. Žiar nad Hronom; č. 1971/3 („dvor“ pred hlavným vstupom do kaštieľa) k. ú. Žiar nad Hronom; situovaných v území ochranného pásma „Ochranné pásmo národných kultúrnych pamiatok kaštieľ s areálom, kostol a socha“, s podmienkami – archeologický výskum, riešenie úprav terénu okapových chodníkov okolo kaštieľa, odvedenie dažďových vôd.

21/8 - rozhodnutie k doplnenému zámeru komplexnej obnovy NKP č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023, s p o d m i e n k a m i : so zmenou funkčného využitia objektu (okrem suterénu), s podmienkami body č. 1. až 11, citované v odôvodnení. .

Odôvodnenie:

KPÚ Banská Bystrica prijal dňa 03.01.2023 žiadosť (a doplnenie častí PD dňa 18.01.2023, 08.02.2023 a 28.02.2023) vlastníka – Mesta Žiar nad Hronom, so sídlom Ulica Štefana Moysesu č. 46/439, 965 19

Žiar nad Hronom, IČO: 321125; podanú v zastúpení primátora mesta Mgr. Petra Antala, o vydanie záväzného stanoviska k predloženej (upravenej a doplnenej) projektovej dokumentácii „ŽIAR NAD HRONOM – kaštieľ obnova – PROJEKT STAVBY“, vypracovanej Ing. arch. Jozefom Sálusom – autorizovaným architektom č. 1681 AA a kolektív, v termíne 09/2022 a 12/2022 – t.j. k vykonaniu obnovy kaštieľa v rozsahu jednotlivých častí projektu - v členení –

- a/ I.** *Sprievodná správa – Architektonicko-stavebné riešenie – 31 strán;*
 II. *Situácia – výkr. č. 1;*
 III. *Súčasný stav – výkr. č. 2 až 13;*
 IV. *Odvedenie dažďových vôd – výkr. č. 14, 15 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 33;*
 V. *Sanácia vlhkosti – výkr. č. 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29. 31, 34 až 41*
 VI. *Označenie výplní otvorov – okná – dvere : výkr. č. DO-01 až DO-13;*
 VII. *Výkresy okná a dvere – detaily - výkr. č. S-01 až S-45;*
 VIII. *Plocha fasád – výkr. č. FA-1 až FA-8, t.j. pohľady fasád vonkajšie a nádvoría;*
 IX. *Tepelné izolácie – označenie plôch a miest aplikácie – výkr. č. IZ-01 až IZ-03*
 X. *Osvetlenie* – na KPÚ Banská Bystrica doplnené dňa 18.01.2023;
 XI. *Vykurovanie* – na KPÚ Banská Bystrica doplnené dňa 18.01.2023;
 XII. *Detaily – výkr.č. DO-13 až DO-16* – na KPÚ Banská Bystrica doplnené dňa 08.02.2023.

I. KPÚ Banská Bystrica predloženú PD prerokoval dňa 11/2022 ako dokumentáciu v štádiu rozpracovanosti, po spresnení spôsobu využitia a doplneného zámeru komplexného riešenia obnovy kaštieľa a jednotlivými stavbami dotknutých častí kaštieľa, boli ďalšie časti stavby prerokované, niektoré výkresy opravené (vymenené), upravené a dopracované podľa podmienok rozhodnutia ku komplexnému zámeru obnovy NKP č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023.

a/I. a/ = Projekt uvádza nové funkčné využitie miestností, s obnovou potrebných ich technických riešení, najmä pri kúrení/kotolne na II.NP - doriešenie prívodu vody, odvedenie prepadu do kanalizácie, elektroinštalácie; ďalej zdravotnícku, kúrenie, elektriку a prípojku plynu; t.j. zmeny objektu využívaného v predchádzajúcom období pre školstvo (strednú školu - s časťou miestností internátneho ubytovania, so školskou jedálňou s kuchyňou); v súčasnosti so zámerom vlastníka – Mesta Žiar nad Hronom s využívaním biskupského kaštieľa pre administratívne/ reprezentačné aj bežné prevádzkové účely mesta a kultúrno-spoločenského využitia (múzeum - i osobností biskupa Š. Moyses, historických názovov – napr. z hradu Šášov, galéria).

a/I. b/ = *Sprievodná správa – architektonicko-stavebné riešenie:* vypracoval Ing. arch. Sálus, spoluautori Ing. Jozef Bako, PhD, Ing. arch. Jana Sálusová; v termíne 09/2022, v rozsahu – 31 strán:

- Predmetom PD je odstránenie príčin poškodenia fasád a zavlhnia murív, oprava a doplnenie dažďových zvodov a žlabov, úprava námetkov strešnej keramickej krytiny, oprava striech na vežičkách odvedenie dažďových vôd ďalej od základov do vsakovacích jám, resp. zaústenie do jestvujúcej kanalizácie, sanácia spodných murív pred vzliňajúcou vlhkosťou na základe výsledkov špecializovaných posudkov a analýz, oprava fasád, doplnenie omietok, nátery, oplechovanie ríms, oprava omietok stien; po spevnení podkladných nosných murív a omietok – doplnenie omietok termoizolačnou vápennou jadrovou omietkou; na ostatné plochy (po odstránení mladších omietok – s nanosením tekej ochrannej vrstvy termoizolačnej omietky na báze vápna, - tektoniku dokresliť štukovou vrstvou (bosáž, lizény, zdobené šambrány, rímsy, pilastre,...) – realizované ako umelecko-remeselné práce; s overením/vyhodnotením podľa sond farebnosti fasád; s návrhom doplnenia/výmeny oplechovaní vystupujúcich architektonických prvkov;

a/II. *Situácia – výkr. č. 1;* V rámci PD „Obnova kaštieľa“ - jeho časťami:

IV. - Odvedenie dažďových vôd (dažďové vpuste, vsakovacie jamy, nová dažďová kanalizácia a
 V. - Sanácia vlhkosti (návrh chemickej tlakovej injektáže - CHTI)

– sú projektom „Obnovy kaštieľa“ na par. C-KN č. 1638/1 k. ú. Žiar nad Hronom – objekt kaštieľa s nádvorím, i bývalé plató/teraska pred JV fasádou (po odstránenej drevenej verande), so vstupom z prízemía - z miestnosti č. 56; - dotknuté i okolité parcely C-KN:

č. 1635/1 (dvor-parkovisko DDS – v OP NKP),

č. 1638/3 (dvor- južná terasa parku - NKP),

č. 1640/5 (záhrada NKP -JV pred J vežou);

č. 1640/6 (záhrada za SV časťou – NKP),

č. 1971/3 (dvor pred hlavným vstupom do kaštieľa – OP NKP);

= predmetné parcely sú vedené na liste vlastníctva č.1136 k. ú Žiar nad Hronom – vo vlastníctve Mesta Žiar nad Hronom;

a/I. a/, b/ a II. - CHÝBAL návrh riešenia plôch okolo kaštieľa v rámci častí PD (bod IV. a V) - dokončenia úprav terénu, podmienky vykonania archeologického výskumu ; - formou spevnených a vyspádaných plôch od objektu (spád 3 %) ; v bode 3.5.2 systém vylučuje terénnu úpravu s vonkajším lícom objektu so žiadaným drenážnym systémom (viď viac podmienky na str. 20 – bodu 3.5.2);

- *Návrh (v texte uvádza „búracie práce“) uvádza vykopanie rýh pre odvedenie dažďových vôd, vykopanie rýh pre vyhotovenie hydroizolácie po realizácii chemicko-technologickej injektáže – horizontálnej tlakovej injektáže, novej dažďovej (doplňujúcej) kanalizácie a kontrolných šácht, povrchových odtokových žlabov – za podmienky vykonania AG výskumu*

- *odborný posudok – posúdenie vlhnutého a salinitného zaťaženia, príčin zavlhnutia a návrh sanácie muriva spodnej stavby objektu – vypracované ako prípravná projektová dokumentácia „Sanácia vlhkosti“ Ing. Jozefom Bakom, PhD. V roku 2019– k nemu KPÚ B.Bystrica vydal záväzné stanovisko, premietol ho do PD „Obnova kaštieľa“ – v časti V. - Sanácia vlhkosti (návrh chemickej tlakovej injektáže, s dodatočnou horizontálnou izoláciou stien proti vzliňajúcej vlhkosti tzv. infúznou clonou do vrtov vo vzdialenosti 125 mm priemeru 12 mm tesne nad úroveň terénu; po aplikácii sa stena preizoluje pružnou izoláciou s jej vyvedením min. 150 mm nad líniu vrtov a prepojiť ju so zvislou hydroizoláciou pod úroveň terénu);*

- *sanácia suterénu (ktorý sa nachádza len pod časťou kaštieľa – v tvare „L“ – NIE JE predmetom ani sanácie;*

- *vyhodnotenie v PD uvádza, že soklové časti (cca do výšky 1,2 až 1,5 m, na častiach fasád až do 1,7 až 2,0 m) sú extrémne zavlhnuté, spôsobujúce odmrznutie, obvodové (nosné) murivo je kamenné a tehlové; s požiadavkou teplotného riešenia murív, odstránenia zaplesnenia; odstránenia kondenzáciu vodných pár a tepelných mostov; návrhom otvorenia arkády by došlo k zhoršeniu a zväčšeniu vonkajších plôch – preto sa rieši uzavretie otvorov arkády dvernými a výkladnými sklenenými plochami, s riešením priestoru s napojením na rekuperačnú jednotku a temperovaním vykurovacími lavicami; posudzovaná časť podláh prízemia s kótou 10,000 m sa nachádza cca 1,3, v nárožiach i do 2,4 m nad okolitým terénom; = so záverom spracovanom v realizačnom projekte;*

- *v texte – na str. 13 sa konštatuje, že podvetranie podláh a vetrací systém zlepši /zniži vlhkosťné zaťaženie ; text tiež vyhodnocuje zasolenie vo väzbe na zníženie vlhkosti a nových omietok;*

projekt sanácie stanovuje podmienku odstránenia porúch stavby (časť PD IV - odvedenie dažďových vôd“) –t.j. strechy, klampiarskych výrobkov a odvedenie dažďových vôd a súvisiace opravy/výmeny poškodených nosných drevených častí krovu (najmä priečte tiaholové trámy);

- *povrchová úprava omietok stien - odstránenie poškodených a zavlhnutých omietok, odstránenie umelokamenného sokla na čelnej fasáde; s návrhom sanačných systémov – škárovanie muriva do hĺbky minimálne 20 mm, následne sanačný špric, hrubá a jemná sanačná omietka, po vyzretí omietok;*

- *paropriepustná farebná úprava;*

- *zateplenie drevených stropov nad II. a III.NP (v priestore krovu);*

a/III. Súčasný stav – výkr. č. 2 až 13; - *je zakreslený „pôvodný stav“ , i suterén, ktorý NIE JE predmetom obnovy; suterén – bez kót, ostatné výkresy (pôdorysy, rezy, pohľady) – len so základnými kótami/rozmermi, prebraté je zameranie z roku 2017, ktoré je chybné (otvory, klenby, výplne, ...); nevhodne je zvolené /číslovanie miestností i v rámci podlaží – napr. prízemie (1.NP) od č. 53,53A, 53B, až 90C, 90D a 100; napr. chodba okolo arkády m. č. 75; - 1.poschodie (2.NP) od č. 1 – po č. m. 22, 22A,22B, chodba okolo arkády napr. 12A; - pôdorys 2. a 3. poschodia (3. a 4.NP) - m.č. 31 až 44(chodba) a m.č. 50 a 51 4.NP (Z a J veža); výkresy nie sú podkladom pre projektovú dokumentáciu/realizáciu stavby;*

a/IV. Odvedenie dažďových vôd – výkr. č. 14, 15 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 33;

So zakreslením v pôdoryse strechy predmet riešenia: kotlíky a Cu plech veží, doplnenie pásového oplechovania pod I.keramickou krytinou z medeného plechu; hydrofóbny náter cimburia veží;

- návrh dažďovej kanalizácie, revízných šácht, vsakovacích jám; doplňujúce oplechovanie vystupujúcich prvkov fasád (napr. ríms, parapetov,...)

a/V. Sanácia vlhkosti – výkr. č. 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 34 až 41; - hlavný autor časti V. Ing. Jozef Bako PhD. = horizontálna tlaková injekcia v rozsahu 459 bm každých 125 mm;

- bleskozvod je v miestach rohových zvodov dažďovej vody

- vyznačený rozsah zavlhnutých a zasolených fasádnych omietok

a/VI. Označenie výplní otvorov – okná – dvere (v pôdorysoch a v pohľadoch) : výkr. č. DO-01 až DO-12; DETAIL – DO-13; autor Ing.arch. Jozef Sálus, v termíne 09/2022;

Navrhuje – čísluje vonkajšie okenné otvory/okná a vonkajšie dvere (i v arkáde), s návrhom doplnenia chýbajúcich prevliekaných mreží; UR – spôsob obnovy umelecko-remeselným spôsobom; výmenu výplne za kópiu podľa historických; umiestnenie rekuperačných jednotiek (správne v rohoch); doplnenie pásovej bosáže na fasáde; zateplenie stropov a stien minerálnou vlnou;

a/VII. Výkresy okná a dvere – detaily - výkr. č. S-01 až S-45; návrh – grafické a fotografické vyobrazenie, s popisom riešenia výplne (okno, dvere, výkladné sklá v arkáde), rámu, zasklenia, otvárania (von a dnu), členenia (do kríža, 6-tabuľkové), závesov/kovania obrtlíkov, mreží;

a/VIII. Plocha fasád – výkr. č. FA-1 až FA-8, t.j. pohľady – JZ, bočné (veže)+rez, JV, SV, SZ, nádvorie pohľady: SZ, SV+JZ,

- Prepočet plochy fasád s odpočítaním plôch výplní;

a/IX. Tepelné izolácie – označenie plôch a miest aplikácie – výkr. č. IZ-01 až IZ-03 – t.j. Zateplenie priečok a stropov vykurovaných priestorov; - pôdorys I. poschodia, t.j. 2. a 3.poschodia; rez A-A;

a/X. OSVETLENIE, vypracoval Ing.arch. Jozef Sálus, bytom Banská Bystrica, v termíne 09/2022-10/2022;

- sprievodná správa – text 5 strán. Tabuľky – str. 6 až 11, str. 12 až 22 – typ svietidiel (lustróv a rekuperačnej jednotky);

- výkr. č. SV-01 až SV-03 – pôdorys prízemí, 1. a 2.poschodia ;

- Svietidlá sú zo 60- až 80-tych rokov 20.stor.; svetelné zdroje sú buď žiarovkové alebo žiarivkové;

- osvetlenie rieši zníženie energetickej náročnosti stavby osvetlenia – t.j. svetelnú štúdiu s porovnaním súčasného stavu osvetlenia s novým návrhom – výmenu žiaroviek za úsporné, žiarivkové trubice vymenené za nové lustre alebo nové typy svietidiel – technické ploché LED svietidlá; osadenie rekuperačnej jednotky na prízemí chodby;

a/XI. – ÚSTREDNÉ KÚRENIE, vypracoval Miroslav Helebrandt – projekcia TZB – Lehôtka pod Brehmi 109, v termíne 12/2022,techn. správa a 5x výkr.

- na poschodí J traktu – KOTOLŇA: kondenzačné dva kotle Vailant (výkon 2x 60 kW) s rezervou pre 3.kotol;prívod vody, zber kondenzu (napojenie na kanalizáciu); elektroinštalácia – nová ku kotolni; na J fasáde – prívod vzduchu – cez mriežku 40x40 cm nad podlahou;

3 vykurovacie vetvy: 1. DN 50 ľavá časť II.NP; 2. DN 32 – pravá časť II.NP, 3. DN 50 – I.NP a III.NP;

vyústenie spalín z 2 poloturbo kondenzačných plynových kotlov min. 500 mm nad strechu objektu (komínového telesa, dimenzia dymovodu 250 mm; do komínových prieduchov),

- expanzné dve nádoby objemu 2x 80 l;

- 31 ks nových panelových vykurovacích telies, 10 ks výhrevných lavíc; termostatických ventilov – výmena na všetkých telesách – v počte 143 ks; rozvody – potrubia (uhlíkové a medené) v dĺžke 780 m;

- m.č. 56 A (sála) – NEVHODNÁ sekundárna priečka;

a/XII. – DETAILS – výkr. DO-13 , DO-14, DO-15 a DO-16: výkr. PODLAHY;- výkr. DO-13 - REZ SV-09 arkádová chodba – AG - nový základ pod parapetmi okien/v oblúkoch arkádovej chodby; AG – skladba podlahy arkádovej chodby – hrúbka cca 45 cm ;

- BITU-pás – nová horizontálna a vertikálna hydroizolácia; styrodur hr. 50mm;

- nové izolačné 3-sklo

- parapetu (z tvárnic hrúbky 450 mm NIE – s vykurovacími telesmi (radiátory)

Podlaha – vstupné priestory - andezit, chodba – podlaha – pieskovec i obklad soklovej časti

Rám výplní (sklenených plôch) – hliníkový rám ;

- Výkr. DO-15 – POHĽAD SV-09 arkádová chodba – hliníkový rám, NEVHODNÁ mriežka na typ, rekuperačia/vetrание voľné a nútené;

- Výkr. DO-14 – PôDORYS PRÍZEMIA –kameň andezit a pieskovec ;
- Výkr. DO-16 – REZ SV-11 podjazd.

b/ Projektovej dokumentácie doplnenej o nové – opravené a doplnené výkresy (zo dňa 28.02.2023):

- b/I.** – pôdorysy – suterén, prízemie, 1.poschodie, 2.poschodie = Označenie výplní otvorov – okná – dvere = výkr. DO-00, DO-01, DO-02, DO-03 – s vyznačením pamiatkových hodnôt, častí na reštaurovanie a na obnovu umelecko-remeselným spôsobom;
- b/II.** – stolárske výrobky – okná: S-07, S-10, S-11, dvere (interiér) S-31; S-34; S-35; mreže S-46; S-47
- b/III.** – pohľady/rezopohľady = Označenie výplní otvorov – okná – dvere = výkr. č. DO-04 až DO-12;
- b/IV.** – detail, podlahy, výkr. DO-13 až DO-16
- b/V.** – doplnené – obnova nosných prvkov krovu +zateplenie stropu: IZ-04; bleskozvod a odvedenie dažďových vôd – č. 42 a 43.

A/ KPÚ Banská Bystrica posúdil predložený/vyššie citovaný projekt „PD“ – s vyhodnotením, že **plošné riešenie je navrhnuté na parcelách C-KN č. 1638/1, č. 1638/3, č. 1640/5, č. 1640/6 k. ú. Žiar nad Hronom** (vedené ako NKP) a na par. C-KN č. 1635/1 a č. 1971/3 k. ú. Žiar nad Hronom (nehnutelnosti nie sú NKP), všetky nehnuteľnosti sa nachádzajú v ochrannom pásme NKP; avšak vydané rozhodnutia (viď nižšie/dalej) boli vydané len na rozsah zámeru na par. C-KN č. 1638/1 k. ú. Žiar nad Hronom.

Výlučným vlastníkom predmetných nehnuteľností - parciel C-KN č. 1638/1, 1638/3, 1971/3, č. 1640/5, č. 1640/6, č. 1635/1 a č. 1971/3 k. ú. Žiar nad Hronom na liste vlastníctva č. 1136 je Mesto Žiar nad Hronom, so sídlom Ulica Štefana Moysesu č. 46, 965 19 Žiar nad Hronom.

B/1 Rozpracovaný projekt – len v rozsahu: „obnova fasád a riešenie repasovania/výmeny exteriérových okenných a dverných výplní“ bol s projektantom prerokovaný a vykonaná ohliadka stavby dňa 07.11.2022 a dňa 21.11.2022 s vyhotovením v zápisnici č. KPÚBB-2022/22640-3/98854/MAR. K predmetnej „PD“ boli vydané v rokoch 2018 až 2021 viaceré súvisiace rozhodnutia a záväzné stanoviska – viď body „**21. – rozhodnutia a záväzné stanoviská - podmienky**“

B/2 Z dôvodu riešenia odstránenia n e d o s t a t k o v podania = PD zo dňa 03.01.2023, s doplnením častí PD – osvetlenie, vykurovanie dňa 18.01.2023; v rámci zmeny funkčného využitia a rozšíreného zámeru obnovy - pripravených a predložených dokumentácií - KPÚ Banská Bystrica vykonal dňa 01.02.2023 ohliadku predpokladanej stavby, i s ústnym prerokovaním a doplnením aktuálneho stavu zámeru v zápisnici, t.j. s doplnením aj ešte ďalších častí vecnej obnovy (častí interiéru a jeho výplní, podláh; poškodených nosných konštrukcií strechy/krovu, modernizácie, technického riešenia kaštieľa; dotknutých častí areálu) = v zmysle výsledkov pamiatkového výskumu (z roku 2020), s podmienkami riešenia obnovy (-umelecko-remeselným spôsobom, -reštaurovaním menovitých častí, -opakovaných požiadaviek pamiatkových výskumov – architektonický a archeologický) na rozsah všetkých menovitých parciel - s vydaním rozhodnutia ku komplexnému zámeru obnovy biskupského kaštieľa rozhodnutím č. KÚBB-2023/2575-3/9481/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023, s podmienkami (viď citované nižšie).

B/3 Pre potreby rozšíreného zámeru obnovy NKP a vydaného rozhodnutia, bola zo strany projektanta opravená a dopracovaná projektová dokumentácia (napr. spôsob obnovy poškodených nosných častí krovu; z dôvodu veľkého rozsahu odstránenia vonkajších omietok, v dodatku PD (str. 30) spracovateľ PV AHUHV – Ing. arch. Gojdiča uviedol podmienku odborného sledovania stavebných prác s vyhodnotením/zdokumentovaním obnažených murív - starších etáp vývoja. Pamiatkový výskum vyhodnotil a určil kategórie v interiéri i v exteriéri kaštieľa a parku - **obnovy, umelecko-remeselné obnovy a reštaurovanie konkrétnych častí areálu NKP** – napr. omietkových vrstiev a podlahy v kaplnke, výzdoby štukovej, výplní, podláh,... Výsledky PV boli doplnené - vyznačené v projektovej dokumentácii stavby, v dokumentácii pre dodávateľa-

B/4 Chybou projektovej dokumentácie je, že:

- PD je i po prerokovaniach 02/2023 stále datovaná 09/2022;
- miestnosti nie sú klasicky číslované – od 1.podzemného podlažia, cez 1. 2. a 3.nadzemné podlažie, 4.podlažie – krov a strecha, t.j. nesúhlasia číslovanie miestností s číslovaním miestností v pamiatkovom výskume;

- pamiatkové hodnoty z pamiatkového výskumu (AHUHV): „R – reštaurovanie“ a „UR“ – umelecko-remeselná obnova“ sú farebne značené rovnakou „zelenou“ farbou, čím môže ľahko dôjsť k zámene – POZOR; preto sú vo výrokovej časti požiadavky – R (ochrana) a URO (odborné/špecializované práce) vyznačiť na stavbe pri odovzdaní stavby hlavnému dodávateľovi;
- PD rieši/uvádza i časti, ku ktorým boli vydané záväzné stanoviská;
- PD uvádza len dielčie časti k vykurovaniu, elektroinštalácii, zdravotníckej chýba celkove – ale v časti „kúrenia“ sú požiadavky k plynovému kotlu na pripojenie a odvod vody.

C/ NKP KAŠTIEĽ S AREÁLOM– stručná história a popis objektu kaštieľa a parku je uvedená v časti C/ odôvodnenia predmetného rozhodnutia z 20.02.2023.

D/ rozhodnutie k doplnenému zámeru komplexnej obnovy NKP č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023, s p o d m i e n k a m i :

1./ Zachovať a prezentovať:

-/1. pamiatkové hodnoty NKP, t. j. hodnotu: - urbanistickú (dominanta mesta a okolia), - architektonickú – ojedinelá 4-kridlová dispozícia s 2 vežami obytno-reprezentačného, nie primárne fortifikačného charakteru; - umeleckú – zachovaná maliarska výzdoba v interiéroch a na fasádach, štuková výzdoba; - umelecko-remeselnú – parkety, dverné výplne, podokenné rímasy, portály, kúreniská, drak; - autenticity – zachované stavebné konštrukcie od 15.-16. do 19. storočia, aj množstvo hodnotných prvkov a detailov; - historickej zelene – park, prepojenie s krajinou; - dendrologickú – jedince stromov vysokej vekovej hodnoty a druhového zloženia stromových porastov, i cudzokrajných drevín; - archeologickú – na území areálu kaštieľa a parku je evidovaných niekoľko archeologických lokalít; - historické hodnoty – významné udalosti a osobnosti spojené s dejinami kaštieľa;

-/2. hodnotné detaily (zdokumentované v pamiatkovom výskume z r. 2020), t.j. : architektonické prvky a detaily v murive - klenby s hrebienkami a štukovou výzdobou, vetracie otvory, balustrové zábradlie, piliere; kamenné - 5 portálov, okenné ostenia, pilier, dlažba, cimburie veží; drevené - dvere, parkety; kovové - dvere, dvierka, kovanie brány, mreže, drak bleskozvodu; - keramické – dlaždice; - omietkové - rímasy, štuková výzdoba, náročná bosáž, maliarska výzdoba, slnečné hodiny; - prvky + terazzová dlažba.

-/3. celkovú obnovu realizovať formou konzervácie súčasného stavu, s odstránením nevhodných zásahov, hlavne odstrániť príčiny zavlhania, riešiť statiku, preložiť kotoľňu, upraviť schodisko do suterénu, sfunkčoniť vetracie otvory, odstrániť sekundárne priečky, zasklenie arkád novými výplňami, repasovať vnútorné okenné a dverné výplne, vonkajšie riešiť ako kópiu historických vzorov, výraz a farebnosť fasád;

2./ Biskupský kaštieľ :

-/1. Spracovať návrh doplnenia výplní vetracích otvorov fasád suterénu;

-/2. Zmeny funkčného využitia objektu a jednotlivých priestorov, najmä modernizáciu s novým architektonickým riešením, odstránenie sekundárnych priečok, (m.č. 56-56A), v kuchyni; členiacich hlavné reprezentačné miestnosti; prinavrátiť priestory kaplnke a sakristii = podriaďiť výsledkom pamiatkového výskumu; navrhované zmeny spracovať v dielčej projektovej dokumentácii;

-/3. vyhodnotiť poškodené nosné a súvisiace konštrukcie krovu (napr. priečne trámy-tiahla) a krytiny objektu, spracovať statický posudok, s návrhom spôsobu obnovy; = doplnenia alebo výmeny častí krytiny, klampiarskych prvkov riešiť s podmienkou farebného/materiálového zjednotenia (napr. oplechovanie 1.rady pod škridlou – vo farebnosti škridle; oplechovania častí fasád – vylúčiť medený plech (medienu na omietkach/kamenných prvkoch) – a riešiť v neutrálnej farebnosti (titanzinok matný, alebo plech s farebnou úpravou- šedá, zvody vo farebnosti plochy fasád); = premerať/doplniť bleskozvod, na tyči „z draka“ (obnoveného URO); = zateplenie posledného stropu v priestore krovu zosúladiť s doriešením odvetrania a prístupu (ohliadky) konštrukcie krovu;

-/4. modernizáciu technického a technologického zariadenia (rozvody a zariaďovacie predmety, zdravotnícka, vykurovanie, elektroinštalácia, plyn) podriaďiť pamiatkovým hodnotám objektu; = obnovu spracovať v dielčej projektovej dokumentácii; nové technické prvky riešiť v neutrálnom výraze; = odstrániť z pohľadu –plynovú prípojku do miestnosti kotoľne preložiť (napr. pod omietku);

= trasovanie **rozvodov ústredného kúrenia** preložiť (podľa možností – pri reprezentačných priestorov – pod podlahu alebo omietku; pri kaplnke vopred osondovať a následne určiť na mieste „vonkajší“ rozvod
 -/5. obnovu alebo výmenu **povrchov – omietok stien a klenieb, podláh** (zachovať: kamennú dlažbu na 2.NP, terazzotovú a drevenú podlahu, klenby so štukovou výzdobou a súvisiace omietky) **podriaďiť pamiatkovým hodnotám objektu**; obnovu ostatných podláh riešiť i v súvislosti chemickej injektáže a upravovaných/doplňovaných rozvodov ústredného vykurovania; = druh, veľkosť, tvar dražby a kladačský výkres/detail vopred prerokovať s KPÚ Banská Bystrica.

-/6. **riešiť odstránenie typových okien a dverí, typových kovových zárubní**; s návrhom nových atypických, podľa historických vzorov;

= **výplne** (interiér - okien, dverí, kovaní a vnútorných okeníc) s pamiatkovou hodnotou sú zdokumentované v PV – ich URO alebo obnova/výmenou za kópiu bude posúdená na mieste a v čase predmetu obnovy; (poznámka: vonkajšie boli posúdené pri ohliadke dňa 07.11.2022 a sú vedené v zápisnici zo dňa 21.11.2022)

-/7. **Spracovať prípravnú a projektovú (realizačnú) dokumentáciu** (pre body 2./), **so zapracovanými výsledkami prípravnej dokumentácie** (pamiatkového výskumu, archeologického, posudkov,...) – v priebehu spracovania ich prerokovať s KPÚ Banská Bystrica, dopracované predložiť so žiadosťou k vydaniu osobitného záväzného stanoviska.

-/8. Pri obnove použiť **materiály a technológie** zodpovedajúce prislúchajúcemu historickému obdobiu. Pri obnove (najmä na exteriér) vylúčiť použitie hliníkových (bez úpravy), nerezových, plastových, poplastovaných prvkov, materiály s reflexnou a zrkadlovou úpravou, keramické obklady, štiepaný kameň, a pod.; umiestnenie typizovaných a katalógových prvkov.

-/9. V priebehu obnovy pravidelne **zvolávať kontrolné dni**.

-/10. Prvky z bodov 3./ a 4./ určené na URO alebo reštaurovanie počas stavebných prác **odborne chrániť**, spôsob a rozsah určí UR pracovník alebo reštaurátor pred začatím prác.

-/11. Zmeny počas obnovy NKP zapracovať do kompletnej **dokumentácie skutočne vykonanej obnovy** a odovzdať ju bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác KPÚ Banská Bystrica.

3./ Obnovu umelecko-remeselným spôsobom (ďalej len „URO“):

a/ riešiť v rozsahu architektonických častí a cenných detailov (CD) – v zmysle vypracovaného pamiatkového výskumu – architektonicko-historického a umelecko-historického (PV – AHUHV) z roku 2020 = t.j. **tektoniku fasád, kamenné/omietkové časti okenných ostení a kominových otvorov, rímsy a fabióny, „draka“ bleskozvodu; kovových dverí; výmena-kópie okenných a vonkajších dverných výplní; - schodísk - stupne drevené, kamenné; - výplne interiéru – okná, dvere/s obloženými zárubňami, kované dvere, mreže, okenice; - a ich detaily (záves, kovania, obrtlíky)**; so zámerom zachovania maximálneho počtu **autentických prvkov alebo ich častí**, pri obnove alebo výmene použiť **priedišné materiály, prírodné, na vápennej báze**;

= k URO fasád - odstraňovať len vrchné mladšie a cementové vrstvy, **k odstraňovaniu zasolených a zavlhnutých častí prizvať odbornú osobu** (v rámci umelecko.remeselnej obnovy **dohľad reštaurátora**) a zvolávať kontrolné dni za účasti aj KPÚ B.Bystrica; - veľkoplošné „odstránenie omietok v dolnej časti objektu odkryje“ umožní overenie/ vyhodnotenie/ zdokumentovanie existenciu staršieho jadra kaštiela, preto tieto práce budú v jednotlivých etapách prác priebežne sledované na kontrolných dňoch – s **určením ďalšieho postupu** (napr. ochrany, zdokumentovania,...);

= na mieste (dvorových/záhradných fasád) na mieste **určiť výšku/niveletu spodnej hrany fasád** - vo väzbe na určenie a predpísaný spád úpravy okolitého terénu okolo fasád;

b/ URO realizovať prostredníctvom fyzickej, alebo právnickej osoby so skúsenosťami (referenciami) s realizáciou predmetných prác; referencie predložiť pred obnovou KPÚ Banská Bystrica.

c/ Predpokladaný zámer obnovy URO pripravovať a vykonať iba na základe:

- prípravnej dokumentácie - návrh technologického postupu predmetných častí
- projektovej (výrobnej) dokumentácie s návrhom riešenia predmetných častí a ich detailov;
- priebeh prác a ukončené dielo URO zdokumentovať, po ukončení prác vypracovanú správu s fotodokumentáciou odovzdať KPÚ Banská Bystrica;

d/ Rozsah a spôsob úprav, konkrétnu farebnosť (na základe vyhotovených vzoriek), pred začatím prác na mieste stavby prerokovať/odsúhlasiť s KPÚ Banská Bystrica.

4./ Reštaurovanie :

a/ pripravovať v rozsahu architektonických častí a cenných detailov (CD) kaštieľa – v zmysle výsledkov vypracovaného PV – AHUHV z roku 2020 = t.j.: **kamenné/omietkové časti portálov; – klenieb s hrebienkami a štukovou výzdobou, - podlahu kaplnky; - maľovanej výzdoby stien, klenby, balkóna a oltára kaplnky; „slniečnych hodín“, „kvádrovanie renesančných omietok“ veže; tvaroslovie renesančného zábradlia,**

b/ vyznačiť CD v projektovej (realizačnej) dokumentácii, ako podklad pre dodávateľa stavby; s návrhom ochrany CD počas stavebných prác;

c/ Reštaurátorský výskum realizovať so zameraním na zachovanie originálu, vyhodnotenie rozsah poškodenia historických (omietkových) vrstiev, štukovej výzdoby, na zistenie pôvodnej farebnosti a profilácie architektonických prvkov.

d/ Reštaurovanie, vrátane reštaurátorského výskumu, vykonať fyzickou osobou odborne spôsobilou na reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muríva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry (M1), reštaurovanie štukových plastík, štukových architektonických článkov a súvisiacich omietok v interiéroch a exteriéroch objektov historickej architektúry (S9), zapísanou v zozname členov Komory reštaurátorov SR.

e/ Spracovať reštaurátorskú dokumentáciu v stupni:

- **návrh na reštaurovanie, obsahujúci vyhodnotenie zrealizovaného reštaurátorského výskumu,**
- **dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác .**

f/ Oznámiť KPÚ Banská Bystrica 5 pracovných dní vopred začiatok reštaurátorského výskumu.

g/ V priebehu reštaurovania pravidelne zvolávať kontrolné dni.

h/ Jednotlivé stupne reštaurátorskej dokumentácie predložiť KPÚ Banská Bystrica k vydaniu rozhodnutia.

5./ Vykonať pamiatkový výskum podľa § 35 ods. 4 písm. a) a b) pamiatkového zákona:

- **druh výskumu: archeologický predstihový, záchranný (priebežný);**

- **miesto a rozsah vykonávaného výskumu: na pozemkoch par. C-KN č.1638/1, 1638/3, č. 1640/5, č. 1640/6, č. 1635/1 a č. 1971/3 k. ú. Žiar nad Hronom (rozsahu obnovy – predloženého PD);**

- **spôsob vykonávania výskumu: archeologický výskum bude realizovaný;**

a/ Počas realizácie všetkých zemných, výkopových a terénnych prác súvisiacich s obnovou predmetnej NKP; najmä CHT injektáž, rozvody a trasy zdravotníckej, kanalizácie – i dažďovej, zberných jám a šácht. Archeologický výskum bude pozostávať z vyhľadávania archeologických nálezov a kontextov, ich preskúmania a zdokumentovania.

b/ Zo zistených archeologických vrstiev a objektov budú odobraté vzorky v dostatočnom objeme (v prípade pravekých kontextov 30 l, v prípade stredovekých kontextov 5 l, v prípade mokrych nálezových situácií celý objem).

c/ Výskum bude ukončený záverečnou komisiou za prítomnosti zástupcu KPÚ Banská Bystrica.

d/ Výskumnú dokumentáciu spolu so stanoviskom PÚ SR vlastníka/investora odovzdá KPÚ Banská Bystrica do 120 dní po ukončení terénnej časti výskumu; ak z objektívnych dôvodov nie je možné v uvedenej lehote dokumentáciu odovzdať, písomne požiada o jej predĺženie.

e/ Podmienky vykonania výskumu môžu byť počas jeho realizácie doplnené, prípadne upravené podľa aktuálnej nálezovej situácie. V prípade lokalizácie závažných hnutelných a nehnuteľných archeologických nálezov ďalší postup oprávnená osoba vykonávajúca výskum prerokuje s KPÚ Banská Bystrica.

6./ Zeleň:

a/ Zachovať existujúci platan javorolistého – Platanus Acerifolia na nádvorí; v prípade potreby navrhnuť jeho ošetrovanie, stavebnými prácami v nádvorí nenarušiť jeho koreňový systém.

b/ Zachovať na časti nádvorja trávnatý porast a navrhnuť spôsob jeho rekultivácie; v prípade nového výsevu alebo dosevu uviesť typ navrhovaného trávneho osiva .

c/ V prípade návrhu na časti spevnených plôch, použiť kamennú dlažbu uloženú do priepustnej vrstvy.

7./ V prípade odkrytia nepredpokladaného nálezov v priebehu obnovy, nález oznámiť KPÚ Banská Bystrica najneskôr na druhý pracovný deň po jeho odkrytí.

8./ Podmienky pre prípravu a vykonávanie obnovy/reštaurovania môžu byť na základe aktuálnej úrovne poznania spresnené alebo doplnené KPÚ Banská Bystrica aj v štádiu prípravy, projektového spracovania alebo počas realizačných prác.

9./ Vlastník jedno vyhotovenie kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy odovzdá bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác KPÚ Banská Bystrica.

10./ Každú zmenu zámeru posudzovaného v tomto rozhodnutí je vlastník povinný prerokovať s KPÚ Banská Bystrica.

11./ Začiatok jednotlivých etáp obnovy/URO a predpokladaný ich koniec písomne oznámiť KPÚ Banská Bystrica 5 dní vopred.

E/ KPÚ Banská Bystrica s doplnením zámeru – o parcely okolo kaštieľa – par. C-KN č. 1635/1 („dvor“ - parkovisko DDS) a č. 1971/3 („dvor“ pred hlavným vstupom do kaštieľa) k. ú. Žiar nad Hronom; = uvedené parcely nie sú NKP, ale sa nachádza v ochrannom pásme „Ochranné pásmo národných kultúrnych pamiatok kaštieľ s areálom, kostol a socha“, a sú dotknuté návrhom riešenia predmetných častí PD („A“) – časťami PD:

a/ č. IV - Odvedenie dažďových vôd;

b/ č. V - Sanácia vlhkosti CHTI;

preto v predmetnej veci v zmysle § 32 ods. 11 pamiatkového zákona KPÚ Banská Bystrica vydal **záväzné stanovisko** o zámere úpravy nehnuteľnosti v ochrannom pásme NKP č. KPÚBB-2023/2575-4/12369/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023.

F/ KPÚ Banská Bystrica upozorňuje:

- Podľa § 32 ods. 14 pamiatkového zákona: „Ak v priebehu obnovy dôjde k odkrytiu nepredpokladaného nálezu, ten, kto práce vykonáva, je povinný ohlásiť nález krajskému pamiatkovému úradu a až do vydania rozhodnutia krajského pamiatkového úradu zastaviť tie práce, ktoré ohrozujú nález alebo nálezovú situáciu. Krajský pamiatkový úrad rozhodne o ďalšom postupe najneskôr do troch pracovných dní od oznámenia nálezu.“

- Podľa §32 ods. 15 pamiatkového zákona: Vlastník je povinný jedno vyhotovenie kompletnej dokumentácie skutočne vykonanej obnovy odovzdať bezplatne najneskôr do 15 dní od skončenia prác krajskému pamiatkovému úradu.

F2/ Reštaurovanie kultúrnej pamiatky podľa § 33 pamiatkového zákona, ods.:

Predmetom toho záväzného stanoviska nie je riešenie reštaurovania objektu alebo jeho časti objektu NKP; po spracovaní a predložení na KPÚ banská Bystrica Návrhu na konkrétne reštaurovanie časti NKP vydá KPÚ Banský Bystrica v zmysle § 33 rozhodnutie.

G/ Záver

KPÚ Banská Bystrica vydal v roku 2018 rozhodnutia o zámere obnovy fasád kaštieľa a rozsahu sanácie zavlhnutého muríva kaštieľa, v roku 2019 rozhodnutie o zámere obnovy (časti) elektroinštalácie, omietok, podláh, výplní a záväzné stanovisko o prípravnej dokumentácii „Posúdenie vlhkostného a salinitného zaťaženia, identifikácia príčin zavlhania muríva a návrh sanácie“. Vlastník zabezpečil v roku 2020 vypracovanie architektonicko-historického a umelecko-historického výskumu, následne PÚSR – KPÚ Banská Bystrica vydal záväzné stanovisko. Hlavným princípom obnovy je pamiatkové hodnoty spracované (najmä) v pamiatkovom výskume ako podklad použiť a zapracovať do ďalších stupňov prípravnej, projektovej a realizačnej dokumentácie. V 11/2022 bolo prerokovanie rozpracovanej PD obnovy vonkajších výplní kaštieľa s KPÚ Banská Bystrica, v 01/2023 po doplnení projektu elektroinštalácie a vykurovania objektu a v 02/2023 doplnenie obnovy poškodených častí konštrukcie krovu, strechy, bleskozvodu, oplechovaní a výplní vetrákov suterénu .

Obnova súvisí so zmenou využitia biskupského kaštieľa s parkom na administratívne, reprezentačné a kultúrno-spoločenské účely v rozsahu obnovy = odstránenia zavlhania murív – spôsobujúcich poškodenie fasád, oprava a doplnenie dažďových zvodov a žľabov s ich zaústením a odvedením od objektu NKP – do dažďovej kanalizácie; oprava chýb strešnej krytiny, výmena a doplnenie parapetov a ríms – oplechovaní, striech na vežičkách; sanácia spodných murív chemicko-technologickou injekciou (CHTI) ; aplikácia na exteriér objektu sanačných vápenných tepelnoizolačných/termoizolačných omietok s tektonikou a náterom. Z dôvodu úspor energií – riešenie zateplenia a výmeny prvkov za úsporné, t.j. vyhodnotenie a návrh výmeny okenných výplní a okeníc ako kópie podľa zachovaných historických prvkov; výmena časti

KPÚBB-2023/2575-6/19507/MAR, RUS

06.04.2023

13 z 13

nevhodného vykurovacieho systému s výmenou za úsporné plynové kondenzačné kotle, s doplnením alebo výmenením vykurovacích telies, výmena nevhodných rozvodov; výmena osvetľovacích telies – ich žiariviek a žiaroviek za LED úsporné; zateplenie drevených trámových stropov 2. a 3.NP od priestorov krovu.

Cieľom z hľadiska pamiatkovej ochrany je, aby obnova NKP bola pripravovaná, navrhnutá a zrealizovaná s dôrazom **na maximálne zachovanie pamiatkových hodnôt, primeraného využitia NKP a uplatnenia vhodných materiálov a technológií obnovy.**

Na riešenom území je **vysoký predpoklad archeologických nálezov** a akékoľvek zemné práce súvisiace s predmetnou obnovou by mohli narušiť možné archeologické nálezy a situácie. Z tohto dôvodu KPÚ Banská Bystrica požaduje vykonať záchranný archeologický výskum ako opatrenie na záchranu archeologických nálezov na území predmetnej stavby (predmetné parcely).

KPÚ Banská Bystrica posúdil predloženú a postupne doplnenú a upravenú projektovú dokumentáciu podľa § 32 ods. 10 pamiatkového zákona z hľadiska ochrany individuálnych hodnôt predmetnej NKP a jej ochranného pásma, záujmov chránených pamiatkovým zákonom a nezistil dôvody, ktoré by pri splnení určených podmienok neumožňovali realizovať obnovu NKP a súhlasil s ňou pri dodržaní podmienok tak, ako sú uvedené vo výrokovej časti tohto záväzného stanoviska a v odôvodnení.

Toto záväzné stanovisko je podkladom pre konanie stavebného úradu podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

Podľa § 44a pamiatkového zákona toto záväzné stanovisko po uplynutí troch rokov odo dňa vydania stráca platnosť, ak nedošlo k jeho použitiu na účel, pre ktorý je určené.

Štátny pamiatkový dohľad na úseku ochrany pamiatkového fondu podľa § 32 ods. 13 pamiatkového zákona bude vykonávať KPÚ Banská Bystrica.

Poučenie:

Záväzné stanovisko je možné podľa § 10 ods. 2 písm. f) pamiatkového zákona predložiť na preskúmanie Pamiatkovému úradu SR.

Ing. arch. Mária Flórová
riaditeľka
Krajského pamiatkového úradu
Banská Bystrica

Doručuje sa:

MESTO Žiar nad Hronom, primátor Mgr. Peter Antal, Ulica Štefana Moysesu č. 46, 965 19 Žiar nad Hronom

Zasíela sa:

MESTO Žiar nad Hronom – stavebný úrad, Ulica Štefana Moysesu č. 46, 965 19 Žiar nad Hronom

Na vedomie

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, ul. Lazovná č. 8, 975 65 Banská Bystrica, na založenie do spisu.

Číslo konania: S-PUSR-013364/2024/GRE
Číslo rozhodnutia: Z-PUSR-071677/2024/GRE, MAR
Banská Bystrica, 09.09.2024
Vybavuje, kontakt: Gregová Andrea /045 245 11 24

ROZHODNUTIE

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, vecne a miestne príslušný správny orgán na úseku ochrany pamiatkového fondu, podľa § 11 ods. 1 a § 9 ods. 5 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“), v spojitosti s § 46 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „správny poriadok“) vydáva toto

rozhodnutie

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica (ďalej len „KPÚ Banská Bystrica“ alebo „správny orgán“) podľa § 33 ods. 6 pamiatkového zákona

rozhodol

o reštaurátorskej dokumentácii: **„Mgr. art. Rudolf Boroš: SPRÁVA Z REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU A NÁVRH NA REŠTAUROVANIE PAMIATKY obnovy fasád kaštieľa v Žiari nad Hronom, č. ÚZPF 2383/1 – 2024“** spracovanej pre reštaurovanie fasád pamiatkového objektu (ďalej len „PO“) „kaštieľ – biskupský kaštieľ“, evidovanom v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (ďalej len „ÚZPF“) pod č. 1280/1, ul. SNP č. 16, súp. č. 42, parc. C-KN č. 1638/1, 1638/3, k. ú. Žiar nad Hronom, ktorý je súčasťou národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „NKP“) „Kaštieľ s areálom“, ÚZPF č. 1280/1 – 9, k. ú. Žiar nad Hronom a situovanej na území ochranného pásma „Žiar nad Hronom, Kaštieľ s areálom, kostol, socha“, Žiar nad Hronom, ÚZPF č. 93; ktorá je z hľadiska záujmov chránených pamiatkovým zákonom

prípustná

a určuje nasledovné podmienky:

1. Reštaurovať:

- zachované pôvodné historické omietkové vrstvy s výzdobou: kvádrovanie z renesančnej vývojovej etapy; štukové plastické tvaroslovie z barokovej vývojovej etapy;
 - kamenné architektonické články – okenné ostenia z renesančnej a barokovej vývojovej etapy.
- Vykonať celoplošný odkryv na omietkovú vrstvu 01 (číslovanie podľa predloženej dokumentácie) so sgrafitovou výzdobou:
 - v interiéri prístavby schodiska k severnej fasáde severnej veže;
 - v exteriéri na fasáde severnej fasáde severnej veže.
 - Po vykonaní celoplošného odkryvu v súlade s podmienkou č. 2 tohto rozhodnutia zodpovedný reštaurátor zvolá kontrolný deň za účelom vyhodnotenia nálezov a určenia rozsahu a formy prezentácie tejto omietkovej vrstvy v analytických sondách.
 - Na základe výsledkov plošného odkryvu v súlade s podmienkou č. 2 tohto rozhodnutia a výsledkov kontrolného dňa spracovať reštaurátorskú dokumentáciu – návrh na reštaurovanie (doplnok):
 - pre prezentáciu originálu omietkovej vrstvy 01 so sgrafitovou výzdobou v interiéri;
 - pre prezentáciu formou rekonštrukčnej kópie časti náročného kvádrovania v exteriéri severnej veže;

ktorá bude predložená KPÚ Banská Bystrica a správny orgán vydá o dokumentácii rozhodnutie.

5. Reštaurovanie fasád – omietkových vrstiev a kamenných architektonických článkov – okenných ostiení môže vykonať:
 - a) člen Komory reštaurátorov
 - b) vysoká škola v rámci študijného programu reštaurátorská tvorba uskutočňovaného v študijnom odbore reštaurátorstvo.
6. Reštaurovanie fasád – omietkových vrstiev a kamenných architektonických článkov môže vykonať fyzická osoba alebo autorský kolektív fyzických osôb s odbornou spôsobilosťou na reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry – M1 podľa § 5 ods. 2 a 3 zákona podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov (ďalej len „zákon o Komore reštaurátorov“ v spolupráci s fyzickou osobou alebo autorským kolektívom fyzických osôb s odbornou spôsobilosťou na reštaurovanie kamenných polychrómovaných sôch, kamenných architektonických článkov, muriva a nadväzujúcich omietok v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry – S6 podľa § 5 ods. 2 a 3 zákona o Komore reštaurátorov.
7. Podmienky reštaurovania môžu byť počas realizácie reštaurovania doplnené, prípadne upravené podľa aktuálnej nálezovej situácie; v prípade lokalizácie závažných nálezov ďalší postup zodpovedný reštaurátor vykonávajúci reštaurovanie prerokuje s KPÚ Banská Bystrica.
8. Po vykonaní reštaurovania fasád v súlade s podmienkou č. 4 písmeno e) rozhodnutia č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023 o zámere obnovy a reštaurovania spracovať reštaurátorskú dokumentáciu v stupni: dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác. Súčasťou reštaurátorskej dokumentácie bude fotografická a grafická dokumentácia historických vrstiev O1 a O2:
 - a) hornej nivelety/kóty roviny renesančných omietkových vrstiev: O1a, O1b a barokovej omietkovej vrstvy: O2 na jednotlivých častiach fasád; s vyznačením v grafickej dokumentácii – v pohľadoch;
 - b) plošného rozsahu (hlavných plôch) zachovaných historických omietkových vrstiev;
 - c) kamenných architektonických článkov pod omietkami (portále, ostenia otvorov, rímsy arkády a pod.);
 - d) v dokumentácii uviesť konkrétne použité materiály a ich zloženie použité pri reštaurovaní a prílohou budú technické listy („certifikáty“).
9. Zodpovedný reštaurátor na základe výsledkov reštaurátorského výskumu:
 - a) spracuje **vzorku omietok a základného farebného náteru fasád N2 (a farebnosti tektoniky)** podľa s konkrétnej vzorkovnice farieb;
 - b) vzorku demonštrovať na vyzretých omietkach;
 - c) po spracovaní zvolá kontrolný deň za účelom vyhodnotenia za účasti vlastníka a KPÚ Banská Bystrica;
 - d) vzorka bude po jej odsúhlasení podkladom pre realizáciu umelecko-remeselnej obnovy fasád.
10. Rekonštrukčnú kópiu štukovej slohovej výzdoby fasád realizovať **umelecko-remeselným spôsobom** po zrealizovaní reštaurovania v súlade s podmienkou č. 1 tohto rozhodnutia.
11. **Pred realizáciou umelecko-remeselnej obnovy fasád:**
 - a) zodpovedný reštaurátor **zabezpečí odborné prekrytie nástennej maľby slnečných hodín** na južnej dvorovej fasáde severného krídla PO, tak aby nedošlo k ich poškodeniu počas prác;
 - b) dodávateľ umelecko-remeselnej obnovy spracuje **technologický postup umelecko-remeselnej obnovy fasád**, ktorý bude obsahovať:
 - materiálové zloženie nových omietkových a náterových vrstiev;
 - použitý materiály, ktoré budú kompatibilné (zosúladené) s materiálmi použitými pri reštaurovaní historických omietkových vrstiev a historických kamenných architektonických článkov;
 - návrh – štruktúru omietkovej vrstvy, farebnosť omietkovej vrstvy, farebnosť náterov spracovať v súlade so vzorkou omietok a základného farebného náteru fasád N2 (a farebnosti tektoniky) spracovaných zodpovedným reštaurátorom v súlade s podmienkou č. 9 tohto rozhodnutia;

Číslo konania: S-PUSR-013364/2024/GRE
Číslo rozhodnutia: Z-PUSR-071677/2024/GRE, MAR

09. 09.2024

3 z 9

- v priebehu spracovania materiálové zloženie nových omietkových a náterových vrstiev prerokovať s KPÚ Banská Bystrica a so zodpovedným reštaurátorom;
 - spracovať vzorku pre overenie **štruktúry, povrchovej úpravy** z navrhnutých materiálov (zloženie omietok, tmelov, kameniva, farbív, či náterových hmôt) **a remeselnej úrovne spracovania** a po jej vyhotovení zvolať kontrolný deň za účelom jej vyhodnotenia za účasti vlastníka, KPÚ Banská Bystrica a zodpovedného reštaurátora;
- c) upresniť **spodnú niveletu ukončenia fasádnych omietok k terénu/k chodníku** a roviny zrealizovanej injektáže proti vzliňajúcej vlhkosti; konštrukčný detail spodnej hrany ukončenia omietok vopred prerokovať – pred realizáciou s KPÚ Banská Bystrica.
- 12. Vlastník zabezpečí:**
- a) zosúladienie stavebnej obnovy fasád s priebehom reštaurovania (plošný odkryv historických vrstiev, reštaurovanie) a umelecko-remeselnej obnovy fasád (očistenie, doplnenie, spevnenie ...);
 - b) odborný dohľad zodpovedného reštaurátora pri realizácii – doťahovania hladkých plôch omietok ku kamenným architektonickým prvkom (portály, okenné ostenia atď.)
- 13. Vlastník:**
- a) oznámi písomne 7 dní vopred KPÚ Banská Bystrica:
 - začiatok a predpokladaný koniec reštaurovania fasád;
 - začiatok a predpokladaný koniec umelecko-remeselnej obnovy fasád;
 - meno zodpovedného reštaurátora, ktorý bude vykonávať reštaurovanie;
 - meno dodávateľa umelecko-remeselných prác.
 - b) v priebehu reštaurovania a umelecko-remeselnej obnovy NKP bude pravidelne zvolávať kontrolné dni za účasti zodpovedného dodávateľa a KPÚ Banská Bystrica
 - c) poskytne kópiu tohto rozhodnutia
 - zodpovednému reštaurátorovi, ktorý bude realizovať reštaurovanie – podľa jednotlivých špecializácií reštaurovania;
 - fyzickej alebo právnickej osoby, ktorá bude realizovať umelecko-remeselnú obnovu; pred začatím prác, aby práce boli realizované v súlade s podmienkami tohto rozhodnutia.
- 14. Vlastník/investor odovzdá bezplatne KPÚ Banská Bystrica:**
- a) do 60 dní po skončení reštaurovania jedno vyhotovenie dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác;
 - b) ak z objektívnych dôvodov nie je možné v uvedenej lehote reštaurátorskú dokumentáciu odovzdať, písomne požiada o jej predĺženie.
- 15. KPÚ Banská Bystrica vydá osobitné rozhodnutie o dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác.**
- 16. Každú zmenu voči tomuto rozhodnutiu je vlastník povinný vopred prerokovať s KPÚ Banská Bystrica.**

Odôvodnenie:

KPÚ Banská Bystrica prijal dňa 15.08.2024 od Mesta Žiar nad Hronom, Št. Moyzesa 46, 965 19 Žiar Nad Hronom, IČO: 00 321 125 (ďalej len „vlastník“) v zastúpení Mgr. Petrom Antalom, primátorom mesta, žiadosť o vydanie rozhodnutia o reštaurátorskej dokumentácii spracovanej pre reštaurovanie fasád PO „kaštieľ – biskupský kaštieľ“, ÚZPF č. 1280/1, ul. SNP č. 16, súp. č. 42, parc. C-KN č. 1638/1, 1638/3, k. ú. Žiar nad Hronom, ktorý je súčasťou NKP „Kaštieľ s areálom“, ÚZPF č. 1280/1 – 9, k. ú. Žiar nad Hronom a situovanej na území ochranného pásma „Žiar nad Hronom, Kaštieľ s areálom, kostol, socha“, Žiar nad Hronom, ÚZPF č. 93.

Prílohou žiadosti je reštaurátorská dokumentácia: „Mgr. art. Rudolf Boroš: SPRÁVA Z REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU A NÁVRH NA REŠTAUROVANIE PAMIATKY obnovy fasád kaštieľa v Žiari nad Hronom, č. ÚZPF 2383/1 – 2024“ (ďalej len „Návrh na reštaurovanie 2024“).

Správnemu orgánu je z úradnej činnosti známe, že NKP „Kaštieľ s areálom“, ÚZPF č. 1280/1 – 9, k. ú. Žiar nad Hronom je vlastníctvom Mesta Žiar nad Hronom, Št. Moyzesa 46, 965 19 Žiar Nad Hronom, IČO: 00 321 125.

Číslo konania: S-PUSR-013364/2024/GRE
 Číslo rozhodnutia: Z-PUSR-071677/2024/GRE, MAR

09. 09.2024

4 z 9

Stavba – kaštieľ s príslušným areálom v k. ú. Žiar nad Hronom, boli z dôvodu ochrany ich pamiatkových hodnôt **vyhlásené za NKP rozhodnutím Odboru kultúry Okresného národného výboru Žiar nad Hronom č. 19/63 zo dňa 15.05.1963** a preto sa na ňu vzťahujú ustanovenia pamiatkového zákona. Podľa pamiatkového zákona:

- ustanovenia § 2 ods. 1 – cit.: „Pamiatkový fond je súbor hnutelných vecí a nehnuteľných vecí vyhlásených podľa tohto zákona za národné kultúrne pamiatky (ďalej len „kultúrna pamiatka“), pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. Za pamiatkový fond sa považujú aj veci, o ktorých sa začalo konanie o vyhlásení za kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny.“
- ustanovenia § 2 ods. 2 – cit.: „Pamiatková hodnota je súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko-remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany.“
- ustanovenia § 2 ods. 3 pamiatkového zákona – cit.: „Kultúrna pamiatka podľa tohto zákona je hnutelná vec alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku.“
- ustanovenia § 27 ods. 1 pamiatkového zákona – cit.: „Základná ochrana kultúrnej pamiatky je súhrn činností a opatrení vykonávaných na predchádzanie ohrozeniu, poškodeniu, zničeniu alebo odcudzeniu kultúrnej pamiatky, na trvalé udržiavanie dobrého stavu vrátane prostredia kultúrnej pamiatky a na taký spôsob využívania a prezentácie, ktorý zodpovedá jej pamiatkovej hodnote a technickému stavu.“
- ustanovenia § 33 ods. 1 pamiatkového zákona – cit.: „Reštaurovanie kultúrnej pamiatky alebo jej časti (ďalej len „reštaurovanie“) je osobitým druhom obnovy“.
- ustanovenia § 33 ods. 5 pamiatkového zákona – cit.: „Reštaurátorská dokumentácia je súčasťou reštaurovania a spracúva sa v dvoch stupňoch:
 - a) správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie,
 - b) dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác.“
- ustanovenia § 33 ods. 6 pamiatkového zákona – cit.: „Krajský pamiatkový úrad vydá osobitné rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie; o správe z reštaurátorského výskumu môže vydať samostatné rozhodnutie.“
- ustanovenia § 33 ods. 7 pamiatkového zákona – cit.: „Reštaurovanie môže vykonávať:
 - a) člen Komory reštaurátorov (podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov v znení neskorších predpisov).
 - b) vysoká škola v rámci študijného programu reštaurátorská tvorba uskutočňovaného v študijnom odbore reštaurátorstvo.“
- ustanovenia § 33 ods. 10 pamiatkového zákona – cit.: „Krajský pamiatkový úrad si po vydaní rozhodnutia ponechá jedno vyhotovenie návrhu na reštaurovanie na vykonávanie štátneho pamiatkového dohľadu. Po skončení reštaurovania je vlastník povinný do 60 dní krajskému pamiatkovému úradu odovzdať bezplatne jedno vyhotovenie dokumentácie vykonaných reštaurátorských prác.“
- ustanovenia § 33 ods. 11 pamiatkového zákona – cit.: „Podrobnosti o vykonávaní reštaurátorských prác a o reštaurátorskej dokumentácii ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo.“ – Náležitosti reštaurátorskej dokumentácie určuje § 5 a § 6 vyhlášky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon v znení neskorších predpisov.

KPÚ Banská Bystrica v predchádzajúcom konaní vydal a realizovať reštaurátorský výskum predpísal:

- 1) rozhodnutím č. KPÚBB-2023/2575-3/9481/MAR, RUS zo dňa 20.02.2023 o zámere obnovy a reštaurovania (ďalej len „rozhodnutie o zámere 2023“) predmetného PO a:
 - v podmienke č. 4./ - /7. určil – cit.: „Spracovať prípravnú a projektovú (realizačnú) dokumentáciu (pre body 2./), so zapracovanými výsledkami prípravnej dokumentácie (pamiatkového výskumu, archeologického, posudkov,...) –v priebehu spracovania ich prerokovať s KPÚ Banská Bystrica; ...“;
 - v podmienke č. 4./ písm. a/ určil – cit.: „Reštaurovanie pripravovať v rozsahu architektonických častí a cenných detailov (CD) kaštieľa = t. j.: kamenné/omietkové časti portálov; – klenieb s hrebienkami a štukovou výzdobou, - podlahu kaplnky; - maľovanej výzdoby stien, klenby, balkóna

Číslo konania: S-PUSR-013364/2024/GRE
Číslo rozhodnutia: Z-PUSR-071677/2024/GRE, MAR

09. 09. 2024

5 z 9

a oltára kaplnky; „Slnčných hodín“, „kvádrowanie renesančných omietok“ veže; tvaroslovie renesančného zábradlia,“.

- 2) záväzným stanovisko o projektovej dokumentácii NKP č. KPÚBB-2023/2575-6/19507/MAR, RUS zo dňa 06.04.2023 (ďalej len „záväzné stanovisko o PD 2023“):
- v podmienke č. 8.2 určil – cit.: „vykonať pamiatkový výskum – doplnkový architektonicko-historický výskum podľa ďalších etáp obnovy – odkrytia/náleze pod omietkovými zavlhnutými soklovými časťami,...“
 - v podmienke č. 14 určil – cit.: „Rozsah a spôsob úprav, konkrétne prvky, materiály, či ich farebnosť (na základe vyhotovených vzoriek), pred začatím prác na mieste stavby p r e r o k o v a ť / o d s ú h l a s í ť s KPÚ Banská Bystrica.“
- 3) rozhodnutím č. S-PUSR-003994/2024 – Z-PUSR-037371/2024-MAR zo dňa 10.05.2024 o nálezoch nájdených počas realizácie (ďalej len „rozhodnutie o nálezoch 2024“) predmetného PO a na ich záchranu a ochranu určil v podmienke č. II. – cit.: „Realizovať reštaurátorský výskum nálezov (predmet – bod a), f) a h) – t. j. historických „natural“ omietok s náročným kvádrowaním (linkovaním, bielou) na vonkajších fasádach kaštieľa; a vymrznutím narušených malieb stien kaplnky ...“.

Predložená reštaurátorská dokumentácia „Návrh na reštaurovanie 2024“ je reštaurátorskou dokumentáciou v 1. stupni, ktorá bola spracovaná v súlade s podmienkami „rozhodnutia o zámere 2023“, „záväzného stanoviska o PD 2023“ a „rozhodnutia o nálezoch 2024“ a v súlade s § 5 vyhlášky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 253/2010 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva pamiatkový zákon (ďalej len „vykonávacia vyhláška“).

Reštaurátorská dokumentácia bola odovzdaná ako uzavretý autorizovaný dokument v pevnej väzbe (hrebeková väzba s plastovým hrebekom) s číslovanými stranami. Jej súčasťou je jej elektronická verzia uložená na optickom digitálnom dátovom nosiči, ktorá je obsahovo totožná s vytlačenou verziou.

Požiadavka odbornej spôsobilosti bola splnená a garantovaná zodpovedným reštaurátorom Mgr. art. Rudolfom Borošom – oprávnenou osobou s odbornou spôsobilosťou na reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muriva v interiéroch a exteriéroch historickej architektúry – M1 podľa § 5 ods. 2 a 3 zákona podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov (ďalej len „o Komore reštaurátorov“), ktorý vypracoval predloženú reštaurátorskú dokumentáciu „Návrh na reštaurovanie 2024“. Zodpovedný reštaurátor spolupracoval/ odborne konzultoval reštaurovanie kamenných článkov s reštaurátorom Mgr. art. Ondrejom Liptákom.

Predložená dokumentácia „Návrh na reštaurovanie 2024“ obsahuje všetky časti určené § 5 ods. 2 písm. a) až h) vykonávacej vyhlášky.

V kapitole „II. Historické súvislosti viažúce sa k pamiatke, umelecko-historický opis a vyhodnotenie pamiatky“ (str. 5 – 10) autor na základe dostupnej literatúry a stránky: <https://kastielzh.szm.com/> opísal historické súvislosti viažúce sa k pamiatke, pamiatku a jej vývoj. Súčasťou textu sú kópie historickej fotodokumentácie.

V kapitole „III. Charakteristika reštaurátorského výskumu a opis jeho vykonanie (metodika výskumu, nedeštruktívny výskum, deštruktívny výskum)“ (str. 11 – 61) zodpovedný reštaurátor definoval predmet výskumu – fasády predmetnej PO – cit.: „... so zameraním na overenie novej/výtvarnej/maliarskej výzdoby a definovanie historicky a esteticky nosných vrstiev omietok, náterov, štukovej výzdoby a kamenných prvkov, spolu so zhodnotením ich technického stavu, technologickej skladby a možnosťami prezentácie.“ Opísal metódy výskumu (obhliadkový a sondážny); písomne vyhodnotil výsledky vykonaných výskumov a súčasťou textu kapitoly je inventarizácia 84 nálezových situácií a sond vrátane ich fotodokumentácie.

V časti „VYHODNOTENIE REŠTAURÁTORSKÉHO VÝSKUMU“ (str. 61) uviedol – cit.: „Objekt kaštieľa vo svojej hmotovej skladbe je prevažne renesančnou stavbou v celej svojej základnej štruktúre, t. j. štvorcovou kriedou s otvoreným nádvorím a dvojicou veží na nároží západnej fasády. Dochované sú murivá fasády (M1),

omietky (O1) a nátery (N1) spolu s kamennými šambránami okien, na ktoré bol použitý špecifický druh andezitu okrového sfarbenia s tmavohnedým žilkovaním.

Fasády boli omietané, ponechané v režnej omietke v mierne uhladenej podobe, pričom farebnosť kombinovala prirodzenú farbu omietky danú plnivom a objemom plniva (svetlosivá s okrovo nahnedým tónom) s bielymi linkami iluzívneho kvádrovania a vybieleným povrchom šambrán a portálov.

Prestavba v 18. storočí (vrstvy M2, O2, N2, K2) v zásade rešpektovala dosiahnutý výraz, pričom však došlo k úpravám stredného rizalitu na západnej fasáde, ktorý získal stupňovitý plytký profil a nový vstupný portál so štukovou a kamennou šambránou. Upravené boli fasády v úrovni 1. NP, ktoré získali podobu pásovej bosáže, pričom omietky O1, respektíve ich fragmenty poslúžili ako podkladová vrstva pod omietku O2 a zároveň určili aj hĺbku bosáže.

Vnútorne fasády nádvoria boli dostavané do formy otvorených arkád. Zároveň boli osadené nové šambrány (K2), respektíve boli doplnené, alebo celkovo nahradené staršie šambrány (K1). Tentoraz bol použitý tmavosivý andezit ale identického tvaroslovia.

Prestavba v 19. storočí sa sústredila na neoslohovú úpravu atík veží (M3 – O3), prerazenie otvorov okien kaplnky na východnej fasáde (resp. ich úpravu) a vytvorenie vstupu na južnú terasu objektu. V rámci týchto úprav boli sekundárne zamurované respektíve zredukované niektoré otvory za použitia starších prvkov. Fasády boli preomietnuté hlavne od korunných murív ale tak, že využívali staršie omietky O2, ku ktorým boli stiahnuté tzv. „do stratena“. Opakovane boli opravované štukové profilácie okien na západnej a južnej fasáde v úrovni 2. NP.

Farebnosť fasád nie je jasne určená, keďže prvou zachytenou farbou je náter svetlozelenou farbou, ktorý bol nanesený pred úpravou fasády dreveným vstupom na južnú terasu, ale zároveň nebol zachytený na západnej, severnej a dvorovej fasáde. Rovnako sa vyskytuje tento náter iba vo fragmentoch na východnej fasáde. Zo získaných údajov sa javí, že kaštieľ, resp. jeho fasády boli riešené po celé ťažiskové obdobie (od 18 – do 19. storočia) vo svetlých – bielych – lomených tónoch. Možná revízia tohto predpokladu môže nastať až po očistení nejakého rozmernejšieho celku fasád. Okrovo-biela kombinácia sa viaže až k úpravám fasád v 20. storočí.

Úpravy v 20. storočí rešpektovali dosiahnutý stav, pričom celoplošne prevrstvili fasády novodobou cementovou omietkou po odstránení alebo narušení všetkých starších vrstiev omietok a náterov. Tieto úpravy sú určujúce pre súčasný stav objektu kaštieľa, ktoré môžeme charakterizovať ako silne narušené a na hranici dožitia.“

V kapitole „IV. Zhodnotenie technického stavu a charakteristika pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výskumu“ (str. 61 – 62) autor uviedol – cit.: „Strecha kaštieľa je vymenená a stabilizovaná. Zvody na odvod zrážkovej vody vykazujú poruchy, ktoré postupne devastujú omietky. Časť omietok je v rámci prebiehajúcej rekonštrukcie odstránená. Väčšina je dochovaná vo vzájomne sa prekrývajúcich vrstvách. Murivo je vcelku stabilné, narušené vzliňavou vlhkosťou (v súčasnosti prebieha jeho injektáž). Historicky cenné omietky O1-O2-O3 a kamenné prvky K1-K2 sú na väčšine plôch prekryté novodobými cementovými omietkami (O4-OX) a nátermi N3-N4. Tieto úpravy nie sú technologicky vhodné a remeselne zvládnuté. V súčasnom výraze deformujú tvaroslovia a technologicky zhoršujú stav fasád. V rámci rekonštrukcie bola odstránená drevená prístavba vstupu na južnú terasu, ktorá bola realizovaná v závere 19. storočia. Povrch omietok je erodovaný spolu s nátermi a vizuálne prispieva k výrazu schátralosti. Okenné šambrány a portál sú narušené, deštruované hlavne v prípade mladších šambrán K2. Podobne ako omietky sú opakovane preomietané a pretierané, prípadne doplnené o nové výmurovky parapetov. Časť okenných otvorov je buď celkovo zamurovaná, alebo redukovaná, prípadne sú v rámci dodržania osovosti vytvorené novodobé šambrány s posunutou okennou výplňou (južná a východná fasáda).

Južná terasa je celá zabetónovaná s presahom na sokel fasády. Rovnako masívne je preomietnutý vstupný postál s rímsováním, pričom pretmelenie je realizované cementovými omietkami so snahou o dosiahnutie „terazzo“ výrazu. Atiky na nárožných vežiach sú erodované s deštruovanými vrstvami omietok. Kamenné platne cimburia sú pokryté vrstvou depozitu z mikroflóry a machov.“

Definoval pamiatkové hodnoty: historickú, urbanistickú, architektonickú, umelecko-remeselnú a výtvarnú.

V kapitole „V. Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania kultúrnej pamiatky“ (str. 62 – 63) zodpovedný reštaurátor definoval:

- cieľ: stabilizácia a konzervovanie historicky cenných vrstiev omietok potvrdených reštaurátorským výskumom: murivá, omietky, nátery, kamenné a štukové prvky z dvoch nosných etáp vývoja objektu – renesančnej (M1, O1, K1, N1) a barokovej (M2, O2, K2, N2);
- charakteristiku a rozsah:
 - určujúcimi etapami pre reštaurovanie a rekonštrukciu fasád sú: baroková etapa dostavby ovplyvnila architektúru kaštieľa: vznik nádvorcia; nové slohové tvaroslovie fasád, ktoré bolo v nasledujúcich obdobiach replikované s menšími posunmi;
 - neodporúča prezentáciu barokových omietok v dochovanom tvare z dôvodov: rozsahu ich dochovania; prevrstvenia omietkou O3 s následným náterom (N3) pri dostavbe atík, ochrany historicky cenných vrstiev a zachovania logickej kontinuity vývoja pamiatky a preferuje metódu konzervácie a následnej celoplošnej remeselnej rekonštrukcie omietok fasád;
 - väčšina omietok vnútorného nádvorcia arkád a fasád je mladšou rekonštrukciou s možným výskytom fragmentov omietok O2 hlavne na profilovaných častiach a rovnaký rozsah celoplošnej rekonštrukcie je aj na severnej a východnej fasáde a na murivách oboch fasád sú fragmenty omietok O1, ktoré je nutné chrániť a stabilizovať;
 - na realizáciu štukových profilácií okenných otvorov na západnej a južnej fasáde bol použitý nevhodný materiál s výrazným podielom sadry a to spôsobilo ich zvýšenú degradáciu – ich súčasný tvar je výsledkom opakovaných opráv; je nutné realizovať ich komplexnú rekonštrukciu;
 - reštaurovaním je nutné rehabilitovať slohový výraz kamenných architektonických článkov – okenných šambrán a vstupného portálu; parapety renesančných šambrán (K1) boli pri barokovej úprave fasád v 18. stor. presekuté horizontálnymi líniami vymedzujúcimi šírku medzery horizontálnej bosáže, ktorú je nutné rešpektovať;
 - reštaurovanie bude kombináciou stavebno-technických prác v úzkej súčinnosti s reštaurátorskými konzervátorsko-rekonštrukčnými prácami, pričom rekonštrukcia bude realizovaná s využitím dochovaných fragmentov omietok O2.

V kapitole „VI. Návrh postupu a technológie reštaurovania kultúrnej pamiatky a odôvodnenie“ (str. 63 – 64) spracoval na základe výsledkov reštaurátorského výskumu návrh postupu a technológie reštaurovania pre bude sanáciu a konzervovanie pôvodnej primárnej materiállovej skladby zo 17. a 18. stor. rekonštrukcia slohového výrazu fasád po úprave v 19. stor.

Reštaurovanie bude pozostávať s konsolidačných – konzervátorských postupov s cieľom zastaviť degradáciu primárnych a historicky cenných štruktúr, odstránenie nevhodných sekundárnych zásahov a zabezpečením ich ochrany.

Návrh postupu reštaurovania exteriérových omietok fasád so sgrafitovou výzdobou: stabilizácia muriva: mechanické očistenie od depozitov, sute, zvetralých častí murív a omytie, odstránenie mikroflóry a machov v škárach a na povrchu muriva; doplnenie chýbajúcich častí murív pôvodnou materiálovou skladbou (kameň, tehla) spájaných klasickou vápenno-pieskovou maltou; stabilizácia omietok: mechanické čistenie povrchov od usadených depozitov, sute, rias, machov a dožitých častí; a omytie demineralizovanou vodou; odstránenie iba dožitých častí, ktoré sú degradované do takej miery, že nie je možné ich reštaurovanie (ložné malty a jadrové omietky v úrovni terénu, resp. tie, ktoré sú zaťažené odrazenou zrážkovou vodou); upevnenie uvoľnených okrajov fragmentov omietok O1 a O2 k murivu tzv. omietkovými mostíkmi; stabilizácia a spevnenie uvoľnených častí omietok injektážou alebo doplnením v hmote náterom alebo napustením.

Následne po tejto etape bude realizovaná rekonštrukcia slohového výrazu fasád – prílohou dokumentácie je odporúčenie zodpovedného reštaurovania pre postup remeselnej rekonštrukcie. Rekonštrukcia bude realizovaná až po zrealizovaní skúšobnej časti, na ktorej budú demonštrované materiálová skladba a remeselná úroveň spracovania.

Rozsah prezentácie najstaršej vrstvy omietok O1 so sgrafitovou výzdobou bude upresnená až po etape očistenia, kedy bude jasný reálny rozsah týchto omietok, zodpovedný reštaurátor odporúča prezentovať

Číslo konania: S-PUSR-013364/2024/GRE
Číslo rozhodnutia: Z-PUSR-071677/2024/GRE, MAR

09. 09. 2024

8 z 9

nález na fasáde severnej veže, ktorý je krytý prístavbou schodiska – prezentácia bude ešte predmetom ďalších rokovaní v priebehu reštaurátorských prác.

Návrh postupu reštaurovania kamenných článkov fasád: povrchové čistenie tlakovou parou a mechanické; odstránenie uhľíkových usadenín aplikáciou čistiacej pasty a jej oplachom tlakovou vodou; odstránenie mikroorganizmov; mechanické odstránenie sekundárnych zásahov (cementových omietok, ktoré stratili technickú súdržnosť a esteticky a tvarovo nevhodných doplnkov); povrchové odsolenie zábalom buničiny nasýtenej demineralizovanou vodou aplikovanou formou bandáže na povrchu kameňa, opakovaná petrifikácia kamennej hmoty s následnou technologickou prestávkou (min. 3 - 4 týždne, v závislosti od počasia); injektáž prasklín v kamennej hmote; lepenie uvoľnených častí kamennej hmoty; tmelenie, tvarová rekonštrukcia a doplnenie úbytkov hmoty kameňa minerálnymi tmelmi vhodnej farebnosti a frakcie plniva; záverečná povrchová úprava; hmotové rekonštrukcie chýbajúcich kamenných článkov riešiť odliatkami z umelého kameňa na minerálnej báze.

Autor navrhol konkrétne materiály a technológie pre realizáciu reštaurovania.

Fotografická dokumentácia reštaurátorského obhliadkového a sondážneho výskumu – jednotlivých sond sú súčasťou textu kapitoly „III. Charakteristika reštaurátorského výskumu a opis jeho vykonanie (metodika výskumu, nedeštruktívny výskum, deštruktívny výskum)“ (str. 11 – 61).

V kapitole „VII. Príloha“ (str. 65 – 102) sú: „ODPORÚČANIA TÝKAJÚCE SA RENOVÁCIE/OPRAVY“ spracované zodpovedným reštaurátorom; kópia rozhodnutia KPÚ Banská Bystrica č. S-PUSR-003994/2024 – Z-PUSR-037371/2024-MAR zo dňa 10.05.2024 o nálezoch nájdených počas realizácie; kópia záväzného stanoviska KPÚ Banská Bystrica o projektovej dokumentácii NKP č. KPÚBB-2023/2575-6/19507/MAR, RUS zo dňa 06.04.2023; kópia Záznamu Mestského úradu Žiar nad Hronom zo stretnutia dňa 17.06.2024; kópia Zápisnice KPÚ Banská Bystrica z prerokovania č. Spisu: S-PUSR-013364/2024/GRE, Č. záznamu: Z-PUSR-060995/2024/GRE zo dňa 26.07.2024; kópia Záznamu Mestského úradu Žiar nad Hronom zo stretnutia dňa 01.08.2024; kópia osvedčenia Komory reštaurátorov na špecializácie reštaurovania v oblasti: reštaurovanie nástennej maľby, historickej omietky a muríva, reštaurovanie tabuľovej maľby Mgr. art. Rudolfa Boroša.

Predložená reštaurátorská dokumentácia je autorizovaná zodpovedným reštaurátorom Mgr. art. Rudolfom Borošom.

KPÚ Banská Bystrica posúdil predloženú reštaurátorskú dokumentáciu a konštatuje, že spĺňa formálne náležitosti, je rozsahovo a kvalitatívne výpovedná (textovo, fotograficky).

Správny orgán po posúdení žiadosti a predloženej reštaurátorskej dokumentácie zistil, že poskytuje dostatočný podklad pre jej riadne a spoľahlivé posúdenie a z dôvodu, že KPÚ Banská Bystrica je z úradnej činnosti dostatočne známy súčasný stav PO, nebolo nutné vo veci zvolať ústne pojednávanie spojené s miestnou obhliadkou.

KPÚ Banská Bystrica konal podľa § 33 ods. 6 pamiatkového zákona a podľa § 5 vykonávacej vyhlášky, posúdil predloženú reštaurátorskú dokumentáciu z hľadiska súčasného poznania, z hľadiska ochrany individuálnych pamiatkových hodnôt predmetnej NKP, záujmov chránených pamiatkovým zákonom a nezistil dôvody, ktoré by pri dodržaní určených podmienok neumožňovali vykonať reštaurovanie PO, a preto rozhodol tak, ako je uvedené vo výrokovvej časti tohto rozhodnutia.

Štátny pamiatkový dohľad na úseku ochrany pamiatkového fondu podľa § 33 ods. 8 pamiatkového zákona bude vykonávať KPÚ Banská Bystrica.

KPÚ Banská Bystrica si v súlade s § 33 ods. 10 pamiatkového zákona ponechal predloženú reštaurátorskú dokumentáciu na vykonávanie štátneho pamiatkového dohľadu.

Poučenie:

Proti tomuto rozhodnutiu sa možno podľa § 53 a 54 správneho poriadku odvolať. Odvolanie možno podať v lehote 15 dní odo dňa doručenia tohto rozhodnutia na Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, Lazovná

Číslo konania: S-PUSR-013364/2024/GRE
Číslo rozhodnutia: Z-PUSR-071677/2024/GRE, MAR

09. 09. 2024

9 z 9

8, 975 65 Banská Bystrica. Toto rozhodnutie je preskúmateľné súdom po vyčerpaní riadnych opravných prostriedkov.

Ing. arch. Mária Flórová
riaditeľka
Krajského pamiatkového úradu
Banská Bystrica

Doručuje sa

Mesto Žiar nad Hronom, Š. Moyzesa 46, 965 19 Žiar Nad Hronom, IČO: 00 321 125

Na vedomie

Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica;
Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, Lazovná 8, 975 65 Banská Bystrica – Ing. arch. Jarmila Maršáľková;
Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica, pracovisko Banská Štiavnica, Dolná ružová 7, 969 01 Banská Štiavnica, č.
tel.: 0452451111; podatelna.bs@pamiatky.gov.sk, - na založenie do spisu